తెలంగాణ జాగృతి

తంగేడు

తెలుగు సాహిత్య పక్ష పత్రిక

నవంబర్ 16, 2020

సంపుటి 01 సంచిక 03

Complimentary Copy - 3

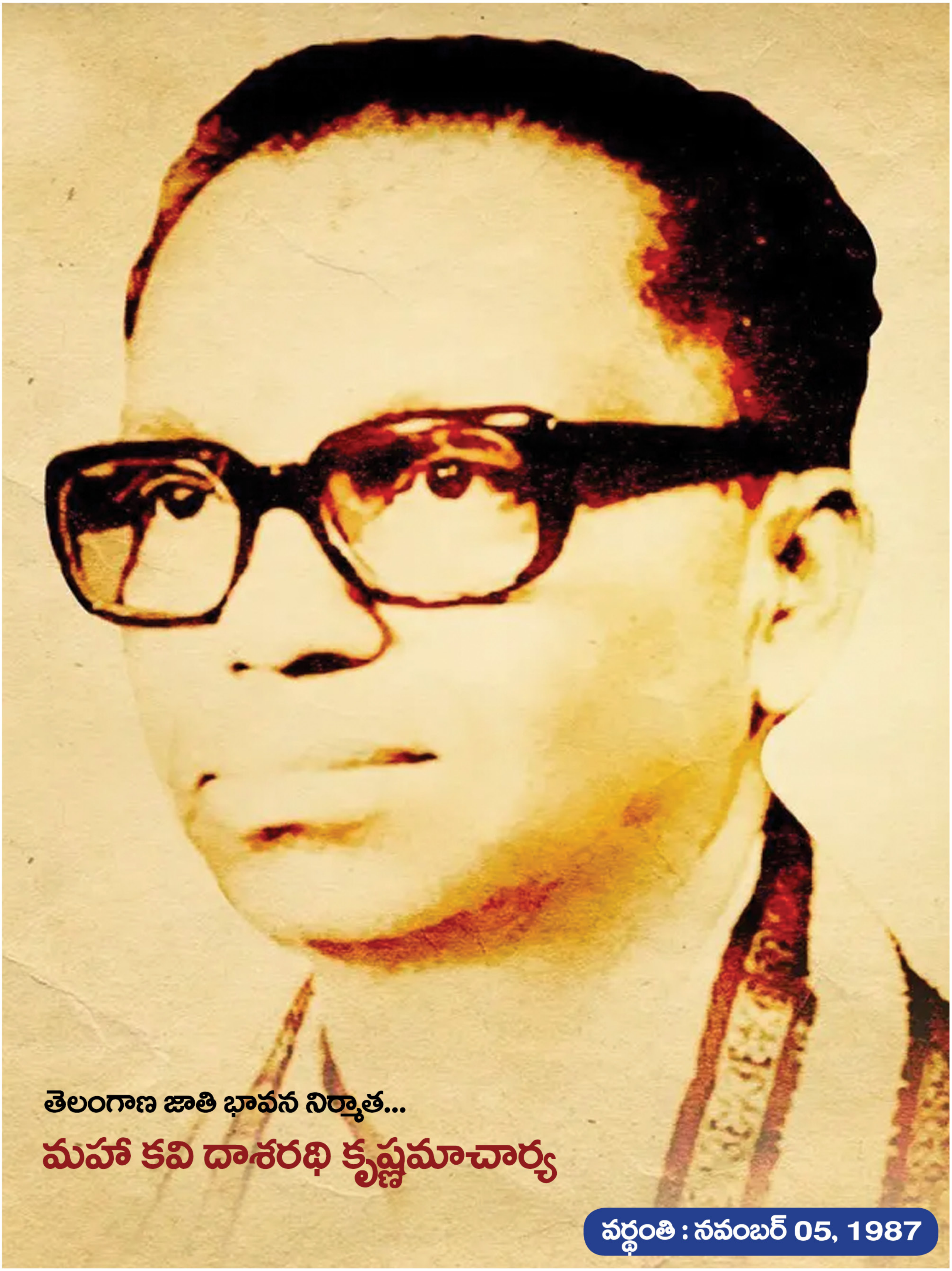

Printed and Published by : TELANGANA JAGRUTHI
Pasham Amruthaaram Residency, H.No. 1-2-234/13/46/4, 3rd Floor, Near NTR Stadium
Aravind Nagar, Domalguda, Hyderabad - 500 029. Telangana State.
E-mail : editor@thangedu.co.in

విషయ సూచిక

మనిషి ఎంత జాగ్రతంగా ఉండాలో చెప్పిన
పంచమాలిక ఆయాచితం నటేశ్వర శర్మ
జాగ్రతోద్యమము 18

విశ్వం పరస్పరాధారితం
అని చెప్పే తుమ్మల
చెట్టుకు విత్తు భరోసా 30

తంగేడు

13 విషాద సందర్భంలో కూడా తన అల్ప హృదయం ప్రదర్శించిన ఒక వ్యక్తి... వ్యవసాయ కుటుంబం... వెరసి మానవ సంబంధాలను చిత్రించిన కథ, **కూర చిదంబరం** **మనసుకు అంటిన మైల...**

09 చీకటిలో మునిగిపోయిన **కృపాబాయి సత్యనాథన్‌ను** మన ముందు పెట్టిన సంగిశెట్టి వ్యాసం, **విస్మృత నవలాకారిణి...**

31 మనిషి కంటే జంతువు విశ్వాసం ఎంతో ఉన్నతం. కన్న తల్లిని చూడలేదు గాని, భార్యకు కరోనా వస్తే తల్లి ప్లాస్మా కావాలనే ఒక ప్రబుద్ధుని కథ **సంజీవని** యువరచయిత **మనో ప్రీతమ్** కలం నుండి...

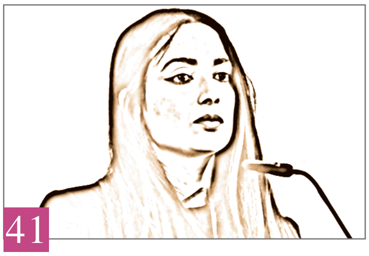

41 భావుకత, ఆదర్శవాదం, సమాజంలోని కాపట్యానికి బలైపోయిన కన్నీటి గాథలోని వాస్తవ సామాజికాంశాన్ని పరిచయం చేసిన వ్యాసం **వీడని నీడ...**

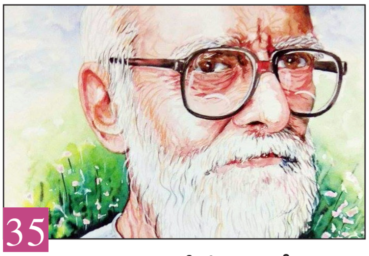

35 ఉద్యమ సాహితీవేత్త కాళోజీని మరోసారి స్మరించిన వ్యాసం **పొట్లపల్లి శ్రీనివాసరావు** **మానవతా సంతకం, ప్రజాకవి కాళోజీ...**

25 హైదరాబాద్ అనంత సాంస్కృతీ ప్రవాహం చిత్రించిన **హెచ్.రమేష్** వ్యాసం, **శతాబ్దాల మన సాంస్కృతిక వైభవం...**

మానవ చైతన్యం గురించి చెప్పే **దాశరథి** కృష్ణమాచార్య కవిత **మేల్కొన్న మనిషిని చూడడానికి వెళుతున్నా..** 17

తొలి తెలుగు కథా రచయిత్రి **భండారు అచ్చమాంబ**, ఆ తరంలో స్త్రీ విద్యను గురించి సాహితీవేత్తలలో ఉండే తపనను చెప్పే కథ భండారు అచ్చమాంబ **స్త్రీ విద్య** ...05లో

నాటి దేశీ కవిత **దశరథుని శాప వృత్తాంతం**.. **గోన బుద్దా రెడ్డి** కవిత ...30లో

హృదయాన్ని బతుకమ్మ చెరువు చేసిన **ఉషారాణి** కవిత **నేను - బతుకమ్మ చెరువు** ...29లో

అలతి పదాలతో అనల్ప భావం చెప్పిన, **రేడియం** కవిత **మూడు ముచ్చట్లు** ...24లో

సగటు జీవితంలోని విషాదం నెమరువేసిన **వేముగంటి మురళి** **జీవితమంటే కుటకుట** కవిత ...18లో

ఇంకా... సాహితీ శిఖరం.. దృశ్య సాహిత్యం.. కొత్త పుస్తకాలు..
కవి పరిచయం.. సభలు సమావేశాలు.. స్వీకారం...

తంగేడు సంచికకు స్పందన...

రెండవ సంచిక చాలా ఇంప్రూవ్ అయింది. కొనసాగించండి.
- చీకోలు సుందరయ్య, విమర్శకులు

సర్వాంగ సుందరంగా సుమధుర సాహిత్య భరితంగా తంగేడును కూర్చారు. అభినందనలు
- వఝల శివకుమార్, దాశరథి అవార్డు గ్రహీత

తంగేడు చూడముచ్చటగా ఉంది.
-నంది శ్రీనివాస్, కవి, వ్యాఖ్యాత

పత్రిక బాగుంది. అభినందనలు..
- కరిపె రాజ్ కుమార్

పత్రిక ఎంతో బాగుంది. అన్ని వర్గాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించింది. అభినందనలు.
- డా.కోయి కోటేశ్వరరావు, కవి

తంగేడు అందింది. నాణ్యంగా ఉంది. కొనసాగించండి.
- మడత భాస్కర్, కవి

బురక పిట్టవోలె ఎగిరివచ్చింది జోర్దారుగా. తెలుగు సాహిత్య వనంలోని తంగేడు పత్రిక.
- డా.కూర్మాచలం శంకరస్వామి, కవి, గాయకులు

తంగేడు బాగుంది. అన్ని వాదాలను సమతుల్యం చేయడం అభినందనీయం.
- డా.చమన్, కవి

మీ పత్రిక నన్ను చాలా ఆకర్షించింది. సాహితీ లోకంలో ఇదో విప్లవం. అభినందనలు.
- డా. సీతారాం, కవి, కాళోజీ అవార్డు గ్రహీత

తంగేడును చూసి పులకరించాను. అందమైన బతుకమ్మలా ఉంది.
- వాణి దేవులపల్లి, కవయిత్రి

సంపాదకీయం

తంగేడు

తెలంగాణ జాగృతి
తెలుగు సాహిత్య పక్ష పత్రిక

16 నవంబర్, 2020

సంపుటి 01 సంచిక 03

శ్రీమతి కల్వకుంట్ల కవిత
ఎడిటర్

డా॥ కాంచనపల్లి గో.రా.
అసోసియేట్ ఎడిటర్
9676096614

Cover photo courtesy :
Gujja Naresh

Back cover photo courtesy :
Navadheer Mudusu

సాహిత్యం, సమాజ ప్రతిబింబమే

కవి లేక సాహితీ వేత్త మనోమైదానం మీద చదును చేసి పొంకంగా పూయించిన పూల తోట సాహిత్యం. అది కవిత కావచ్చు, కథ కావచ్చు, నవలైనా కావచ్చు.

ఒక సాహిత్య ప్రక్రియ ఎలా రూపు దిద్దుకొంటుంది? సాహిత్యం ఇన్ని ప్రక్రియలుగా ఎందుకు రూపం ధరిస్తుంది? దీనికి కారణం కవి ఎన్నుకునే వస్తువే. సమాంతర సామాజిక చిత్రణ కోసం సృజన కారుడు ఒక విశాలమైన అవనికను ఆవిష్కరిస్తే అది నవలగా రూపం ధరిస్తుంది. నవల అనేది వాస్తవాన్ని సమాంతరంగా ప్రతిబింబించే ఒక సామాజిక ఇతి వృత్తం. ఇదే విషయం నిడివి చాలా చిన్నది చేసి చెప్పాలనుకుంటే అది కథగా రూపం ధరిస్తుంది. కథ చాలా సార్లు ఒక సంఘటనను కూడా చిత్రిస్తుంది. ఇదే ఇతివృత్తానికి సంబంధించిన అంశాన్ని కాక దాని సారాన్ని లేక దానిద్వారా కలిగిన అనుభూతిని ప్రకటిస్తే అది కవిత అవుతుంది.

కవితలో మళ్ళీ ఎన్నో విభాగాలున్నాయి. పద్యం, గేయం, కవిత, లాంటి అనేక విభాగాలు, ఆయా సందర్భాలకు సామాజిక పరిస్థితులకు అనుగుణంగా ప్రక్రియా రూపధారణ జరుగుతుంది. ఒకప్పుడు రాజరిక సమాజం ఉన్న కాలంలో పద్యం రాజ్యం చేసింది. పద్యం ప్రధానంగా ఇతివృత్తాన్ని ఆశ్రయించేది. అంతకంటే మొదలు సమాజం జనపదాలుగా ఉన్న కాలంలో గేయమే కవిత్వ రూపం... కవిత్వంలోని ఇతివృత్తం నవలలోకి కథలోకి వెళ్ళిపోయాక, దానితోపాటు రాచరిక వ్యవస్థ స్థానంలో ప్రజాస్వామ్యం వచ్చాక అనుభూతే ప్రధానంగా వచన కవిత్వం తల ఎత్తింది. ప్రజాస్వామ్య యుగంలో ప్రజలే ప్రభువులు. ప్రజల కష్టాలే కవి సృష్టించే రూపాలు. ఈ విధంగా వచన కవిత్వం అడుగు పెట్టింది. కాగా గేయం పాటగా జనాన్ని ఉర్రూతలూగిస్తే పద్యం కూడా తన పూర్వ రూపం మార్చుకొంటున్నది.

ఆధునిక సాహితీవేత్త తాత్విక భూమిక చాలా విస్తృతమైనది. ఏ ఒక్క అంశాన్ని స్పృశించి వదిలేసేది కాదు. డార్విన్, మార్క్స్, ఫ్రాయిడ్, సార్త్రే లాంటి తత్వవేత్త లెందరి ప్రభావమో ఆధునిక సాహిత్యం మీద ఉన్నది. ఫ్రెంచి విప్లవం, రష్యా పరిణామాలు, భారత జాతీయోద్యమం, ప్రపంచీకరణ ఫలితాలు, నిన్న మొన్నటి తెలంగాణ ఉద్యమం లాంటి ఎన్నో చారిత్రక పరిణామాలు ఈనాటి సృజన వెనుక ఉన్నాయి.

తంగేడు ఇలాంటి అన్ని రూపాలకు ప్రాతినిధ్యం వహించాలని భావిస్తున్నది. పరిశోధకులకు నాటి, నేటి, కవిత, కథా రూపాలు వాటి వెనుక సామాజిక స్థితి గతులు అవగాహనకు తెచ్చేందుకు ప్రయత్నం చేస్తున్నది.

తంగేడు వీటితో పాటు త్వరలో ఈ-పేపర్ ప్రారంభిస్తున్నది.

తెలంగాణాలోని సాహిత్య పరిణామాల హేతుబద్ధత ప్రపంచం ముందు పెడుతున్నది. ఇది ఫలవంతం కావడం సహృదయుల ఆదరణ మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. బంగారు తెలంగాణాను కలగన్నట్టే, దానికి ప్రతిబింబమైన బంగారు సాహిత్య సమాజాన్ని కలగందాం, ఆవిష్కరించుకుందాం.

జై తెలంగాణ. జై జాగృతి

కవిత కల్వకుంట్ల

తెలంగాణ వాణి
కవి గీతం

జన జ్వాల

పూలని కలిపి ఏరుతాను
తంగడి పూల కలప దండ చేసి అల్లుతాను

అమరుల స్థూపం మీద
నేనే దండై నిలుస్తాను

అరుణ తారను అంటుకొన్న
అరచేతిని అక్షర ముద్ద చేసి
కవిగా నిలబడుతాను

మబ్బులను తరుమ
చీకటి మీద చిటిక వేసి
శబ్దాలయ పద పదం పద్యం చేసి పాడుతాను
పరుల మేలుగోర జాతి గీతమై నిలుస్తాను

కాలానికి యవ్వనం ప్రాణం పోసి
నేనే కాలమై నడుస్తాను

భూహద్దులు చెరప
చెరసాల భూమికి పక్షి రెక్కలు తొడగ

స్వేచ్ఛ నేలకు నేనే నీడనై
నింగిని కప్పుతూ..

తల్లి తెలంగాణమా
విశ్వ పోరుల అగ్ని వీణా
యాస బాసల మాగాణమా
మా గుండె తలుపుల తడి వానమ్మా

అందుకో అమ్మ
కోట్ల కోట్ల జన నేత్రాల
జీవ దీపమాల

యాస భాషలన్నీ తెలంగాణ యాస బాసే
లెస్సయని తెలుగు సంబరాల తెలప

కదిలిరా తల్లి
తెలుగోని నోట

రచయితలకు సూచనలు

- సమీక్ష కోసం పుస్తకాలు పంపేవారు విధిగా రెండు కాపీలు పంపాలి
- పత్రిక కోసం రచనలు పంపించే వారు యునిక్ కోడ్‌లో ఉంటే ఓపెన్ ఫైల్ మరియు పిడిఎఫ్‌లో మెయిల్ చేయండి
- మా పత్రిక కు రచనలు పంపినవారు ఇక్కడ అచ్చయాకనే ఫేస్ బుక్‌లో బ్లాగ్ లో పెట్టండి.
- ప్రతి రచనకు ఇది ఎక్కడా ప్రచురణ కాలేదని, ఏ బ్లాగ్‌లో పోస్ట్ చేయలేదని, ప్రచురణ ప్రసారం కోసం ఎవరికీ పంపి ఉండలేదని హామీ పత్రం జత చేయండి
- వ్యాసాలు, కథలు, కవితలు ఏవైనా పోస్ట్‌లో కూడా ఈ క్రింది చిరునామాకు పంపవచ్చు.

తెలంగాణ జాగృతి
పాశం అమృతరాం రెసిడెన్సీ, ఇ.నెం. 1-2-234/13/46/4, 3వ అంతస్థు, ఎన్.టి.ఆర్. స్టేడియం దగ్గర,
అరవింద్ నగర్, దోమలగూడ, హైదరాబాద్ - 500 029. తెలంగాణ.

స్త్రీ విద్య

(భార్యభర్తల సంవాదము)

మధ్యన జీవించిన రచయిత్రి. తెలంగాణలో తొలినాటి కథా కథనానికి ఓ మచ్చుతునక ఈ కథ. కథ ఆస్వాంతం సరళ గ్రాంథిక భాషలో కొనసాగుతుంది. బాల వ్యాకరణ సూత్రావళి పూర్తి స్థాయి పాటించిన కథ ఇది. తెలుగు కథా పరిశోధకుల కోసం నాటి కథ పరిచయం చేస్తున్న క్రమంలో భండారు అచ్చమాంబ స్త్రీ విద్య...

భండారు అచ్చమాంబ

"ఇంతకు రేపే మీ ప్రయాణము నిశ్చయపఱచినారా? రేపటిదినముండి యెల్లుండి పోవుటకు వీలులేదా?"

ఇంక నీవు నీ పిచ్చి బలవంతములు మాను. నేను రేపే వెళ్ళవలసిన యావశ్యము కలదు.

"ఇంక నేను మిమ్ముల నుండుమని యననుగాని మీరు పోయినది మొదలు మూడు నాలుగు దినములకొకసారి తప్పక తమ క్షేమముఁ దెలుపుటకైనను మఱువకుండుటకు వేడెదను. తమ కుశల వార్త తెలియకుండిన నిట నాకెంత మాత్రమును దోఁచదు".

"మంచిది నీ యిష్ట ప్రకారమే వ్రాసెదను. గాని నీవు నీ కుశలమును నాకెటులఁ దెలుపుదువు. నా క్షేమమును దెలిసికొనవలెనన్న నిచ్చ నీ కుండునటులనే నీ స్థితిని దెలిసికొనవలెనన్న కోర్కె నాకును నుండును గదా?"

"ఇందుకు నేనేమి చేయను? నాకు మీ వలె చదువు వచ్చియుండినను నిత్యమును సంతోషముగా నుత్తరములు వ్రాసియుందును. ఇప్పుడయినను నేనప్పుడప్పుడూ నా తమ్మునిచేత వ్రాయించి పంపెదను."

"నీకే చదువు వచ్చి యుండిన నీ తమ్ముని నాశ్రయింపవలసిన యావశ్యకము లేకయే నీవు నీ మనోగతమును నాకు వ్రాయగలిగి యుందువు గదా? నేను నీకు నుత్తరము వ్రాయ దలచినను దానిని జదువుటకు నీవు అసమర్థురాలవయి నందువలన నా మనసునందలి సంగతులను బూర్తిగా వ్రాయజాలను. నేను వ్రాసిన జాబులోని సంగతులు నీకుఁ దెలియవలెనన్న నీ వితరుల నాశ్రయింప వలసినదానవే కదా? వివాహమైన దినము నుండియు విద్య నేర్చుకొనుమని నీకెన్ని విధముల బోధించినను నీవు వినిన దానవు కావు. మొదట చిన్న పిల్లయని యనుకొంటిని కాని నీవు బుద్ధి తెలిసిన పిదప సహితము బాల్యపు బుద్ధులను విడువవైతివి. ఇకనైనను విద్య నేర్చెదవా? నీ ముష్కరత్వమునే ధృడపడునటుల జేసెదవా?"

"మీరిట్లు కోపము తెచ్చుకొనిన నేనేమి చేయుదును? నాకును లోకములోని స్త్రీలవలె విద్యనభ్యసింపవలెనన్న యాస యప్పుడప్పుడు కలుగుచుండును, గాని మా నాయనమ్మ యాడువారు చదువు నేర్చుకొనగూడదనియు, జదివిన స్త్రీలు తమ భర్తల ఆయువును హరింతురనియు ఇది శాస్త్రములలో నున్నదనియు జెప్పుచుండును."

"ఇంతేకదా వెనుకటి వారి మనసులలో లేనిపోని కల్పనలు పుట్టుచుండును. విద్య నేర్చినచో స్త్రీలు భర్తలను గోలుపోవు దురన్న భయం కలుగుచున్నది. ఈ మాటలు ముసలమ్మల వాక్కులలో నివేకాని శాస్త్రములలోనివి కావు. శాస్త్రములలో నాడవారు చదువు కొనవలెననియే యున్నది. చెన్నపురి కేగిన వెనుక నీకొఱకొక మంచి పుస్తకము పంపెదను. ఇంతలో నీవు నీ తమ్ముని దగ్గిర చదువు నేర్చు చుండుము.

"ఈ మాట మరీ బాగున్నది! నాకు జదువుకొనుటకంటెను వేఱే పనిలేదా?"

"నీవు వేఱుపనులు మానుమని నేననలేదు. గృహకృత్యముల నాడువారు చేయక తప్పదు. నీవు నీపనిమైన పిదప నిరుగు పొరుగులతో వ్యర్థ ప్రసంగములు చేయు కాలమునందే విద్యనభ్యసింపు చుండిన నెంత బాగుండును? విద్య నేర్చినందున గలుగు లాభములును నది రానందువలన గలుగు నష్టములును నీకు కొన్ని దెలియును. అయినను నీకింకను జదువునందాసక్తి కలుగకుండుట

వింతగానున్నది.''

"ఎందులకా చదువు? భర్తకు నుత్తరములు వ్రాయుటకేనా? మేము మీ వలె కచీర్లకు బోయి యుద్యోగములు చేతుమా? చదువు ముక్కలు నాలుగు నేర్చిన తోడనే యిరుగు పొరుగు వారలు నవ్వుదురు. నిందింతురు. తిరస్కరించుటకైనను వెనకదీయరు. స్వల్పలాభముల కాశపడి యిన్నికష్టములకేల లోబడవలెను? మనమైనను నెల్లకాలము విడివిడిగా నుందుమా? చాలా దినములుందు మనుకునినను రెండు సంవత్సరముల కంటె నుండము తదనంతరము నాకీ చదువు వలని లాభమేమి?''

"ఇట్లనుట నీకు సహజమే. విద్యవలని యుపయోగమును, దానివలన గలుగు లాభములును పూర్తిగా నీవెఱుగవు. ఇట్టి నీ యజ్ఞానమునకు విచార పడవలయునే గాని నవ్వరాదు. ఇంచుకయినను విద్యామృతపానము నీకిదివఱకు లభించియుండిన నిట్టి పిచ్చి విచారములకు నీమనసున చోటు కలుగునా? విద్య నేర్చినచో కచీర్లకుంబోయి యుద్యోగములు చేయుట, నుత్తరములు వ్రాయుటకు వేఱు ప్రయోజన మేమిగలదని నీకు దోచుటయుక్తమే కాని నీవు..... నాలోచించి చూచిన దీనియందలి దోషము నీకే తెలియును. అక్షరములను వ్రాయను జదువను నేర్చునంత మాత్రమున నరులు విద్యావంతులు కాజాలరు. అనేకులు వ్రాసిన ఉద్గ్రంథములను జదివి వాని తాత్పర్యమును గ్రహింపగల వారలే విద్యాయుతులనబడదురు. ఇట్టి విద్యవలన బుద్ధి వికసించుట. అనేక సద్గ్రంథములలోని యమూల్యంబులగు నుపదేశ వాక్యంబులు మనసున నాటి మనుజుల నుదాత్త వంతులనుగా జేయును. వారి యందలి దుర్గుణ పుంజములు పోయి సద్గుణపరంపర లాస్థానమునలంకరించును. లోకానుభవమును గనుటకు వారలు విశేష యోగ్యులగుదురు. అనేక లోకవార్తలు నెఱుగ గలిగిన వారలగుదురు. కొన్ని పుస్తకముల పఠనమువలన మనమునుకాహ్లాదము కలుగును. ఇందువలన సంసారమునందలి యసంఖ్యాకములగు దుఃఖముల నొక్కింత మఱచి జనులానందింపగలరు. విద్యవలన నిట్టి లాభము లింకను బెక్కుకలవు. నీవు పట్టుదలతో జదువు నేర్చి కొంత చదువుకొనిన పిదప భోజన శయనాదులనైన నొల్లక చదువునందే యభిరుచి కలిగియుందువని నేను దృఢముగా జెప్పగలను. అన్ని యానందములలో విద్యానందమే శ్రేష్ఠమనిన వాక్యము నిజమని నీవే తెలిసికొనెదవు. ఇది యిటుండనిమ్ము ప్రపంచమునందెల్లప్పుడును పత్నిపతికి సహాయురాలై యుండవలయును. గాన భర్తకు సహాయురాలగు పత్ని విద్యనేర్చినంగాని తన కర్తవ్యమును పూర్తిగా నిర్వహింపజాలదు. పెనిమిటి దినమంతయు శ్రమపడి యింటికి వచ్చిన పిదప నింటి యందలి యనేక లెక్కలను నాతడు వ్రాయనక్కర లేకయే విద్యావతియగు సతి తానే వ్రాయును. అందువలన భర్తకు గొంతయైనను విశ్రాంతి కలుగును.''

"చదువు రాకున్న... లెక్కలను జ్ఞాపకముంచుకొనలేదూ?''

"అవును మీరింటి లెక్కలను గొన్నిటిని జ్ఞాపకముంచుకొనెదరు. గాని వాని ననేక పర్యాయములు తప్పుచుందురు. విద్య వచ్చినవారట్లు తప్పుట సంభవించదు. చాకలివాడు బట్టలుతుక దీసికొని పోయినచో మీరు వాని సంఖ్యను రెండు

పదులు నాలుగని జ్ఞాపకముంచుకొనెదరు. వాడుతికి తీసికొని వచ్చిన బట్టలను మీ జ్ఞాపక ప్రకారము లెక్కించి తీసికొనెదరు. గాని వాడొక కోటు బదులింకొక తలగడ సంచి నధికముగా దెచ్చినచో తెలుసుకొనజాలరు గదా? ఇట్లే పాలవాడు పాలిచ్చిపోయినచో నిత్యము మీరు గోడమీద నొక గీటు గీయుదురు. ఆ గీతల నడుమ మరెవరయిన నింకను గీతలు గీచిన నాకేమి తెలియగలదు? ఇదే కదా మీ గణితము మీరు విద్యావంతులయినచో నిట్టి యిబ్బందులును వ్యత్యాసములును నేలకలుగును?''

"ఇదంతయు నిజమే కాని యాడువారలు చదువుకొనగూడదని శాస్త్రములో బూర్వులేల వ్రాసియుంచిరి?''

"ఇట్లయిన విద్యరానందువలన గలుగు నష్టములనింకను జెప్పెదను విను, నీకే చదువు వచ్చి యుండిన శాస్త్రములో నేమి వ్రాసియున్నది నీవే చదివి తెలిసి కొనజాలి యుందువు. నేనిదివఱకు జదివిన శాస్త్రములలో ఎక్కడను స్త్రీలు చదువగూడదనిన మాట లేదు. బహుశా యే శాస్త్రములోను నిట్టి సంగతి యుండదని నా తాత్పర్యము. మీ నాయనమ్మతోటి కొందఱు పిచ్చి నమ్మకము కలవారలు తాము విన్న మాటలు నితరులకు జెప్పుచుందురు. వీరి మాటలను విను మీవంటి వారలు శాస్త్రములను జూడబోరుగాన నీయంధపరంపర వలననే మన దేశము నందనేక నింద్యములగు నాచారములు శాస్త్ర సమ్మతములను తలపున జేయబడుచున్నవి. కాని యా మాటలు శాస్త్రములలో నున్నవా లేవాయని చూచు దిక్కులేదు. ఈ సంగతుల వాస్తవము నెఱుగదలచువారి సంఖ్యయత్యల్ప మైనదిగానున్నను శాస్త్రములో నున్నదని పామరులను భ్రమియింపజేసి వారిచేననేక దుష్కర్మలను జేయించు పండితోత్తములును మనదేశము నందనేకులు కలరు. ఇందువలన దమరు చేయుకార్యము మంచిదా చెడ్డదాయని విచారించి తమకు పరమేశ్వరుడిచ్చిన సదసద్వివేకముల వలన దాని నెఱిగి దాని ప్రకారమే నడుచు వారిచట నంతగా గానరారు. ఇట్టి స్థితిజ్ఞానులయిన పురుషులయి యుండగా నజ్ఞానాంధకారములో నున్న స్త్రీలు మీరు మూఢత్వమును విడవకుండుట యొక వింతకాదు. అయినను మీరిక ముందు జ్ఞానాంధకూపము నుండి వెలువడి జ్ఞాన ప్రకాశమున సంచరింప బ్రయత్నింపవలెను. ప్రస్తుతము పురుషులకంటెను స్త్రీలు విశేష జ్ఞానసంపన్నులగుట యధిక యావశ్యము ఏలన నికముందు పుట్టబోవు వారి నున్నతపదవికి తెచ్చుట స్త్రీల యధీనములోనిదైయున్నది. తల్లి విద్యాహీనయు దుర్గుణమయినయిన నామె సంతానమంతయు నటులనే యగుటయు తల్లి విద్యావతియు సద్గుణవతియు నైనచో నామె సంతానము మిక్కిలి యోగ్యతను గాంచగల్గుటయు సహజము. తండ్రి గుణములకంటెను దల్లి గుణములే పిల్లలకు విశేషముగా నలవడుట యుక్తి యుక్తము. నీ స్థితియే చూడుము మీ తల్లియు ముత్తవ తల్లియు విద్య నెఱగని వారలయినందువలననే

> **ఇట్లనుట నీకు సహజమే. విద్యవలని యుపయోగమును, దానివలన గలుగు లాభములును పూర్తిగా నీ వెఱుగవు. ఇట్టి నీ యజ్ఞానమునకు విచార పడవలయునే గాని నవ్వరాదు. ఇంచుకయినను విద్యామృతపానము నీకిదివఱకు లభించియుండిన నిట్టి పిచ్చి విచారములకు నీమనసున చోటు కలుగునా విద్య నేర్చినచో కచేర్లకుంబోయి యుద్యోగములు చేయుట, నుత్తరములు వ్రాయుటకు వేఱు ప్రయోజనమేమిగలదని నీకు దోచుటయుక్తమే కాని నీవు..... నాలోచించి చూచిన దీనియందలి దోషము నీకే తెలియును.**

కదా నీవిపుడు వారి పిచ్చి యుపదేశములను విని విద్య నేర్చుకొనుటకు మనసొప్పక యున్నదానవు? ఇక ముందు నీకు బుట్టు పిల్లలును జదువుకొన విసుగు కలవారే యగుదురు.''

పిల్లలెపుడు నేయే సంగతులను ఉత్తమురాలగు నొక్క తల్లి తన పిల్లలకు కలుగు సద్గుణములు పదిమంది వుత్తమ గురువుల వలన గలుగ లేరని యొకానొక విద్వాంసుడు వ్రాసెను. గాన తమను నుత్తమవారి లీలను జేయుట కైనను దల్లులు విద్యావంతులగుట నావశ్యకము.

"నేను మీ యాశయములకు విరుద్ధముగా నడుతునా? నేను విద్యావతి యగుట మీకిష్టమే యనిన ఁపటి నుండియే నేర్చుకొనెదను నాకు విద్య రాకుండి నేను మూర్ఖురాలిగా నుండినను నాకు పతి కంటె నన్య దైవము లేదనియు బతి యాజ్ఞను శిరసావహించి చేయుట నా ముఖ్య కర్తవ్యములలో నిదనియును గట్టిగా దెలియును. నాయనమ్మ కోపగించినను నిరుగు పొరుగు వారలు నన్నాక్షేపించి నవ్వినను నేను భయపడను. తమ యాజ్ఞ ప్రకారము చదువుకొని తమను సంతసింపజేయును.''

"ఈ మాటలు నిజములేనా''

"అందులకు సందేహమేమి? తమ సద్బోధ వినినప్పటి నుండియు నేను పుస్తకముల నెప్పుడు చదువుదునాయని నాకు దొందరగానున్నది. ఇక నేనే నా చేతి యక్షరములతో దమకు నుత్తరములు వ్రాసెదను. మీరు చెన్నపురికి బోయిన వెంటనే నాకొక మంచి పుస్తకము మఱచిపోక పంపవలెను. వ్రాసెదను గాని నేను వ్రాసే యుత్తరమును జూచి మీరు నవ్వెదరేమోయని భయముగా నున్నది.

"నీవు చదువు నేర్చుకొన మొదలు పెట్టిన వెంటనే నేననేక పుస్తకముల నధిక యుల్లాసముతో బంపెదను. నీవు మాత్రము పట్టుదల విడువక చదువు నేర్చుకొనుము. చదువుకొని నీవెన్ని దినములకు నుత్తరము వ్రాయ నేర్చెదవు?''

"ఆ మాట గట్టిగా నేడెనేనెట్లు చెప్పగలను? నీవు వ్రాసిన యుత్తరము పోస్టులో నుండి వచ్చి నాకందిన దినమెంత సుదినము! నాటి నాయానందమిట్టిదని నీ వెఱుగ జాలవు. ఇన్ని దినముల నుండి బోధించిన బోధకు ఫలముగా జదువు నేర్చుకొనెదవని నీ వన్న మాత్రమున నాకపరిమితానందము కలిగెను. ఈ సమయమునందు నాకొక కలగా నుపించుచున్నది."

"నీవిచటనే యీ యఱలో కాగితము కలము సిరాబుడ్డి తీసికొని నాకుత్తరము వ్రాయుటకు గూర్చుంటివి. నీచేతి కలము భయముచే వణకుచున్నది. నీ ముఖము భయము చేతను సిగ్గు చేతను మిక్కిలి వెలవెల బారి యున్నది. వ్రాయు నక్షరములు చిన్నవిగాను పెద్దవిగాను వచ్చుచున్నవి. వాని మధ్యమధ్య కొన్ని సిరాచుక్కలును గానుపించుచున్నవి. నాకు వ్రాయు నీ మొదటి యుత్తరము మంచిగా నుండవలెనని నీకెంత యుండినను నది వంకరటింకర పంక్తులలో నుండి నీకసహ్యముగానే కనుపించుచుండెను. దీనిని బంపుటకు నీవు సమ్మతింపక రెండవ కాగితముమీద దానినధిక శ్రద్ధతో వ్రాసియు విఫల మనోరథవైతివి. తుదకు విసిగి దానినే లకోటాలో వేసి నీ తమ్ముని చేత పై చిరునామా వ్రాయించి పోస్టులో వేయించితివి. నీ స్వహస్త లిఖితము గనినప్పటి నా సంతోష సూచకమగు ముఖావలోకనమువలన నది నీ యుత్తరమైయుండునని తెలిసికొని చెంతనున్న నా మిత్రులు కొందఱు నన్ను పరియాచకము చేయుచుండిరి. వారి హాస్య వచనములను నేను వారించునటుల మాటలాడినను లోపల నాకు వారి మాటలానందకజనకములైయే యుండెను. నా ప్రియపత్ని చేతి పత్రికను నేను మఱలమఱల జదివియు దనవి చెందక పలుమారు చదువు చుంటిని. నా ప్రియ లేఖ నాకు జదివినప్పుడెల్ల క్రొత్త యానందము కలుగజేయు చుండెను. ఆహా! అది యెట్టియానంద సమయము?

> **"అందులకు సందేహమేమి? తమ సద్బోధ వినినప్పటి నుండియు నేను పుస్తకముల నెప్పుడు చదువుదునాయని నాకు దొందరగానున్నది. ఇక నేనేనా చేతి యక్షరములతో దమకునుత్తరములు వ్రాసెదను. మీరు చెన్నపురికి బోయిన వెంటనే నాకొక మంచి పుస్తకము మఱచిపోక పంపవలెను. వ్రాసెదను గాని నేను వ్రాసే యుత్తరమును జూచి మీరు నవ్వెదరేమోయని భయముగా నున్నది.**

ఇదిగాక నేను మఱియొక కలను సహితము గనుచున్నాను."

"నేను సుమతియను మన కొమారుని దీసికొని పడక గదిలో నొక కుర్చీమీద విశ్రమించితిని. నీ వచటి రెండవ కుర్చీమీద కూర్చుండి యొక మాసపత్రికలోని వ్యాసము చదివి నాకు వినుపించుచుంటివి. నీవు మంజుల స్వరముతో జదువు దానిని వినియు, నీ ముఖమునందలి యానందమును గనియు నేను స్వర్గసుఖమునందున్నటుల నుంటిని. యిదికాక కలసహితము గనుచున్నాను."

"నీవు సుమతిని సావిత్రిని దగ్గిరనుంచుకుని మిగుల వాత్సల్యతతో సాభిమానముగా వారికి జదువు నేర్పుచుంటివి. ఆహా! మన పిల్లలెంత సుస్వభావులు! వారి నమ్రతను సాష్టాధారకత్వమును గనిన వారందఱును వారిని దగ్గిరకు దీసికొని ముద్దు పెట్టుకొని మాటలాడించి పోవుచుందురు. వారిని గొనియాడని వారు లేనేలేరు. పుత్రపుత్రికల సద్గుణముల నితరులు పొగడగా విని నీకు నాకును గలిగిన యనిర్వచనీయమగు నానందము వేయి జన్మముల యందపరిమితి పుణ్యమును గణించిన వారలకు గాని కలుగనేరదు. అప్పుడు మనసుగనిన వారెల్లరును వీరలు మానవ రూపములు దాల్చిన దేవతలని ప్రశంసింపుచుండిరి."

"మీ మాటలన్నియు విచిత్రములే? మెలకువతో నున్నపుడే మీకీ కలలన్నియు గానుపించుచున్న వాయేమి?"

"ఇవి నవ్వుమాటలు గావు. ఇప్పుడు నీకు నేనే జెప్పిన యీ స్వప్నములలోని సంగతులెన్నడయిన వాస్తవములగునా? లేక స్వప్నములోగని యానందింప వలసినదేనా?"

"వాస్తవములే యగును. తప్పక నిజములగును."

"నా గృహదేవతయనదగిన నీవు నిజముగా సరస్వతివే. ఇట్టి నీ యాశీర్వాదము కలుగుటవలన నా స్వప్నములు నిజములగుట యొక వింత కాదు.

ఆఱు నెలల లోపల నీవు నాకుత్తరము వ్రాసెదవా?" "ఏమిది! నీయుత్తరమును జూచినేను నవ్వుదునా? నీకింకను దెలియదు. పరస్పరానురాగముగల మనబోటి భార్యభర్తలొండొరులు ప్రేమపూర్వకముగా జేసినయే కార్యమేని నితరుల కదియల్పముగా దోచినను వారిలో వారికది యొక యమూల్యముగా దోచక మానదు."

"అయిదు నెలలయిన పిదప నేనుత్తరము వ్రాయమొదలు పెట్టెదను. మీరు మాత్రము చేరిన దినము మొదలు రెండు దినముల కొక తూరి తమ క్షేమ సమాచారము వ్రాయుట మఱువకుండవలెను. మీరు వ్రాయుత్తరములు గొలుసుకట్టుగా వ్రాయక విడివిడి యక్షరములతో వ్రాసిన నేను వానిని జదువ ప్రయత్నించెదను. సరేగాని మీరు త్వరగా రావలెను."

"పరీక్ష దినములు సమీపించినందున గట్టిగా రావలెనని చెప్పుటకు వీలులేదు."

"తప్పక రాగలను."

"నేను మీరు చెప్పిన మాటలన్నింటిని ఇక మీరు నేను జెప్పునది యొక మాట వినవలెను."

"అదేదో కొంచెము విననిమ్ము."

"దీపావళి పండుగకు దప్పక రావలెను."

"ఇదే కదా? అట్లే వచ్చెదను."

-హిందూ సుందరి, 1902

వ్యాసం

విస్మృత నవలాకారిణి కృపాబాయి సత్యనాథన్

సంగిశెట్టి శ్రీనివాస్ పరిశోధకుడుగా ఎన్నో ఆణిముత్యాలను అందించారు. ఆయన పరిశోధన అనే కెమెరాకు చిక్కిన నవలాకారిణి కృపాబాయి సత్యనాథన్. స్ఫూర్తివంతమైన ఈమె సాహిత్య పరిచయం తెలంగాణ క్రియాపదాలతో కూడిన భాషలో మీ ముందుకు వచ్చింది.

సంగిశెట్టి శ్రీనివాస్

తీగలాగితే డొంక కదులుతుం దంటరు. బాయిల పాతాళగరిగె ఏస్తె ఎప్పుడో మరిచిపోయినయి దొరుకుతయి. కొత్తగా బయట పడుతయి. అట్లనే సాహిత్యంలో ఒక లింక్ ని వెదుకుతూ ఉంటే అనేక మూలాలు దొరుకుతూ ఉంటాయి. ఈ లింక్ అన్ని సార్లు కాకపోయినా కొన్ని సార్లయినా కొత్త విషయాలు వెలుగులోకి వస్తాయి. అట్లా తెలియ వచ్చిన మహిళే కృపాబాయి సత్యనాథన్. ఇంగ్లీషులో ఆత్మకథాత్మక నవల 'సగుణ - ఎ స్టోరీ ఆఫ్ నేటివ్ క్రిస్టియన్' పేరిట రాసింది. ఇట్లా ఇంగ్లీషులో ఆత్మకథను నవలగా రాసిన మొట్టమొదటి భారతీయ మహిళ. దేశంలో ఇంగ్లీషులో నవలలు రాసిన రెండో మహిళ. 1874లో జనవరి నుంచి ఏప్రిల్ వరకు (నాలుగు సంచికలు) 'బెంగాల్ మ్యాగజైన్'లో తోరుదత్ 'బియాంక' పేరిట ఒక నవలను సీరియల్ గా ప్రచురించింది. అది అసంపూర్ణ నవల, (మార్కండ్ ఆర్. పరాంజ్ పె. 2013: 113) అయినప్పటికీ అదే ఇండియాలో మహిళ రాసిన మొదటి ఇంగ్లీషు నవలగా సాహిత్య చరిత్రలో రికార్డయింది. ఇక్కడ మనం చర్చించుకుంటున్న కృపాబాయి సత్యనాథన్ 1888 నాటికే నవల రాయడమే గాకుండా ముస్లిం బాలికల కోసం పాఠశాల స్థాపించింది. మిషనరీ పాఠశాలను స్థాపించింది. అందులో బోధించింది. బాలికల విద్యాభివృద్ధికి కృషి చేసింది. వైద్య విద్యను అభ్యసించింది. భర్తతో పాటు మదరాసు, రాజమండ్రి, కుంభకోణం, నీలగిరి తదితర ప్రదేశాలు తిరిగింది. అక్కడ నివాసమున్నది. ఈమె గురించి మొదటి సారిగా భండారు అచ్చమాంబ రాసిన అబలా సచ్చరిత్ర రత్నమాలలో చదివిన. ఆ తర్వాత కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు అచ్చేసిన 'ఆంధ్ర వాఙ్మయ సూచిక'లో రెండు తెలుగు నవలలు ఈమె రచనలుగా నమోదయ్యాయి. అప్పటి నుంచి ఈమె ఎవరూ అని వెతుకుతూ ఉంటే అనేక కొత్త విషయాలు అందుబాటులోకి వచ్చాయి. అవి మీ ముందుంచు తున్నాను.

ఇండియాలో మహిళల రచనలపై వచ్చిన సాధికారికమైన పరిశోధక గ్రంథం (రెండు భాగాలు) 'విమెన్ రైటింగ్ ఇన్ ఇండియా'. దీనికి సుప్రసిద్ధ విమర్శకులు, ఫెమినిస్ట్ ఉద్యమకారులు సూజితారు, కె.లలితలు సంపాదకత్వం వహించారు. ఇందులో కృపాబాయి గురించి రెండు పేజీల్లో సమాచారమిచ్చిండ్రు. ఈ పుస్తకం 1993లో అచ్చయింది. అయితే 1902 నాటికే కృపాబాయి నవల 'సగుణ' తెలుగులోకి అనువాదమయిందని భండారు అచ్చమాంబ రాతల వల్ల తెలుస్తుంది. బహుశా తెలుగులోకి అనువాదమయిన మొదటి మహిళా రచయిత కృపాబాయియే కావొచ్చు. ఈమె మరో నవల 'కమల' 1909లో తెలుగులోకి అనువాదమయింది.

'సగుణ' నవలను 1998లో లోకు? చందాని అనే ఆస్ట్రేలియాలో నివసించే శ్రీలంక వనిత తన సంపాదకత్వంలో వెలువరించింది. దీన్ని ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్సిటీ వారు ప్రచురించారు. ఇట్లా కొత్త విషయాలు వెలుగులోకి వచ్చాయి. ఈ సందర్భంగా తెలుగు సాహిత్య చరిత్రకు కొత్తగా జోడించుకోవాల్సిన వ్యక్తి కృపాబాయి సత్యనాథన్.

బొంబాయి ప్రెసిడెన్సీలో క్రైస్తవ మతంలోకి మారిన మొట్టమొదటి బ్రాహ్మణ వ్యక్తి హరిపంత్ ఖిస్తి, ఆయన భార్య రాధాబాయి. ఈ దంపతులకు 14మంది సంతానం. ఇందులో 13వ సంతానం కృపాబాయి. ఈమె 1862 ఫిబ్రవరి 14 నాడు ఇప్పటి మహారాష్ట్రలోని అహ్మద్ నగర్ లో జన్మించింది. చిన్న తనంలోనే తండ్రి చనిపోవడంతో తల్లి రాధాబాయి అన్నీ తానే అయి పిల్లల్ని పెంచి పెద్ద జేసింది. ఇంటికి పెద్దవాడయిన భాస్కర్ కుటుంబాన్ని కొంత పోషించిండు. ఇతడు కూడా చిన్న వయసులోనే చనిపోయిండు.

1847 ఆ ప్రాంతంలో సావిత్రిబాయి పూలే కొన్ని రోజులు విద్యాభ్యాసం చేసిన అహ్మద్ నగర్‌లోని మిషనరీ పాఠశాలలోనే ఈమె కూడా మొదట్లో చదువుకున్నది. బహుశా తర్వాతి కాలంలో కృపాబాయి పాఠశాలల స్థాపనకు సావిత్రిబాయి పూలే స్ఫూర్తి ఎంతవరకున్నదో భవిష్యత్ పరిశోధనల్లో తేలాల్సి ఉన్నది. ఈమె జీవిత చరిత్రకు సంబంధించిన కొంత సమాచారం 'కమల - ఎ స్టోరీ ఆఫ్ హిందూ లైఫ్' పుస్తకానికి హెచ్.బి. గ్రిగ్ అనే మహిళ రాసిన ముందుమాట ద్వారా తెలుస్తోంది. ఈ నవల కృపాబాయి చనిపోయిన తర్వాత వెలువడింది. తనకు స్ఫూర్తిగా నిలిచిన విద్యావంతుడైన సోదరుడు భాస్కర్ చనిపోవడంతో కృపాబాయి డిప్రెషన్‌కు గురయింది. దీంతో ఆమెను కుటుంబ సభ్యులు 13వ యేట బొంబాయిలోని జనానా మిషనరీ పాఠశాలలో చేర్పించారు. అక్కడ ఆమె ప్రతిభను గుర్తించిన మిషనరీ డాక్టర్ ప్రోత్సహించారు. వైద్య విద్యలో శిక్షణనిప్పించేందుకు ఇంగ్లండ్ కు పంపేందుకు ధనంతో పాటు అన్ని ఏర్పాట్లు చేసిండ్రు. అయితే కృపాబాయి శారీరకంగా బలహీనంగా ఉండడంతో ఆ పనిని మిషన్ నిర్వాహకులు విరమించు కున్నారు. అయితే అప్పుడప్పుడే మద్రాసులో మహిళలకు సైతం వైద్య విద్య అందుబాటులోకి రావడంతో కృపాబాయిని మిషనరీ నిర్వాహకులు అక్కడికి పంపించారు. బొంబాయి నుంచి ఒక్కతే 1878 ఆ ప్రాంతంలో మదరాసుకు చేరుకుంది. ఇక్కడ మద్రాసు మెడికల్ కళాశాలలో మొదటి సంవత్సరం ఒక్క కెమిస్ట్రీలో మినహా మిగతా అన్ని సబ్జెక్టులలో ఆమె టాపర్‌గా నిలిచింది. అయితే ఒక ఏడాది గడిచిన తర్వాత ఆమె ఆరోగ్యం క్షీణించడంతో వైద్య విద్యకు స్వస్తి పలికింది. ఈ సమయంలో అక్కడ మిషనరీగా పనిచేస్తున్న రెవరెండ్ విలియం థామస్ సత్యనాథన్ (1830-1892) ఇంట్లో ఆమెకు వసతి ఏర్పాట్లు చేసిండ్రు. సత్యనాథన్ భార్య అన్నా సత్యనాథన్ (1832-1924) కూడా కృపాబాయిని సొంత కూతురిలా చూసుకున్నారు. కృపాబాయికి చదువుపట్ల గల ఆసక్తిని అచ్చమాంబ ఇలా తెలిపారు.

కృపాబాయి మొదటి నుంచి విద్యపట్ల ఆసక్తి కనబరిచేది. ఈ విషయం గురించి భండారు అచ్చమాంబ ఇలా రాసింది. "కృపాబాయి బాల్యమునుండియే మిగుల తెలివి గలది యనిపించుకొనెను. ఈమె విద్యనభ్యసించునపుడు తన సహోదరుని

తోడ గూర్చుండి చదువవలయునని కోరుచుండెను గాని యామె తన వద్ద చదువ కూర్చుండినచో తన తప్పిదము లను దిద్దునని యెంచి యట్టి యవమానమున కోర్వ జాలక యామె సహోదరుడామెను దగ్గర జేరనిచ్చెడివాడు కాడు. చిన్నయన్న యట్లు చేసినను కృపాబాయి జ్యేష్ఠ భ్రాత యగు భాస్కరుడు తన ముద్దు చెల్లెలి యందధిక ప్రీతి కలవాడై యామె విద్యాభ్యాసము చక్కగా జరుపుచుండెను. ఆమెకు సృష్టి సౌందర్యావలోకమునం దధిక ప్రీతిగాన నామె నిత్యము భాస్కరునితోడ బోయి యనేక పర్వతములను, వనములను, ఉపవనము లను దప్పక చూచుచుండెను." (అచ్చమాంబ, భండారు. 1917; 37)

ఇదే సమయంలో రెవరెండ్ సత్యనాథన్ కుమారుడు సామ్యూల్ సత్యనాథన్ ఇంగ్లండ్ లోని కేంబ్రిడ్జి విశ్వవిద్యాలయంలో నాలుగేండ్ల విద్యాభ్యాసం చేసి ఇండియాకు చేరుకున్నాడు. సామ్యూల్, కృపాబాయి ఒకే ఇంట్లో నివసిస్తూ ఉండడంతో వీరిద్దరూ ప్రేమించుకున్నారు. 1881లో పెండ్లి చేసుకున్నారు. ఇండియాకు చేరుకున్న సామ్యూల్ సత్యనాథన్ మొదట ఉదకమండలంలోని 'బ్రిక్స్ స్మారక పాఠశాల'లో ప్రధానోపాధ్యాయులుగా పనిచేశారు. ఇక్కడో హెబర్ట్ కళాశాలలో కొన్ని రోజులు ఆయన లెక్చరర్‌గా

ఈ గ్రంథములో కృపాబాయి తెలుగు పుస్తకం సగుణ గురించి అచ్చమాంబ "1886వ సంవత్సరమునందామె భర్తను చెన్నపట్టణమునకు మార్చిరిబీ యచటికి వచ్చిన యనంతరము పత్రికలకు వ్యాసములు వ్రాయుటలోనే కాలము గడపక, ప్రబంధ రచన చేయుట మంచిదియని యామె భర్త సూచించెను. అందుపై నామె తన బాల్యము నందలి యనేక సంగతులను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని వానితో దన కల్పనలను గూర్చి 'సగుణమ్మ' యను ప్రబంధమును నొకదాని నింగ్లీషునందు వ్రాసెను.

పనిచేసిండు.

ఉదకమండలంలో ఉన్న సమయం లోనే కృపాబాయి సత్యనాథన్ ముస్లిం బాలికల దురవస్థను గమనించి వారి కోసం ప్రత్యేకంగా ఒక పాఠశాలను స్థాపించింది. ఆ తర్వాత మిషనరీల తరపున మరో విద్యాలయాన్ని కూడా ఆమె ఏర్పాటు చేసింది. వీటిని నిర్వహించడమే గాకుండా అందులో ఆమె బోధన కూడా చేసింది. సామ్యూల్ సత్యనాథన్‌ను అధికారులు బదిలీపై ఉదకమండలం నుంచి రాజమండ్రికి పంపించారు. ఇక్కడ ఆయన ఒక్క సంవత్సరం (1884-85) మధ్యన ఉన్నాడు. రాజమండ్రి నుంచి ఆయనకు తమిళనాడులోని కుంభకోణంకు బదిలీ అయింది. అక్కడ ఒక ఏడాది ఉన్న తర్వాత ఆయన్ని ప్రభుత్వం విద్యాశాఖలో అసిస్టెంట్ డైరెక్టర్ గా నియమించింది. ఇది 1886లో జరిగింది.

ఉదకమండలంలో ఉన్న సమయంలోనే కృపాబాయి తన రచనా వ్యాసంగాన్ని ప్రారంభించింది. మొదట అక్కడి వాతావరణాన్ని, ప్రకృతిని వర్ణిస్తూ 'ది ఇండియన్ అబ్జర్వర్', 'నేషనల్ ఇండియన్ జర్నల్' మొదలైన పత్రికలకు అనేక వ్యాసాలు రాసింది. భర్త ఉద్యోగం మదరాసుకు మారిన తర్వాత ఆమె ఆరోగ్యం కొంత కుదుట పడింది. ఈ సమయంలో ఒక స్నేహితురాలితో పాటు భర్త కూడా చిన్న చిన్న వ్యాసాలు, కవిత్వం రాసే బదులు నవల రాయమని ప్రోత్సహించారు. వారి ప్రోత్సహం మేరకు ఆమె మొదట 1887-88 మధ్య కాలంలో 'మదరాసు క్రిస్టియన్ మ్యాగజైన్'లో తన కుటుంబ జీవితాన్ని నవలగా రాసింది. ఇది నవలా రూపంలో వెలువడిన తర్వాత

ఇదే సమయంలో రెవరెండ్ సత్యనాథన్ కుమారుడు సామ్యూల్ సత్యనాథన్ ఇంగ్లండ్ లోని కేంబ్రిడ్జి విశ్వవిద్యాలయంలో నాలుగేండ్లు విద్యాభ్యాసం చేసి ఇండియాకు చేరుకున్నాడు. సామ్యూల్, కృపాబాయి ఒకే ఇంట్లో నివసిస్తూ ఉండడంతో వీరిద్దరూ ప్రేమించుకున్నారు. 1881లో పెండ్లి చేసుకున్నారు. ఇండియాకు చేరుకున్న సామ్యూల్ సత్యనాథన్ మొదట ఉదకమండలంలోని 'బ్రిక్స్ స్మారక పాఠశాల'లో ప్రధానోపాధ్యాయులుగా పనిచేశారు.

ఇండియాతో పాటు విదేశాల్లో కూడా మంచి ఆదరణ పొందింది. తొలిసారిగా ఒక భారతీయ మహిళ, అదీ మతం మార్చుకున్న రెండో తరం మహిళగా తన అనుభవాలు, జ్ఞాపకాలను 'సగుణ' నవలలో రికార్డు చేసింది. భారతీయుల ఆచార వ్యవహారాల గురించి రాసేప్పుడు వాటి గురించి అంతగా తెలియని పాఠకులను సైతం దృష్టిలో పెట్టుకొని అందరికీ అర్థమయ్యే విధంగా నవలను రాసింది. ఇందులో చిన్నప్పుడే అంటే తన ఆరేండ్ల వయసులో (1868)లో చనిపోయిన తండ్రితో పాటు తల్లి రాధాబాయి, ఆమె మిత్రురాలు లక్ష్మి, తన మిత్రురాండ్రు ప్రేమ, హరిణి, మిషనరీ మిసెస్ రాబర్ట్స్, సోదరుడు భాస్కర్ ఇట్లా అనేక సజీవ పాత్రలతో నవలను నడిపించింది. అందుకే ఈ నవలకు విదేశాల్లో సైతం మంచి గుర్తింపు ఉండింది. ఈ విషయమై కృపాబాయి రాసిన మరో నవల 'కమల'కు ముందుమాట రాస్తూ గ్రిగ్స్ అనే విమర్శకురాలు ఇలా చెప్పిండ్రు. Her writings seem even better known to English than to Indian readers, some of them having been reviewed in flattering terms in the leading English journals. Her majesty the Queen Empress had recently accepted a copy of "saguna" and was graciously pleased to request that any other work by the authoress should be sent to her." (Memoirs, Mrs H.B.Grigg, 1894).

ఈమె రెండో నవల 1893లో మళ్ళీ 'మదరాసు క్రిస్టియన్ మాగజైన్'లో సీరియల్ గా ప్రచురితమయింది. ఇది 1894 డిసెంబర్ లో పుస్తకంగా అచ్చయింది. ఈ రెండు నవలలను మదరాసులోని శ్రీనివాసన్, వరదన్ అండ్ కంపెనీ అనే ప్రచురణ సంస్థ ముద్రించింది. 'సగుణ'లో క్రైస్తవ జీవితాలను, ఇండియన్స్, విదేశీయుల

మధ్యన వైరుధ్యాలు, ఆచార వ్యవహారాల్లో తేడాను రికార్డు చేస్తే 'కమల' నవలలో హిందూ మహిళల జీవితాలను, వారి ఆచారాలను, విద్యావశ్యకతను రికార్డు చేసింది. కృపాబాయి రాసిన వ్యాసాలు, కవిత్వం కూడా పుస్తకంగా అచ్చయింది.

సామ్యూల్ సత్యనాథన్ ఇంట్లో అందరూ రచయితలే కావడం గొప్ప విషయం. సామ్యూల్ తండ్రి డబ్ల్యు.టి. సత్యనాథన్ రచనలు చేసిండు. సామ్యూల్ (1861-1906) "క్రిస్టియన్ పేట్రియాట్' అనే పత్రికకు సంపాదకత్వం వహించడమే గాకుండా, కొన్ని పుస్తకాలు రాసిండు. సామ్యూల్ తల్లి అన్నా సత్యనాథన్ (1832-1894) కూడా రచనలు చేసింది. అట్లాగే సామ్యూల్ రెండో భార్య కమల సత్యనాథన్ (1879-1950) (హిందూ హీరోయిన్ శకుంతల' పేరిట రచనలు చేసింది. సామ్యూల్-కమల సత్యనాథన్ సంతానం పద్మినీ సేన్ గుప్త (1906-1988) కూడా గొప్ప రచయిత్రి.

కృపాబాయికి ఇష్టమైన కవి వర్డ్స్ వర్త్. ఈమె వర్డ్స్ వర్త్ తో పాటు, టెన్నిసన్, లాంగ్ ఫెలో, బ్రౌనింగ్, లూయిస్ మోరిస్, జార్జ్ ఎలియట్, మిల్టన్, రుడ్యర్డ్ కిప్లింగ్ తదితరుల రచనలు విరివిగా చదివింది.

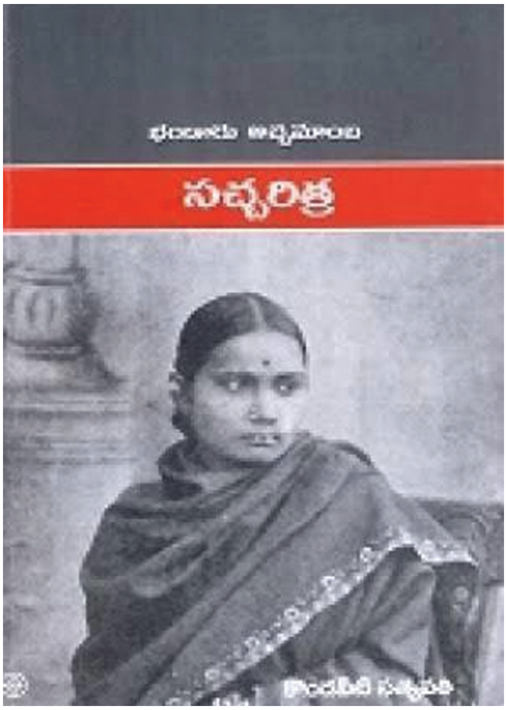

అందుకే ఆమె తన రచనలను చక్కగా తీర్చి దిద్దగలిగింది.

ఇక ఈమె తెలుగువారికి ఎట్లా దగ్గరయ్యిందో చూద్దాం. బండారు అచ్చమాంబ 1905లో చనిపోయింది. 'అబలా సచ్చరిత్ర రత్నమాల' మొదటి భాగం అచ్చమాంబ బతికుండగానే 1901లో అచ్చయింది. రెండో సంపుటం ఎప్పుడు అచ్చయిందో తెలియదు. అయితే ఎన్.వి.కృష్ణ అండ్ కో వారు 1913లో మొదటి భాగాన్ని మూడు వేల ప్రతుల్లో పునర్ముద్రించారు. ఈ కంపెనీలో భాగస్వామి అయిన గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు రెండో భాగాన్ని 1917లో ప్రచురించాడు. ఈ పుస్తకం 'ఉత్తమ గ్రంథాలయం' ప్రచురణ సంస్థ తరపున వెలువరించారు. దీనికి గాడిచర్ల పీఠిక రాస్తూ ఇలా చెప్పాడు. "కీర్తి శేషురాలైన శ్రీమతి బండారు అచ్చమాంబ గారు రచించిన అబలా సచ్చరిత్ర రత్నమాలలో కొన్ని చరిత్రములు ఇదివరలో నేను ఎచ్.వి.వి.కృష్ణలో భాగస్తుడుగా నుండగా మొదటి సంపుటముగా ప్రకటించితిని. ఇట నే వర్ణింప నవసరము కాని కొన్ని కారణములచే రెండవ సంపుటము నింత కాలము దనుకను ప్రకటింపజాలనైతిని. ఆంధ్రలోక మీ రెండవ సంపుటమునకై యెదురు చూచుచున్నదని నే నెరుగని వాడను కాను కావున నిప్పుడు యుద్ధ సమయమే యైనను గ్రంథములకు వలయు సర్వోపకరణములు మిక్కిలి ధర హెచ్చి యున్నను సాహసించి పనిబూని నేటికీ గ్రంథమును వెలియిడగ లిగితిని." (గాడిచర్ల, హరిసర్వోత్తమరావు. 1917: పేజి ఏడు)

ఈ గ్రంథములో కృపాబాయి తెలుగు పుస్తకం సగుణ గురించి అచ్చమాంబ "1886వ సంవత్సరమునందామె భర్తను చెన్నపట్టణమునకు మార్చిరి. యచటికి వచ్చిన యనంతరము పత్రికలకు వ్యాసములు వ్రాయుటలోనే కాలము గడపక, ప్రబంధ రచన చేయుట మంచిదియని యామె భర్త సూచించెను. అందుపై నామె తన బాల్యము నందలి యనేక సంగతులను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని వానితో దన కల్పనలను గూర్చి 'సగుణమ్మ' యను ప్రబంధమును నొకదాని నింగ్లీషునందు వ్రాసెను. అది ప్రస్తుతము తెలుగునందు భాషాంతరీకరింపబడి యున్నది" అని రాసింది. అంటే 1905 కన్నా ముందే ఈ పుస్తకం అచ్చయింది.

అట్లాగే ఆంగ్లంలో 'కమల' నవల 1894లో అచ్చయింది. దీన్ని తెలుగులోకి తర్జుమా చేసిండ్రు. ఈ అనువాదాన్ని 1909లో మదరాసులోని ఎపిసికె ప్రెస్లో అచ్చేసిండ్రు. మొత్తం 143 పేజీల్లో ఈ నవల అచ్చయింది. అయితే ఈ రెండు నవలల మూల ప్రతులు మాత్రం లభ్యం కావడం లేదు. అవి దొరికినప్పుడు మాత్రమే వాటిని ఎవరు తర్జుమా చేసిండ్రో తెలుసుకునేందుకు అవకాశముంటుంది. ఇందులో 'కమల' నవల తెలుగు ప్రతి బ్రిటీష్ లైబ్రరీలో ఉన్నట్లు అక్కడ పనిచేసిన బార్నెట్ అనే అతను రాసిండు. (ఎ కేటలాగ్ ఆఫ్ తెలుగు బుక్స్, 1912: 90).

అచ్చమాంబ జీవితానికి కృపాబాయి సత్యనాథన్ జీవితానికి చాలా సారుప్యాలున్నాయి. ఇద్దరు కూడా స్వయంకృషితో పట్టుబట్టి విద్యాభ్యాసం చేసిండ్రు. ఇద్దరు కూడా తమ సమకాలీన జీవితాలను సృజనాత్మకంగా సైతం రికార్డు చేసిండ్రు. ఇద్దరు కూడా దాదాపు ఒకే వయసులో మరణించారు. అచ్చమాంబ 1905 జనవరి 18న 30వ యేట మరణించగా, కృపాబాయి సత్యనాథన్ 32వ యేట ఆగస్టు 8, 1894 నాడు మదరాసులో మరణించింది. ఈమె సమాధి ఏడాది కూడా బతికిలేని తన కూతురు పక్కన పరశువాకంలోని

మనసుకు అంటిన మైల

మనిషికి ఆత్మోపశమనానికి కర్మకాండలు జరపడం ఓ ఆనవాయితి. ఆ అపకర్మల్లో కూడా మనిషి భేషజం పనిచేయడం చాలా చోట్ల చూస్తం. అలాంటి ఒక సంఘటన కళ్ళ ముందు కదలాడే చిత్రం లాగా నడిపించిన చిదంబరం కథ...

కూర చిదంబరం

పెరట్లో వంటవాళ్ళ అరుపులు, వంట పాత్రల చప్పుళ్ళకు మెలకువ వచ్చింది. వాళ్ళకు ఏవో ఆదేశాలిస్తున్న అన్నయ్య గొంతు వినపడుతున్నది. మా నాయన గతించి నేటికి పదకొండు రోజులయింది. ఇవ్వేళ ఆయన పెద్దకర్మ. రాత్రంతా మేలుకుని ఉండి నేటి "దశదానాల" కార్యక్రమానికి బియ్యం, కూరగాయలు, బట్టలు, పాత్రలు నగదు వగైరా సామానుల్ని మూటలు కట్టి ఉంచాం. ఆలస్యంగా పడుకోవడం వల్ల నిద్రలేమితో కళ్ళు మండుతున్నాయి.

అంత పొద్దెక్కే దాకా పడుకుని ఉన్నందుకు కాస్త సిగ్గుపడుతూ, మిద్దె మెట్లు దిగాను.

నాయన పోయిన్నాటి నుంచి అమ్మ తన గది దాటి బయటకు రావటం లేదు. చుట్టాలు, పరిచయస్తులు, పొరుగూళ్ళ నుండి తెలిసినవారు పలకరించటానికి రావటం, అలా వచ్చిన ప్రతిసారి అమ్మ 'మూడ్' చెదిరిపోయి, నాయన జ్ఞాపకాలతో పొగిలి పొగిలి ఏడవటం జరుగుతున్నది. అమ్మ ఇలా తడవలు తడవలుగా ఏడుస్తున్నదన్న బాధతో నాకూ ఏదో పైకి కనబరచలేని దుఃఖం కలుగుతున్నది.

క్రిందకు దిగిన నన్ను చూసి నా శ్రీమతి రమణి "ఒక్క క్షణం" అంటూ మరుక్షణం పొగలు గ్రక్కే టీ కప్పు అందించింది.

కప్పు అందుకుంటూ "ఈ చుట్టాలు పరిచయస్తులు ఏదో ఒక సమయానికి వస్తే బావుండేది. అమ్మ ఇలా మాటిమాటికి ఏడవటం ఏమీ బాగులేదు. ఒక పని చేద్దాం. నేనూ, అన్నయ్యా ఇంటి ముందే కూర్చుని పలకరించటానికి వచ్చిన వాళ్ళను బయట నుంచి బయటే పంపిద్దాం" అన్నాను.

రమణి ముక్కున వేలేసుకుని, నాకేసి విడ్డూరంగా చూస్తూ, "అట్లా అనొద్దు. వాళ్ళు వచ్చేది మిమ్మల్ని, మీ అన్నయ్యనీ చూడటానికి కాదు. అత్తయ్యను ఓదార్చటానికి" అంది.

"అది నిజమే కావొచ్చు, కాని వాళ్ళు అలా వచ్చిన ప్రతిసారి అమ్మకు దుఃఖం ఆగటం లేదు". బాధతో నా గొంతు పూడుకు పోయింది.

"ఈ పరిస్థితుల్లో ఎవరూ ఏమీ చేయగలిగేది లేదు. మీరు గమ్మునుండండి. ఇంటి పట్టున ఉండే వారు కాదు కనుక ఇక్కడి పద్ధతులూ అవీ మీకు తెల్వవు" రమణి జవాబు.

అదీ నిజమే! ఎప్పుడోగాని ఓ సారి ఊరు రావటం, వచ్చిన ఒకటి రెండు రోజులకే తిరిగి వెళ్లి పోవడం వల్ల నాకు ఇంటి సంగతులు, ఊరి పద్ధతులు అంతగా తెలియవు.

'ఒకరిని ఓదార్చటానికి వచ్చి, వారి దుఃఖాన్ని ఎక్కువ చేయటం... ఇదేం విడ్డూరం' అనుకున్నాను.

మా నాయన ఆ ఊరి పెద్దరైతు. పటేలు, పట్వారి హోదా లేకున్నా అందరి మన్నన పొందేవాడు. అందరితో కలిసిపోయే వాడు. తాను నొవ్వకూడదు, మరొకరిని నొప్పించకూడదు అని అనుకునే మనిషి. ఎక్కడ స్థిరంగా ఉండాలో, ఎక్కడ ఎదుటి వారి ఆలోచనలతో ఏకీభవించాలో తెలిసిన మనిషి, గొప్ప ముందుచూపు ఉన్నవాడు. అన్నయ్యనూ, నన్నూ బాగా చదివించాల నుకున్నాడు. పొలం పనులంటే ఆసక్తి కనబరిచే అన్నయ్యకు చదువు అబ్బలేదు. అదీ ఒకందుకు మంచిదే అయింది.

నలభై ఎకరాల వరి పొలం, ఇరవై ఎకరాల చెలక భూమి, అయిదెకరాల మామిడితోట ఇవన్నీ నాయనకు సాయంగా అన్నయ్య చూసుకుంటున్నాడు.

ఇంటినిండా ధాన్యం బస్తాలు, ఎరువుల సంచులు,

దొడ్లో పశువుల అంబారావాలు, పాలేర్ల పిలుపులు ఇల్లంతా సందడిగా ఉంటూ నాకెందుకో ఉక్కిరి బిక్కిరి అయినట్లనిపించేది.

స్కూల్ ఫైనలు, డిగ్రీ ఆ తరువాత ఎం.ఎస్సీ, లెక్చరర్ ఉద్యోగం, డాక్టరేట్, ప్రొఫెసర్గా ప్రమోషన్ - ఇలా అంచెలంచెలుగా నా కెరీరు అభివృద్ధి పరుచుకున్నా, మా ఊరు, ఊరి జనాలు నా కెప్పుడూ కొత్తగానే తోచేవి.

మట్టి మిద్దెలు, గూన పెంకుల ఇళ్లు, గతుకుల ఇరుకు రోడ్లు, సరిగ్గా వెలగని వీధి దీపాలు, వచ్చి పోయే వారిని అరుగుల మీంచే పలకరింపులు నాకెప్పుడూ కొత్తే!

ఎవరింట్లో చూసినా గరిసెల నిండా ధాన్యం, పాడి - సగం జనాభా కళకళ లాడుతూ కూడుగుడ్డకు లోటులేకుండా ఉంటారు. టీవీ, సెల్ఫోన్ల పుణ్యమా అని ప్రపంచ జ్ఞానం పుష్కలం. అలాగే రాజకీయాలు, 'కొంచెపు' ఆలోచనలు కూడా సమృద్ధిగానే ఉంటాయి.

ఏదేమైనా మా ఊరు, ఊరి జనాల మనస్తత్వాలు మాత్రం ఎదగలేదు అన్నమాట వాస్తవం.

నాయన దహనం అయ్యాక, మరునాడు అమ్మ ప్రక్క ఊరిలో ఉండే బ్రాహ్మణ పంతులును పిలిపించింది. జరిపించాల్సిన 'అపకర్మ' లేమిటో ఆయన ఏకరువు పెడుతున్నాడు.

'ఇంత తతంగం అవసరమా' అనిపించి ఆ మాట పైకే అన్నాను.

అమ్మ కోపంగా "ఒరే చిన్నాడా! ఈ పది రోజులు ఏమీ ప్రశ్నలు వేయకుండా అన్నయ్య వెంట ఉండి వాడు చేస్తున్నట్లు నువ్వూ చెయ్యి, అదీ ఇదీ అంటూ వాదించకు ఊళ్ళో తల ఎత్తుకు తిరగాల్సింది మేము. చుట్టాలు, ఊరి జనం-అదీ, నాయన విషయంలో తప్పుపడితే ఆయన ఆత్మ క్షోభిస్తుంది. కర్మకాండ ఆయన హోదాకు తగ్గట్లు ఘనంగా జరగాలి. ఏ విషయంలో కూడా ఎంత మాత్రం లోటు రానివ్వద్దు" అంది.

రెండో తరగతి చదువే. అయినా అమ్మకు లోకజ్ఞానం అపారం. చనిపోయిన నాయన ఆత్మశాంతి కన్నా బ్రతికి ఉన్న అమ్మకు మనఃశాంతి కలిగించటం ముఖ్యం. నేనేమీ బదులు చెప్పలేదు.

నాయన పోయిన్నాటి నుంచి అమ్మ తన గది దాటి బయటకు రావటం లేదు. చుట్టాలు, పరిచయస్తులు, పొరుగూళ్ళ నుండి తెలిసినవారు పలకరించటానికి రావటం, అలా వచ్చిన ప్రతిసారి అమ్మ 'మూడ్' చెదిరిపోయి, నాయన జ్ఞాపకాలతో పొగిలి పొగిలి ఏడవటం జరుగుతున్నది. అమ్మ ఇలా తడవలు తడవలుగా ఏడుస్తున్నదన్న బాధతో నాకూ, ఏదో, పైకి కనబరచలేని దుఃఖం కలుగుతున్నది.

నాయన మరణంతో మాకు, మరియు టౌనులో ఉన్న మా చిన్నాయన కుటుంబానికి 'సూతకం' వచ్చింది. 'మైల' పడిపోయాము. పెద్ద కర్మ రోజు పిండోదకాలు, దశదానాలుంటాయి. బంధువుల భోజనానంతరం, శయ్యాదానం దీప దానం ఇవ్వాలి. నాయన ఆత్మ దేవతలలో కలిసిపోతుంది. అప్పుడు 'సూతకం' తొలిగిపోతుంది.

ఒక మనిషి పోతే విచారించాలి. కాని- దానాలు షడ్రసోపేత భోజనాలు -ఇదంతా "ట్రాష్" అనిపించింది. కాని అమ్మ చేసిన కట్టడి వల్ల నేను మౌన ప్రేక్షకుడినయి పోయాను.

పెరటింట్లోంచి వంటకాల వాసనలు వాడ అంతా క్రమ్ముకుంది. అన్నయ్య ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకుని 'మెనూ' ఖరారు చేశాడు. టౌను నుండి వంటవాళ్ళను మరియు సరంజామాను తెప్పించాడు. వాళ్ళు నిన్ననే నాలుగు రకాల స్వీట్లు తయారు చేశారు. ఇవ్వేళ్టి భోజనంలో ప్రత్యేకంగా పాయసం, పప్పుగారెలు ఉండాలట. చిక్కని పాలు మరుగుతున్నాయి. ఎండుద్రాక్ష, బాదం, కాజు లాంటి డ్రైఫ్రూట్స్ నేతిలో వేగుతున్నాయి. రెండు ఆకుకూరలు, రెండు కాయగూరలు కోసి పెట్టుకున్నారు. గుమ్మడి పులుసు మరుగుతోంది. పాలు నిన్ననే కాచి తోడు వేసి మట్టిపాత్రల్లో ఉంచారు. డబల్ పాలీషు పెట్టిన మసూరి బియ్యపు అన్నం ఉడుకుతోంది. బాస్మతి బియ్యంలో మాంసం ముక్కలు, తాజాగా పొడిచేసిన మసాలాతో బిర్యాని ఘుమఘుమలాడుతోంది. సారా పేకెట్లు, ఫారిన్ మందు సీసాలు నిన్ననే వచ్చాయి. వాటిని అన్నయ్య ఓ గదిలో ఉంచి తాళం వేశాడు.

బంధువులు, ఊరివారు, పరిచయస్తులు వస్తున్నారు. లడ్డూ, జిలేబీ బగారా అన్నం తప్ప మరేమీ తెలియని వాళ్లకు ఈ వంటకాలు అబ్బుర పరుస్తున్నాయి. చిన్న పిల్లల్ని అదుపులో పెట్టడం కష్టం అవుతోంది. పెద్దవాళ్ళే ఆ

వంటకాలకు ప్రలోభపడుతోంటే పిల్లల సంగతి చెప్పాలా!

ప్రొద్దుటి బస్సుకు చిన్నాయన కుటుంబం అంటే చిన్నాయన చిన్నమ్మ ఇద్దరు కొడుకులు కోడళ్లు వచ్చారు. కూతుళ్ళు, వాళ్ళ పిల్లలు కూడా వచ్చారు. చిన్నాయన హడావిడిగా అటూ ఇటూ తిరుగుతున్నాడు. ఆయన కొంచెం తలతిక్క మనిషి. అన్నదమ్ముల పంపకాలప్పుడు మా నాయన ఆస్తినంతా రెండు భాగాలు చేసి చిన్నాడివి ఏవాటా కావాలో ముందు నువ్వు తీసుకో అన్నాడు. అందుకు చిన్నాయన "నాకు నలుగురు సంతానం, అందునా ఇద్దరు ఆడ పిల్లలు, కాబట్టి నాకు నాలుగు వాటాలు నువ్వు రెండు వాటాలు తీసుకో" అన్నాడు.

అందుకు నాయన ఒప్పుకోలేదు. "మన నాయన పోయిన్నాడు మనకు ఎకరం చెక్క కూడా లేదు. ఇదంతా నా కష్టార్జితం కుదరదు" అన్నాడు. ఊళ్ళో వాళ్ళందరికీ ఈ విషయం తెలుసును. ఎవరూ చిన్నాయనకు మద్దతు పలకలేదు. అది మనసులో ఉంచుకుని ఊళ్ళో వాళ్లందరికీ తన అన్న తనకు ఎంత అన్యాయం చేశాడో దండోరా వేస్తూ చెబుతుంటాడు. ఈయన ప్రయోజకత్వం తెలిసిన మా చిన్నమ్మ వేరు అసలే వద్దు అంది. మా చిన్నాయన వింటేనా!

అమ్మ, నాయన, అన్నయ్యలు వంచిన నడుం ఎత్తకుండా శ్రమించి ఆస్తులను మరింత పెంపుచేశారు. అత్త కొట్టినందుకు కాదు.. తోటి కోడలు నవ్వినందుకు అన్నట్లు, తన అప్రయోజకత్వం కంటే మా నాయన చేసిన అన్యాయమే మా చిన్నాయనకు భూతద్దంలో కనబడేది.

★ ★ ★

పిండ ప్రదానం అయిపోయింది. మా నాయన, తాత, తాతతండ్రులకు తర్పణాలు వదిలాము. క్షణాలు పేరున దశదానాలు ఇచ్చాము.

"తర్వాతి కార్యక్రమం మొదలయ్యే ముందు మీరు భోజనాలు కానివ్వండి" అన్నాడు కర్మచేయిస్తున్న బ్రాహ్మణుడు. అందరినీ పేరు పేరునా "భోజనాలకు లేవండి" అంటూ అన్నయ్య, నేను పిలుస్తున్నాము.

చిన్నాయన, చిన్నమ్మ, వాళ్ళ పిల్లలు ఒక్కసారిగా నిశ్శబ్దం అయ్యారు. వాతావరణం అకస్మాత్తుగా వేడెక్కినట్లు అనిపించింది. చిన్నమ్మ కళ్లొత్తు కుంటుంది.

అన్నయ్య చిన్నాయన దగ్గరకు వెళ్ళి ఆయన రెండు చేతులు పట్టుకుని "చిన్నాయనా! భోజనానికి లెండి" అన్నాడు.

అన్నయ్య చేతులు విడిపించుకుంటూ "ఒరేయ్! పెదకాపులు పరాయి ఇళ్ళల్లో చావుకూడుతినరు" అన్నాడు ఎటోచూస్తూ.

నేనూ, అన్నయ్యా అవాక్కయ్యాము. వచ్చిన బంధువులు ఉత్కంఠతతో మమ్మల్నే గమనిస్తున్నారు. గాలి బిగుసుకు పోయినట్లనిపించింది.

క్షణం పాటు తెల్లబోయిన అన్నయ్య తమాయించుకుని మళ్లీ చిన్నాయన చేతులు పట్టుకుని "చిన్నాయనా! ఇది మీరు పుట్టి పెరిగిన ఇల్లు. స్వయానా మీ అన్నయ్య దినాలు. ఇది మీకు వాయిలు

అమ్మ కోపంగా "ఒరే చిన్నాడా! ఈ పది రోజులు ఏమీ ప్రశ్నలు వేయకుండా అన్నయ్య వెంట ఉండి వాడు చేస్తున్నట్లు నువ్వూ చెయ్యి. అదీ ఇదీ అంటూ వాదించకు ఊళ్ళో తల ఎత్తుకు తిరగాల్సింది మేము. చుట్టాలు, ఊరి జనం-అదీ, నాయన విషయంలో తప్పుపడితే ఆయన ఆత్మక్షోభిస్తుంది. కర్మకాండ ఆయన హోదాకు తగ్గట్లు ఘనంగా జరగాలి. ఏ విషయంలో కూడా ఎంత మాత్రం లోటు రానివ్వద్దు" అంది.

కాదు'' అన్నాడు. చిన్నమ్మ వైపు తిరిగి "నువ్వన్నా చెప్పు చిన్నమ్మా!'' అన్నాడు.

ఇలాంటి ఉపద్రవం ఏదో తెచ్చిపెడతారని చూచాయంగా ఆమె ఊహించినా, ఈ హఠాత్తు సంఘటనతో ఆమె ముఖాన నెత్తురు చుక్కలేదు. కన్నీరు ఆగటం లేదు కాస్త మెత్తబడండి అన్నట్లు చిన్నాయన వైపు చూస్తున్నది. "కుండ వేరయింది (అన్నం వండే కుండ) కనుక ఇది మాకు పరాయి ఇల్లే'' అన్నాడు గంభీరంగా, అప్పటి దాకా ఊరిస్తోన్న రకరకాల ప్రత్యేకమైన వంటకాలు తినే అవకాశం జారిపోతోందని పిల్లలకు అర్థమైనట్లుంది. వాళ్లు చిన్నాయన చుట్టూ చేరి "తాతయ్యా! ఆకలి'' అంటూ మారాం చేయసాగారు.

అన్నయ్య వేడుకోవడం. చిన్నాయన మొండిపట్టుదల. చిన్నమ్మ కన్నీరు. భోజనాలకు వచ్చిన ఊరి జనాలకు ఇదో వినోదంగా కనిపిస్తున్నది. నాకు, అన్నయ్యకు తలకొట్టేసినట్లుంది.

కులపెద్దను సంప్రదిస్తే 'మైల తొలిగింది కాబట్టి తినొచ్చు' అన్నాడు.

"దీపదానం, మంచం, గొంగడి, గంపదానం ఇంకా ఇవ్వలేదు అంటే కర్మకాండ ఇంకా పూర్తి అవనట్లే కదా!'' చిన్నాయన లాపాయింటు.

'ఫారిను మందు' రుచి చూసే అవకాశం తప్పిపోతోందని చిన్నాయన ఇద్దరు కొడుకులకు అర్థమైంది. వాళ్ళు ఆయన్ని చాటుకు పిలిచి కోపంగా మందలించారు. సాయం కాలం దాకా బస్సులేదు. అందాక ఆకలితో ఎట్లా ఆగేది అంటూ నిలదీశారు. చిన్నాయన ముఖం కందగడ్డ అయ్యింది.

ఇదంతా గమనిస్తోన్న కర్మ చేయిస్తోన్న బ్రాహ్మడికి మా మీద జాలి కలిగినట్లున్నది. "అయ్యా నాదో చిన్న విన్నపం, తమరు వింటానంటే...'' చిన్నాయననుద్దేశించి అన్నాడు. అందరూ ఆయన వైపు తిరిగారు.

"పిల్లలు ఆకలికి తట్టుకోలేక పోతున్నారు, సాయంత్రం గాని బస్సులేదు. పక్క ఇంట్లోతిని పొండి''

అందుకు నాయన ఒప్పుకోలేదు. "మన నాయన పోయిన్నాడు మనకు ఎకరం చెక్క కూడా లేదు. ఇదంతా నా కష్టార్జితం కుదరదు'' అన్నాడు. ఊళ్ళో వాళ్ళందరికీ ఈ విషయం తెలుసును. ఎవరూ చిన్నాయనకు మద్దతు పలకలేదు. అది మనసులో ఉంచుకుని ఊళ్ళో వాళ్లందరికీ తన అన్న తనకు ఎంత అన్యాయం చేశాడో దండోరా వేస్తూ చెబుతుంటాడు.

అన్నాడు చిన్నాయననుద్దేశించి.

"వాళ్లింట్లో నైనా కనీసం వంట కూడా గంటకు పైమాటే'' అన్నారెవరో మూడు గంటలు అవవస్తోంది అందరినీ నీరసం ఆవహిస్తున్నది. కడుపులో ఆకలి కేకలు. పంచభక్ష్యాల ప్రలోభం. ఎవరికి ఏది తోస్తే అది మాట్లాడుకుంటున్నారు.

నాకు ఓ ఆలోచన తోచింది. బ్రాహ్మణుడి చెవిలో ఊదాను. ఆయన సంతృప్తిగా తలూపి ఇలా అన్నాడు.

"అన్ని మలినాల్ని హరించచేసేది గంగ. ఇక్కడి వంటకాల్ని కొద్దికొద్దిగా పక్కింట్లోకి చేర్చండి నా దగ్గర ఉన్న గంగాజలంతో శుద్ధి చేస్తాను. అన్ని రకాల 'మైల' తొలిగిపోతుంది''. చిన్నాయన మాట్లాడలేదు.

పిల్లలు 'ఆకలో' అంటున్నారు భార్య ఎప్పుడూ ప్రతిపక్షమే. క్షణం క్రితం కొడుకులు మొహం వాచేట్లు చీవాట్లు పెట్టారు. అనుకోని సంకటంలో ఇరుక్కున్నట్లుగా ఆయన ముఖం నల్లబడింది.

ఆయన మౌనాన్ని అంగీకారంగా తీసుకుని వడ్డన వాళ్ల సాయంతో వంటకాలన్నీ కొద్దికొద్దిగా, మందుతో సహా - పక్కవాళ్లింటి పెరట్లోకి చేర్పించాడు అన్నయ్య.

అలా చేర్చబడిన వంటకాల్ని బ్రాహ్మణుడు గంగాజలంతో శుద్ధి చేశాడు.

మా చిన్నాయన కుటుంబం అలా శుద్ధి చేయబడిన వంటకాలన్నింటినీ తృప్తిగా మళ్లీ మళ్లీ వడ్డించుకుని ఆరగించారు. మరేమీ విశేషం లేకుండా తర్వాతి కార్యక్రమం ముగిసింది.

నాకో సందేహం వచ్చింది. 'సూతకం' అన్నది మా నాయన చనిపోవటం వల్ల మాకు వచ్చిందా? లేక అర్థం లేని ఆచారాలను పాటించి, అవసరార్థం సడలించిన మా చిన్నాయన లాంటి వాళ్ల మనసులకు వచ్చిందా?

మేల్కొన్న మనిషిని చూడ్డానికి వెళుతున్నా...

దాశరథి పద్య కవిగా సుప్రసిద్ధుడు. వచన కవిత్వం కూడా అదే స్థాయిలో రాసిన సవ్యసాచి. ఆయన వచన కవితా నైపుణ్యానికి నిదర్శనం ఈ కవిత. దాశరథి కాలంనాటికి ప్రతీక వాదం, మార్మికత, తెలుగు కవిత్వంలో పూర్తి స్థాయి లాక్షణికం కాలేదు. అయినా రానున్న వచన కవిత్వానికి దాశరథి ఇట్లాంటి కవిత ద్వారా మార్గనిర్దేశం చేస్తున్నారు. పాఠకు నిలో బలమైన అనుభూతిని ప్రోదిచేస్తూ ఊహాశాలీనతకు దోహదమవుతున్నారు. తెలంగాణకు జాతి భావానికి పునాదులు వేసిన ఈ మహాకవి కవిత తంగేడు పాఠకుల కోసం.

దాశరథి కృష్ణమాచార్యులు

చెట్లు నడిస్తే ఎంత భయంకరమో
అట్లా చీకట్లు నడుస్తున్న ఈనాడు
అంతా నిద్రపోతున్నారు నీడల్లో
కాలరాక్షసి అడుగుజాడల్లో,

ఎవడో అనంగా విన్నమాట సుమా! ఇది -
ఎక్కడో ఎవ్వడో మేలుకొన్నా'డని.
విచిత్రమే ఈ అర్ధరాత్రి మేల్కోవడం
అయినా చూచి రావడం మంచిది.

నేను మాత్రం మేల్కొని వున్నానా!
వట్టిది! ఇదీ కలలోని ప్రస్తావనేదీ
కలలోనైనా మేల్కొన్న వాణ్ణి చూడ్డం
ఘన విజయం కాదా ఈనాటి లోకంలో!

శవం బతకడం ఎంత విచిత్రమో
మనం మేలుకోవడం అంత చిత్రమే.
ఎవడో కొత్తరకం మేటి వైద్యుడు
ఏదో కొత్త తరహా ఔషధం వాడివుండాలి.

లేంది ఇన్నాళ్ల నల్లమందు మత్తు
ఇంత త్వరగా విడిపోవడం సులభమా!
ఏమైతేం వెళ్లి చూచిరావడం మంచిది:
మేల్కొన్న మనిషిని చూడ్డానికి వెళ్తున్నాను.

పద్యం

జాగృతోద్యమము

డా॥ అయాచితం నటేశ్వర శర్మ

ఎవరో వచ్చెదరుద్ధరింతురని నీవెంతేని భావించినన్
వివరింపందగు నీకు నీవె కృషితో విజ్ఞత్వమున్ దాల్చుచున్
భువిలో సాగగ మేలు నీకు కలుగున్ పూర్ణ ప్రభాజాలముల్
నవచైతన్యము నిండగా కదలుమా! నానాక్రియోద్యుక్తతన్!

నిత్యోత్సాహము నిర్విరామకృషితో నీ మార్గమున్ జాగృత
స్తుత్యమ్మౌనటు దీర్చుకోవలయు నీతోబాటుగా దీనులన్
సత్యానంద పథాలలో నడుపుచున్ సామాజికౌన్నత్యమున్
ముత్యమ్మున్ వలె దీర్చగావలయు నీ మోదాలు పండించుచున్!

ఆర్తత్రాణ పరాయణత్వమున సంహ్లాదమ్ము నిల్పున్ సదా
స్ఫూర్తిన్ నిల్పెడి సత్క్రియాచయలమున్ శోధించి సాధింపుమా!

కీర్తిక్ నిల్పెడి సేవలందు జనతాగేహాల దీపాలతో
మూర్తీభూత దయాపయోనిధివిగా భూషింపుమా ! నీ కృషిన్!

సేవాభావము తృప్తి కారకమగున్ సేవింప భావింపుమా!
ఆవిష్కారముగాగ నీగుణములే ఐశ్వర్య జాలమ్ములై
కానింపంగ సమస్త మానవ మనః కాంత్యుద్భవానందమున్
రావోయీ! నవలోకమున్ నిలుపగా రాజిల్లగా రాష్ట్రమే!

విద్యావైభవముల్లసిల్లునటులన్ వేవేల రూపాలతో
నుద్యద్భానుడవై జనావళికి సద్యోగమ్ము కల్పింపగా
నుద్యోగాత్ముడవై విశేష కృషితో నుప్పొంగి లక్ష్యమ్ములన్
వేద్యంబౌనటు జేసి సాగు మిరులన్ భేదించు సూర్యుండవై!

కవిత

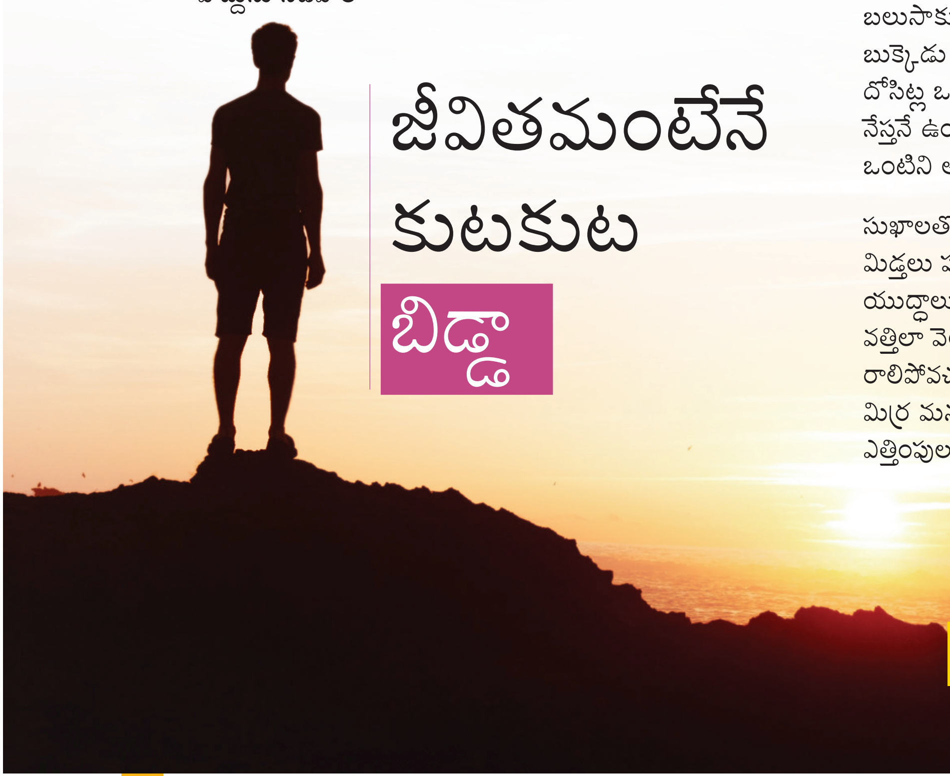

జీవితమంటేనే కుటకుట బిడ్డా

వీపు లెక్క వెనుక వెనుకనే ఉంటది
చెల్కమీద వాలిన గడ్డిచిలక లెక్క రుసరుసమంటది
కండ్లు కోల్లాగ చూపేసుకొని వెతకాలి
పెయ్యి జలజలమనే దుఃఖాల పొంటి నడవాలే
ఎండిపోయి చిగురుపెడుతున్న చెట్టు కింది నుంచి
ఇన్ని కట్టెపోగుల్ని ఏరుకున్నట్టు
పొద్దును నడపాలె

మొగురానికి చీరజుట్టినట్టు,
వాసాలకు పెండ్లినాటి భాషింగాలు కట్టినట్టు
రామసక్కని దునియా కాదు ఇది
పొక్కిలైన వాకిలిలెక్క
ముక్కలైన ముఖాలు రోజూ అగుపడతై
కానికాలం కాళ్ళల్ల కట్టెలువెడుతనేవుంటది

బలుసాకుమీద నీటి బిందువు
బుక్కెడు బువ్వలెక్కనే గొట్టొచ్చుజారిపోవచ్చు, జాగ్రత్తగ
దోసిట్ల ఒదిగిపోవచ్చు పేంన్తనే ఉండాలే,
నేస్తనే ఉండాలే బతుకు బిడ్డా ఇది
ఒంటిని అంటిపెట్టుకునే వెత బిడ్డా ఇది

సుఖాలతోని గట్టిపడొచ్చు,
మిడ్తలు పచ్చని చేనును చుట్టేసినట్టు
యుద్ధాలు రావచ్చు
వత్తిలా వెలగాల్సిన పత్తి నల్లరేగడిల ఉట్టిగనే
రాలిపోవచ్చు ఒర్రె సూపుండాలే
మిత్ర మనసుండాలె జీవితమంటేనే గిది బిడ్డా
ఎత్తింపుల వ్యధ బిడ్డా...

వేముగంటి మురళి

వ్యాసం

మొలకెత్తిన 'తీజ్' సంబరం

భిన్న జాతులతో, సంస్కృతులతో ఉన్న భారతదేశంలో బంజారాల సంస్కృతి ప్రత్యేకంగా గుర్తించదగింది. మానవ జీవితంలో ఉత్సవానికున్న ప్రాధాన్యతను, బంజారాల జీవితంలో ఉత్సవ ప్రాధాన్యాన్ని తెలియజేసే వ్యాసం.

డా|| సూర్యధనంజయ్

భారతదేశం భిన్న జాతులను, సమాజాలను ఏకీకృతం చేసిన దేశం. ఇక్కడ అనేక ప్రాచీన నాగరికతలు పరిఢవిల్లాయి. విభిన్నమైన సాంప్రదాయాలకు, సంస్కృతులకు కేంద్రస్థానంగా ఈ దేశం ప్రపంచానికి ఒక చుక్కాని వలె నిలుస్తున్నది. పండుగలు ఇక్కడి సంస్కృతికి ప్రాణం పోస్తూ సమాజాన్ని సంస్కారవంతం చేస్తున్నాయి. ఇట్టి విశిష్ట దేశంలో తమ సంస్కృతి సాంప్రదాయాలు, పండుగలు విలక్షణ జీవనవిధానంతో సప్తవర్ణ శోభితం చేస్తున్నారు బంజారాలు. వీరు నిర్వహించుకునే పండుగలు ప్రాచీన భారత అస్తిత్వాన్ని ప్రతిబింబిస్తాయి. అట్లాంటి పండుగల్లో ఒకటి తీజ్ పండుగ వర్షఋతువులో వచ్చే శ్రావణ, భాద్రపద మాసాల్లో ఈ పండుగను వైభవంగా జరుపుకుంటారు. తీజ్ పండుగ ప్రకృతికి ప్రతిరూపంగా పిలువబడుతుంది. శక్త్యారాధనల్లో ఇదొక భిన్నమైన ఆరాధనగా భావించవచ్చు.

తీజ్ పండుగ జన్మస్థానంగా నేటి రాజస్థాన్‌ను చెప్పుకోవచ్చు. స్త్రీలకు సంబంధించిన పండుగ ఇది. ముఖ్యంగా కన్నెపిల్లలు, సుమంగళులు తమ సౌభాగ్యం కోసం, సమాజ కళ్యాణం కోసం జరుపుకుంటారు. సృష్టి ఆవిర్భావం, పంచభూతాల విశిష్టత దైవారాధన, తత్ఫలితంగా విశ్వశ్రేయస్సు వంటి అంశాలు ఈ పండుగ వెనక దాగున్నాయి. అందుకు సాక్ష్యంగా మొలకెత్తిన గోధుమ గింజల బుట్టలను ఆరాధించడం వంటివి చూపవచ్చు. బీజాలు మొలకెత్తించడం సృష్టి ఆవిర్భావానికి, బీజాలు మొలకెత్తుటకు కావాల్సిన మట్టి, గాలి, నీరు, సూర్యరశ్మి వంటివి పంచభూతాలకు, బుట్టల ఆరాధన శక్త్యారాధనకు తత్ఫలితంగా విశ్వశ్రేయస్సును సిద్ధిస్తాయి.

(పంచజింగ్) పంచనదుల పరివాహక ప్రాంతమైన రాజస్తాన్, గుజరాత్, హర్యానా, పంజాబు రాజపుత్రులచే పరిపాలింపబడినవి. యవనులు (తురుష్కులు) మొగలాయిలు వంటివారి దోపిడికి, దండయాత్రలకు గురై ఆర్థికంగా, రాజకీయంగా నష్టపోయినా వారు వారి సాంస్కృతిక నేపథ్యాన్ని ఎన్నడూ కోల్పోలేదు. నేటికీ సజీవంగా ఉంచుతున్నారు. రాజపుత్ర రాజ్యాల విధ్వంసం అక్కడి ప్రజలను వనవాసులుగా చేసింది. వారి జీవితాలను చిన్నాభిన్నం చేసింది. అందుకు బంజారాలు అతీతమేమి కాదు.

బంజారాలు ఆషాఢ, శ్రావణ, భాద్రపద మాసాల్లో విశేషక్రతువులను చేస్తారు. అందులో సాతీభవానీలైన తొళా, మత్రాల్, హింగళా, ధ్వాళాంగర్, కంకాళీ, మేరామా, శీతలామాతలను పూజించడం ప్రకృతి శక్తులను పూజించడమే. ఈ సాతీభవానీలు సప్తమాతృకలకు ప్రతీకలుగా చెప్ప బడుతారు. సాతీభవానీలలో చిన్నదైన శీతలామాత పండుగ ఈ ఆషాడ,

శ్రావణ మాసాల్లోనే నిర్వహిస్తారు. మానవాళి అంటువ్యాధుల బారిన పడకుండా ఉండేందుకు ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాదులతో కళకళలాడేందుకు, పశు పక్ష్యాదులకు ఆరోగ్యాన్ని ఆహారాన్ని సమృద్ధిగా ఉంచేందుకు ఈ పండుగ నిర్వహిస్తారు. శీతలా పండుగతో పాటు నిర్వహించుకొనే మరొక పండగే తీజ్ పండుగ.

ఈ తీజ్ పండుగను హర్యాలీ తీజ్, గగోర్ తీజ్, కజిరి తీజ్, హర్తాలికా తీజ్, అఖా తీజ్, అవ్రాతీజ్, కాజల్ తీజ్, కేవడా తీజ్, తాయ్ తీలుగా వివిధ రాష్ట్రాల్లో జరుగుతుంది. ఒక్కో రాష్ట్రంలో ఒక్కో సంప్రదాయం పాటించ బడుతూ పండుగ భిన్నత్వాన్ని సంతరించు కుంటుంది. అయితే ఇంత వైభవంగా నిర్వహించుకునే

ఈ తీజ్ పండుగ వెనుక గల ఐతిహ్యాన్ని పరిశీలిస్తే బంజారాలు, ఇతర సమాజాలు కోరుకునే మానవకళ్యాణ భావన మనకు స్ఫురిస్తుంది.

ఐతిహ్యం...

పూర్వం దక్షప్రజాపతి కూతురు సతీదేవి ఈశ్వరుడిని పెళ్లి చేసుకున్నాక జరిగిన నిరీశ్వరయాగం సతీదేవి పరాభవానికి, ఈశ్వరుని అవమానానికి కారణమైంది. తత్ఫలితంగా సతీదేవి అగ్నికి ఆహుతికావడం, ఈశ్వరుడు దక్షుని సంహరించడం జరిగిపోయింది. కాని సతిలేని శివుడు ఉండలేకపోయాడు. దానితో సతీదేవి తిరిగి హిమవంతుని ఇంట పార్వతిగా జన్మించింది. జగన్మాత అంశ అయిన పార్వతీదేవి బాల్యం నుండే శివున్ని తన పతిగా భావించింది. హిమవంతుని ఇంట ఏలోటూ లేకుండా పెరిగింది. శివారాధనకోసం అప్పుడప్పుడు తన చెలికత్తెలతో ఘోరవనాల్లోకి వెళ్ళేది. అక్కడి వనాల్లో ఏకాంతంగా శివోపాసన చేసేది. ఇదిలా ఉండగా హిమవంతుడు తన కూతురైన పార్వతికి పెళ్లి చేయాలనుకున్నాడు.

ఒకనాడు నారదుడు హిమాలయ సందర్శనార్థం వచ్చి హిమవంతుని రాజమందిరానికి వెళ్ళాడు. దీర్ఘాలోచనలో ఉన్న పర్వతరాజును చూసి "కులపర్వతశ్రేష్ఠుడా హిమవంతా! నీ దీర్ఘాలోచన ఏమిటి? ఎందుకింత చింతలోనున్నావు" అన్నాడు. అంతనా నారదునికి ప్రణామం చేసిన పర్వతరాజు పార్వతి పెళ్లి విషయం చెప్తాడు. అప్పుడు నారదుడు "జగత్పతియైన విష్ణువుండగా ఎందుకీ వ్యర్థ చింత' అంటాడు. నారదుని సమాధానంతో పర్వతరాజు హిమవంతుడు విష్ణువే తన పుత్రికకి తగినవాడు అని నిశ్చయించుకుంటాడు. కాని నారదుని మాటల్లోని ఆంతర్యాన్ని గ్రహించలేక పోతాడు. విష్ణువు సహితం శివలీలా విలాసానికి బద్ధుడై కాగల కార్యాన్ని చూస్తూ యోగనిద్రలో లీనమవుతాడు. హిమవంతుడి ఈ నిర్ణయం చెలికత్తెల ద్వారా తెలుసుకొన్న పార్వతి చింతాగ్రస్థమవుతుంది. పార్వతి వేదనను చూసిన చెలికత్తెలు ఒక కొండ గుహలోకి పార్వతిని తరలించి ఆమె ఉపాసనకు భంగం వాటిల్లకుండా చూస్తారు. అప్పుడు పార్వతీదేవి శీఘ్రాతి శీఘ్రంగా పరమేశ్వ రున్ని పతిగా పొందడానికి చేసిన వ్రతమే ఈ తీజ్. తొమ్మిది రోజులపాటు కఠోర దీక్షను బూని అన్న పానీయాలను మాని ఈ వ్రతం చేస్తుంది పార్వతి.

ఒకరోజు బ్రహ్మముహూర్తంలో శుద్ధ జలస్నాన మాచరించిన పార్వతి మట్టితో శివలింగాన్ని తయారుచేసింది. భాద్రపద శుక్ల తృతీయ హస్త నక్షత్రంలో ఉండగా దీక్షాకంకణ ధారణ చేసింది. తొమ్మిది రకాల దినుసులలో శ్రేష్ఠమైన గోధుమలను చిన్న మట్టికుండలో బీజోద్దవం కోసం ఉంచింది. అట్లా నిర్జలావ్రతం ఆచరిస్తూ పార్వతి శివారాధన చేసింది. తొమ్మిదవ రోజున మొలకెత్తిన గోధుమల కుండను శివునికి సమర్పించింది. తొమ్మిదిరోజుల కఠిన దీక్షను చూసి శివుడు సప్తఋషులను పార్వతి చెంతకు వెళ్లి ఆమెను పరీక్షించమని ఆదేశిస్తాడు. పార్వతి చెంతకు చేరిన ఋషులకు వినమ్రంగా వందనంచేసింది మాత పార్వతి. అనంతరం తన తపోదీక్ష గురించి చెప్తుంది. భగవంతుడైన శివుని గుణగానం చేస్తుంది. కాని సప్తఋషులు శివున్ని నిందిస్తూ "స్మశానవాసితో ఎట్లా మనగల్గుతావు తల్లి! అతడు పాములను మాలగా ధరిస్తాడు. భూతప్రేతములతో సహవాసం చేస్తాడు. నీవు కోమలంగా భవనాల్లో పెరిగిన దానివి. ఈతనితో సహచర్యం చేయలేవు అని అంటారు.

దానికి ప్రతి సమాధానమిస్తూ "ఓ మహర్షులారా! మీరు తపః సంపన్నులు. మీపై నేను ఆగ్రహించలేను. శివనింద నేను వినలేను. వ్రతదీక్షలో ఉన్నాను. నన్ను విసిగించకండి. మీకు చేతులెత్తి వినమ్రురాలై అభ్యర్థిస్తున్నాను. దయచేసి ఇక్కడి నుండి వెళ్ళిపోండి అంటుంది పార్వతి. దానితో సప్తర్షులు కైలాసం వెళ్ళి పార్వతీదేవి తపస్సు పరిపక్వమైనదని ఆమెను అనుగ్రహించమని కైలాసపతికి విన్నవిస్తారు. ఈ వార్తవిన్న శివుడు పరమానందభరితుడై పార్వతి ఎదుట ప్రత్యక్షమవుతాడు. పరమేశ్వరున్ని చూసిన పార్వతీదేవి పలు విధాలస్తుతించి ప్రణమిల్లుతుంది. అపుడు శివుడు "ఓ

ఈ తీజ్ పండుగను హర్యాలీ తీజ్, గగోర్ తీజ్, కజిరి తీజ్, హర్తాలికా తీజ్, అఖా తీజ్, అవ్రాతీజ్, కాజల్ తీజ్, కేవడా తీజ్, తాయ్ తీలుగా వివిధ రాష్ట్రాల్లో జరుగుతుంది. ఒక్కో రాష్ట్రంలో ఒక్కో సంప్రదాయం పాటించ బడుతూ పండుగ భిన్నత్వాన్ని సంతరించు కుంటుంది. అయితే ఇంత వైభవంగా నిర్వహించుకునే ఈ తీజ్ పండుగ వెనుక గల ఐతిహ్యాన్ని పరిశీలిస్తే బంజారాలు, ఇతర సమాజాలు కోరుకునే మానవకళ్యాణ భావన మనకు స్ఫురిస్తుంది.

పార్వతీ నీవు నీ తపోదీక్షతో నన్ను ప్రసన్నం చేసుకున్నావు. నీ మనోవాంఛ సిద్ధిస్తుంది. నీవు ఇక ఇంటికి వెళ్ళి మీ తల్లిదండ్రులతో చెప్పి ఒక శుభముహూర్త మున వివాహ నిశ్చయానికి పంపించు" అని చెప్తాడు. పార్వతి చేసిన వ్రతాన్ని లోకంలో కన్నెపిల్లలు, సుమంగళలు చేసిన యెడల వారికి వారి మనోవాంఛలు పార్వతీదేవి వలెనే తీరుతాయని వరం ప్రసాదిస్తాడు. అట్లా పార్వతీదేవి శివాజ్ఞకు బద్ధురాలై వ్రత సామాగ్రిని గోధుమ మొలకలను నదిలో నిమజ్జనం చేసి వ్రత ఉద్యాపనం చేస్తుంది.

అంతలో పార్వతి జాడ తెలుసుకున్న హిమవంతుడు ఆ గుహకు వచ్చి తాను నిర్ణయించిన వివాహం సంగతి చెబుతాడు. అందుకు పార్వతీ తన తపోదీక్షకు మెచ్చి శివుడు తనను పాణిగ్రహణం చేసుకోవడానికి తనకు వరం ప్రసాదించాడని కనుక తాను శివుడినే పెండ్లాడుతాననంటుంది. ఈ విషయం విన్న హిమవంతుడు మహాశక్తి పార్వతిగా జన్మించక ముందు ఇచ్చిన మాటను గుర్తుచేసుకున్నాడు. "తల్లీ, పార్వతి మహాశక్తి అంశవు నువ్వు. నీ అభీష్టానికి ఎప్పుడూ అడ్డు చెప్పను" అంటూ ఆమెను అనునయిస్తాడు. తర్వాత అంగరంగ వైభవంగా శివపార్వతుల కళ్యాణం జరుగుతుంది. ఈ విధంగా తీజ్ వ్రతాన్ని ఆచరించి పార్వతి పరమేశ్వరున్ని పొందింది. కనుక రాజస్థాన్, పంజాబ్, గుజరాత్, హర్యానా రాష్ట్రాల్లోని ప్రజలే కాకుండా అక్కడి నుండి దేశవ్యాప్తమైన బంజారా ప్రజలు ఈ పండుగను నేటికీ జరుపుకుంటారు. అట్లా ఈ పండుగ దేశవ్యాప్తమైంది.

తీజ్ పండుగ నిర్వహణలో బంజారాలు..

వర్షఋతువు ఆరంభంలో వచ్చే ఆరుద్ర మాసపు ఎర్రనిపురుగును తీజ్ పురుగు అంటారు. ఈ పురుగు సందర్శనం అనంతరం పండుగలు ఆరంభమవుతాయి. భారతదేశంలో శాక్తేయ పరంపరలో కన్యలను అమ్మవారి ప్రతిరూపాలుగా పూజించడం జరుగుతుంది. కన్యాపూజ నేటికి ముత్తైదువులు నిర్వహించుకుంటారు. కన్యలు అమ్మవారిని పూజించడం కూడా ఈ పరంపరలో భాగంగా జరుగుతున్నది. నేటికి వైష్ణవీదేవి పూజల్లో కన్యాపూజ అంటే కన్యలు దేవిని పూజించడం మనం గమనించవచ్చు. బంజారాలు శక్త్యారాధకులు కాబట్టి సాతీభవానీలను పూజిస్తారు. వారు దేవి పార్వతి అంశలు. పార్వతీదేవి వీరిని సర్వదా కాపాడుతుందని వీరి ప్రగాఢవిశ్వాసం. ప్రకృతిలో పుట్టి ప్రకృతిలో పెరిగి ప్రకృతినే తమ ఆత్మల్లో నిక్షిప్తం చేసుకున్న వారు బంజారాలు. వారు ప్రకృతి రూపంలోనే ప్రకృతి నైవేద్యంతోనే తీజ్ పండుగను సంబరంగా జరుపుకుంటారు.

మొలకలు నాటిన గోధుమ బుట్టలను ఉంచడానికి ఒక మంచెను నిర్మించి మంచెపై బుట్టలను పరుస్తారు. పందిరి పై ఈ బుట్టలను ఉంచి, ప్రతీ రోజు పవిత్ర భావంతో నీళ్ళు పోస్తారు. ఇట్లా నిర్మించిన మంచెను 'డాక్నో' అంటారు. గోధుమ గింజలను నాటిన బుట్టలను అనంత విశ్వంగా, మట్టిని భూదేవిగా, మొలకల కోసం పోసిన నీటిని పంచభూతాల్లో ఒకటైన ఆకాశాన్ని పందిరి మంచెగా భావిస్తే మొలకలను ప్రాణశక్తి అనుకోవచ్చు. ఇది సృష్టి ఆవిర్భావ ఘట్టాన్ని నింపుకున్న సన్నివేశం. తర్వాతి కార్యక్రమం బోరడి ఝుప్కేరో.

బంజారాల ఈ తీజ్ పండుగను మొలకల పండుగ అనికూడా అంటారు. పెళ్ళీడుకు వచ్చిన ఆడపిల్లలు ఈ పండుగను జరుపుకోవటం బంజారా సమాజాల్లో విశేషంగా చెప్పవచ్చు. ఈ పండుగ తెలంగాణ ప్రాంతపు బతుకమ్మ పండుగను పోలి ఉంటుంది. బతుకమ్మ పండుగకు ఎట్లైతే తొమ్మిది రోజులు పూలను పూజించి నిమజ్జనం చేస్తారో అదేవిధంగా బంజారాలు కూడా గోధుమ మొలకలను పూజించి నిమజ్జనం చేస్తారు. బంజారాల తొలి పండుగ శీత్లా పండుగ. ఈ పండుగ జరుపుకున్న ఆడ పిల్లలంతా కలిసి పాటలు పాడుతూ ఇంటింటికి తిరుగుతూ తమ పెద్దవాళ్ళను కలుసు కొని వారిని తీజ్ పండుగ జరిపించా ల్సిందిగా విన్నపం చేసుకుం టారు. పెద్దలు కూడా పెళ్ళీడుకు వచ్చిన ఆడపిల్లలు పెళ్ళిళ్లు చేసుకున్నాక తండాలో ఉండరు కనుక వారిని తీజ్ పండుగ నిర్వహించడానికి ఒప్పుకుంటారు.

తీజ్ పండుగ వెనుక ఉన్న అంతరార్థం కూడా పెళ్ళీడు ఆడపిల్లలకు మంచి మాంగళ్యధనం లభించడం కోసం చేసే ఒక వ్రతమని చెప్తుంది. ఇక ఆడపిల్లలు, పెద్దలు కలిసి ఊరేగింపుగా పాటలు పాడుతూ తండా నాయక్ ఇంటికి వెళ్ళి తీజ్ పండుగ నిర్వహించుకోవడానికి అనుమతించాల్సిందిగా నాయక్‌ను అడుగుతారు. తండా నాయక్ ఎంతో ప్రేమతో తన అనుమతిని తెలియజేస్తాడు. తండాలో ఏ పండుగైనా నిర్వహించుకోవాలంటే తండానాయక్ అనుమతి అవసరం. ఇది తండా పంచాయతి కున్న తరతరాల సంప్రదాయం. దేశకాల పరిస్థితులను బేరీజు వేసి అనుమతినివ్వడం దీని వెనకాల ఉన్న ఉద్దేశ్యం. బంజారాల ప్రతి పనిలోనూ పాటకు స్థానముంటుంది. పాటల్లోనే జీవన సారాన్ని నింపుకుని భవిష్యత్తుకు భావ ప్రసారం చేస్తారు. తండా నాయక్ ను అనుమతి అడగడానికి వెళ్ళినపుడు సహితం పాటనే వారి మధ్య మాధ్యమంగా నిలుస్తుంది.

"మారో బాపు జబరజ హూంసియే కనాయియో,

ఒరి బేటివూన తీజ బొరాదు కేరోయే కనాయియో" అని పాడుతూ...

"మా తండా నాయకుడు, మా తండా పెద్దలు తీజ్ పండుగ జరుపుకోవడానికి ఒప్పుకున్నారు. మాకు అత్యంత ప్రీతి పాత్రమైన తీజ్ పండుగ నిర్వహించు కోవడం సంతోషమని, తీజ్ ఎంతో విశిష్టమైనదని అది అందరి జీవితాల్లో సుఖ సంతోషాలు నింపుతుందని" ఈ పాట సారాంశం. తీజ్ అంటే బంజారాల దృష్టిలో ఒక కన్నెపిల్ల. ఆమె సాక్షాత్తు గౌరీదేవి (మేరామా భవానీ) గౌరీదేవిని మేరామా

భవానిగా బంజారాలు ఆరాధిస్తారు.

తీజ్ నిర్ణయం జరిగిన మరుసటి రోజు ఎంతో ఆనందంతో ఆడపిల్లలంతా పాటలు పాడుతూ తండా మొత్తం తిరిగి విరాళాలు వసూలు చేస్తారు. పోగుచేసిన ధనాన్ని 'మేర' అంటారు. ఈ పవిత్రధనంతో స్థానిక అంగడి నుండి గోధుమలు, శెనగలు కొనుక్కొస్తారు. స్వయంగా చేలలోకి అడవిలోకి వెళ్ళి, దూసేరు తీగలను కోసుకొచ్చి బుట్టలను అల్లుతారు. అల్లిన బుట్టలను మంచి నీటితో కడిగి వాటిలో గోధుమలు, శెనగలు నానబెడతారు. ఈ సందర్భంగా సంతోషంగా పాటలు పాడతారు.

"హేఃవులారయే తోన శ్యారేతి మంగాయీ

ఘేఃవులారయే తోన టపారేమా గోకి

ఘేఃవులరయే తోన నంగరిమా గోకి

ఘేఃవులా ఘుమకోరోళ్ ఏకయే నయ్యా"

నవధాన్యాలలో శ్రేష్ఠమైన గోధుమా, శెనగల్లారా మిమ్మల్ని పట్నం నుండి తెప్పించాం. ఎంతో ప్రేమతో పెట్టెల్లో భద్రపరిచాము. మానంగరిలో నిన్ను కొలువుంచాం. పూజలో భాగంగా బుట్టల్లో నానబెట్టి మిమ్మల్ని మొలకలుగా చేస్తున్నాం. మిమ్మల్ని భవానికి సమర్పించి నిమజ్జనం చేస్తామని పాట సారాంశం.

నానబెట్టిన గింజలు మొలకెత్తుతాయి కనుక వాటిని మళ్ళీ కొత్త బుట్టల్లో చల్లుతారు. తలంటూ స్నానాలు చేసి అడవికి వెళ్ళి పుట్టమన్నును తీసుకువస్తారు. గింజల ఎదుగుదలకు మేక ఎరువును పోగుచేసుకుంటారు. సాతీభవానీల పేర్లతో ఒక్కోబుట్టలో ఎరువును, పుట్టమన్నును తండా నాయక్‌తో నింపిస్తారు. తండా నాయక్ గోధుమ బీజాలను మట్టిలో నాటుతాడు. బీజాలను నాటేటపుడు కన్నెపిల్లలు సంబరంగా ఈ పాటను పాడుతారు.

"శీనాయాడి బొరాయి తీజ్ బాయి తారోపాలేణ

సోనేరో డాకో ఫలాన బాయి తారో పాలేణ

రూ పేరో పీట ఫులాన బాయి తారో పాలేణ

సోనేరో డాండియా ఘడాన బాయి తారో పాలేణ

నవదాడేరి నవతెవాళ్ బాయి తారో పాలేణ"

ఓ సోదరి బంగారు పందిరిలో నీకోసం వెండి పీటను వేసి బంగారు తీగల బుట్టల్లో తీజ్ (గోధుమ మొలకలు) ను పండించింది జగన్మాత శీతలాదేవి అని పాట సారాంశం. మొలకలు నాటిన గోధుమ బుట్టలను ఉంచడానికి ఒక మంచెను నిర్మించి మంచెపై బుట్టలను పరుస్తారు. పందిరి పై ఈ బుట్టలను ఉంచి, ప్రతీ రోజు పవిత్ర భావంతో నీళ్ళు పోస్తారు. ఇట్లా నిర్మించిన మంచెను 'డాక్నో' అంటారు. గోధుమ గింజలను నాటిన బుట్టలను అనంత విశ్వంగా, మట్టిని భూదేవిగా, మొలకల కోసం పోసిన నీటిని పంచభూతాల్లో ఒకటైన ఆకాశాన్ని పందిరి మంచెగా భావిస్తే మొలకలను ప్రాణశక్తి అనుకోవచ్చు. ఇది సృష్టి ఆవిర్భావ ఘట్టాన్ని నింపుకున్న సన్నివేశం. తర్వాతి కార్యక్రమం బోరడి ఝుప్కేరో.

బోరడి ఝుప్కేరో....

తీజ్ సంబరాల్లో మరుసటి రోజు బోరడి ఝుప్కేరో నిర్వహిస్తారు. బోరడి ఝుప్కేరో అంటే గోధుమలతో పాటు నానబెట్టిన శెనగలను రేగుముళ్ళకు గుచ్చడం. ఈ కార్యక్రమం విలక్షణమైనది. ఆడపిల్లలు రేగుముళ్ళకు శెనగల గింజలను గుచ్చుతుంటే అన్నయ్యలు, తమ్ముళ్ళు వీటిని కదిలిస్తుంటారు. అయినా సహనంతో ఆడపిల్లలు శెనగలను ముళ్ళకు గుచ్చాల్సిందే. దీని వెనకాల ఎన్ని కష్టాలు వచ్చినా జీవితంలో సహనంతో ఉండాలి అనే సందేశం కనబడుతుంది. కష్టాలు అడుగడుగునా వేధిస్తుంటాయి. అయినా కష్టాన్ని సుఖాన్ని ఒక రీతిగా స్వీకరించి జీవితాన్ని తియ్యగా మలచుకోవాలనే ప్రబోధం ఈ కార్యం వెనుక కనబడుతుంది. తీజ్ పండుగ రోజుల్లో కన్నెపిల్లలు శుచికి, శుభ్రదతకు ప్రాధాన్యతనిస్తారు. కఠిన నియమాలను పాటిస్తూ ఉపవాసం ఉంటారు. ఇట్లాంటి నియమనిబంధనలు పాటిస్తూ రోజుకు మూడు సార్లు మంచినీళ్ళు బావినుండి తీసుకువచ్చి మొలకలకు పోసి వాటిని అమ్మవారి ప్రతిరూపాలుగా ఆరాధిస్తారు.

"ఖోదా ఖాదారే సేవ భాయ కువలో ఖోద

కువలేరో పాణీ అకెలాభి భరే, సకేలాభీ భరే

ఛ్యారావాళీ భరే, ఛ్యారీ వాళీ భరే

తళ ఉండోరో సేవా భాయ కువలో ఖోద"

"జగద్గురువైన శ్రీ సేవాలాల్ మహరాజ్ తవ్వించిన బావినుండి నీళ్ళు తీసుకొచ్చి మట్టి బుట్టల్లో చల్లుతున్నాం. మా శ్రేయస్సుకోసం సేవాభాయా నిరంతరం నీరుండే బావిని తవ్వించాడు" ఎవ్వరైనా సరే ఈ బాయి నీళ్ళు వాడుకోవచ్చు. అని ఆడపిల్లలు తాము నీళ్ల తెచ్చే బావిని సేవాభాయనే త్రవ్వించినట్లు భావిస్తూ తన్మయంగా నీళ్ళు తోడుకుంటారు. తెచ్చిన నీళ్ళతో పెరుగుతున్న మొలకలను చూస్తూ....

"లాంబి లాంబియే లాంబడి ఏకేరియా

ల్యార లేరియే లాంబడి ఏకేరియా

ధోక ఖారియే లాంబడి ఏకేరియా

లాంబీ లాంబియే లాంబడి ఏకేరియా" అంటూ పాడుతారు.

సేవాలాల్ మహారాజ్ త్రవ్వించిన

బావి నుండి నీళ్ళు తేగా, ఆ నీళ్ళతో ఏపుగా ఎదుగుతున్న గోధుమ, శెనగ మొలకలు గునుగుపూలచెట్లవలే ఎదిగి సిరులు కురిపించాలని ఈ పాట సారాంశం. ఇట్లా తొమ్మిది రోజుల పాటు కఠోర నియమపాలన చేస్తూ కఠికనేలపై నిద్రిస్తూ, ఉప్పుకారం లేని ఆహారం తీసుకుంటూ మేరామా భవానిని స్మరిస్తూ ఉంటారు. ఆడపిల్లలు జగన్మాత తమ ఈ క్రతువును సఫలం చేస్తుందని విశ్వసిస్తారు.

ఢమోళి...

తీజ్ పండుగ జరుపుకునే ఈ తొమ్మిది రోజుల్లో భాగంగా ఏడవరోజు 'ఢమోళి'' నిర్వహిస్తారు. 'ఢమోళీ' అంటే నైవేద్యాన్ని సమర్పించడం అని అర్థం. మేరామా భవానికి బియ్యపు రొట్టెలు బెల్లం, నెయ్యి కలిపిన ముద్ద (చుర్మో)ను నైవేద్యంగా సమర్పించడం ఇక్కడ విశేషం. ఈ ఢమోళీ కార్యక్రమంలో నైవేద్య ఘట్టం అనంతరం మేరామా భవానికి మేకపోతును బలి ఇస్తారు. బలి తర్వాత పాయసం వండుతారు. ఈ పాయసాన్ని మేరామాకు సమర్పించి మిగిలిన పాయసాన్ని, మాంసాన్ని ప్రసాదంగా పంచి పెడతారు. అందరూ తీజ్ పందిరి వద్ద నృత్యగీతాలతో సందడి చేస్తారు. ఆ తర్వాత నిర్వహించే కార్యక్రమం గణ్ గోర్.

గణ్ గోర్...

బంజారాలు తీజ్ పండుగలో భాగంగా నిర్వహించే ఈ గణ్ గోర్ ను రాజస్థాన్లో ఎక్కువగా జరుపుకుంటారు. గణ్ గౌర్ శబ్దానికి రెండు అర్థాలున్నాయి. 'గణ' శబ్దానికి సమూహం అని గౌర్ శబ్దానికి గౌరీదేవి అని అర్థం. ఈ గణశబ్దం మనకు శివపురాణం, స్కాందపురాణాలలో ఎక్కువ చూస్తాం. గణాలు అనే మాట శివగణాలసంబంధ విషయాలలోనే ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. ఈ గణ నాయకుడు శివుడు. శివుని అర్థాంగి గౌరీదేవి కనుక గణ్ గౌర్ అనే మాట శివపార్వతులను సంబోధిస్తూ ఉద్భవించిందే. ఈ గణ్ గోర్ ఘట్టం వెనకాల కూడా ఒక ఐతిహ్యం ప్రచారంలో ఉంది.

శివపార్వతుల కళ్యాణం అనంతరం కైలాసంలో వారు నివసిస్తున్న సమయంలో పార్వతీదేవి శివుడితో నాథా నావలెనే ఆ కన్నె పిల్లలు, సుమంగళులు తమ మనోవాంఛలు తీర్చుకొనే ఉపాయం చెప్పండి' అని అడిగింది. దానితో శివుడు ఎవరైతే తీజ్ పండుగలో భాగంగా శివపార్వతుల బొమ్మలను మట్టితో తయారుచేసి ఎవరైతే నిష్ఠగా ఆరాధించి నిమజ్జనం చేస్తారో వారి కోరికలు నీవలెనే తీరుతాయి అని వరం ప్రసాదిస్తాడు. ఆ వరం ప్రభావంతో వచ్చిన క్రతువే గణ్ గౌర్. తీజ్ పండుగలో భాగంగా ఎనిమిదవ రోజు నిర్వహించే పండుగ ఇది. బంజారా ప్రజలు తమ ఆరాధ్యదేవతలైన మేరామా మొదలైన ఏడుగురిని మట్టి మూర్తులుగా తయారు చేస్తారు. మట్టితో అబ్బాయి, అమ్మాయిలను తయారుచేసి దేవతలతో పాటుగా వారికి పెళ్ళిళ్ళు చేసి అప్పగింతలు నిర్వహిస్తారు. సందర్భంలో కన్నె పిల్లలను వారికి వరసకు బావలైన వారు ఆటపట్టిస్తారు. ఆ తర్వాత మట్టి మూర్తులను నిమజ్జనం చేస్తారు.

తీజ్ తోడేరో...

తీజ్ తోడేరో అంటే నారును తెంపడం అని అర్థం. తీజ్ పండుగలో తొమ్మిదో రోజు ఈ కార్యక్రమాన్ని జరుపుకుంటారు. మధ్యాహ్నం కాగానే ఇంటింటికి వెళ్ళి సాయంత్రం వేళ అందరూ తీజ్ మొలకలను తెంపడానికి రావాల్సిందిగా ఆహ్వానిస్తారు. సాయంత్రం కాగానే తీజ్ దేవతల బుట్టలను మంచె మీది నుండి దించి పీటలమీద భక్తితో ఆరాధిస్తారు. పూలు పండ్లు, పసుపు, కుంకుమలు సమర్పిస్తారు. మొదట నాయక్ తెంపిన తర్వాత ఐదుగురు ముత్తైదువలు తీజ్ నారును తెంపుతారు. ఈ తీజ్ నారును తెంపుతూ తన్మయంగా' సేవా భాయ బొరాయో తీజ్ బాయీతారో పాలేణా! సేవాభాయతి రాజవేగి తీజ్ బాయీ తారో పాలేణ అంటూ పాడతారు.

తీజ్ మొలకల నారును సేవాభాయా, మేరామాయాడిల పేరున భక్తి విశ్వాసాలతో పెంచామని అవి వారితో రాజీ అయ్యాయని, మేము పెంచినది తొమ్మిది రోజులే అయినా వందరోజుల్లాగా అనిపించిన సంతృప్తిని కల్గించాయని ఈ పాట సారాంశం. తీజ్ నారును తెంచినాకా నిమజ్జనానికి ముందు తండా వాసులందరూ తలపాగాలు కట్టుకొని వలయాకారంగా కూర్చుంటారు. తెంపిన తీజ్ నారును భక్తితో మొదట తండా నాయక్ తలపాగాలో అనంతరం మిగతావారి తలపాగాల్లో నెమలి పింఛంలా అమరుస్తారు.

తీజ్ నిమజ్జనం...

తీజ్ పండుగలో ఆఖరి ఘట్టం నిమజ్జనం. కన్నెపిల్లలు, ముత్తైదువులు, గ్రామ ప్రజలు అంతా సమీపంలోని ఏరు లేదా నది గట్టుకు చేరుకొంటారు. నదిగట్టుపై అక్కాచెల్లెళ్ళ పాదాలను అన్నాతమ్ముళ్లు నదీజలాలతో కడుగుతారు. అనంతరం తీజ్ బుట్టలను భక్తిగా నీటిలో నిమజ్జనం చేస్తారు. ఈ సందర్భంగా కన్నెపిల్లలు కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంటారు. అనంతరం వీరంతా తండాకు చేరుకుంటారు. తీజ్ మంచెవద్దకు చేరుకున్న వీరిని, వీరి దుఃఖపూరిత స్థితిని చూసి గ్రామపెద్దలు చెట్లకు ఉయ్యాలలు కట్టి వారికి సంతోషాన్ని కల్గిస్తారు. ఆడపిల్లలు ఉయ్యాల లూగుతూ మళ్ళీ తమ ప్రపంచంలోకి వస్తారు. తీజ్ పండుగ ముగుస్తుంది ఈ విధంగా.

"ఘర్ సంక్టాయియే మకళాయ్ కరలీజో

రాత్త అందారియే దీవో బాళలీజ్"

అంటూ పాడుకుంటారు.

మేము (సాతి భవానీ రూపాలైన సప్తకన్యలు) మీ ఇంటికి వస్తున్నాం. మీ ఇళ్ళు చిన్నవైతే పెద్దవిగా చేసుకోండి. మీ ఇళ్ళలో చీకటి గనక ఉంటే దీపాలు వెలిగించుకోండి అని దీనర్థం. ఇక్కడ గొప్ప ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం మనకు ఈ పాటవల్ల తెలుస్తుంది. ఇక్కడ ఇళ్ళు అంటే మనసు అని అర్థం. తీజ్ పండగ సందర్భంగా మేము (సాతీభవానీలు) మీ ఇళ్ళకు వస్తున్నాం. మీ మనసులనే ఇళ్ళను విశాలం చేసుకోండి. దీనిలో అజ్ఞానమనే చీకటిని దూరం చేసుకోండి. వెలుగుదివ్వెలకాంతితో మీ హృదయాలను నింపుకోండి అన్న తత్త్వం తెలుస్తుంది.

కవిత

డా॥ బాణాల శ్రీనివాస్ రావు

మానవ కుటుంబం

మాయా యాంజిలో అమెరికన్ కవయిత్రి ఆంగ్ల కవిత Human Familyకి స్వేచ్ఛానువాదం మాయా యాంజిలో అమెరికన్ ఆంగ్ల సాహిత్యంలో ప్రసిద్ధ కవయిత్రి, రచయిత్రి, చరిత్రకారిణి, నాటక రచయిత, పాటల రచయిత, బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి అన్నింటికీ మించి పౌరహక్కుల ఉద్యమకారిణి, ఆమె మూడు వ్యాస సంకలనాలు, ఏడు ఆత్మకథలు మరెన్నో కవిత్వగ్రంధాలను వెలువరించారు. 1928లో పుట్టి 2014లో చనిపోయారు. 1969లో ఆమె రాసిన "I know why the caged bird sings" అనే ఆత్మకథ ఆమె రచనల్లోకెల్ల ప్రసిద్ధమైనది.

మానవ కుటుంబంలోని భేదాల్ని
నేను సుస్పష్టంగా గమనించాను
మనలో కొంతమంది
గంభీరంగా ఉంటారు
ఇంకొందరు హాస్యాన్ని ఇష్టపడతారు

ఇంకొంతమంది చెబుతుంటారు
తాము జీవితాన్ని ఉదాత్తంగా జీవించామని
మరికొంతమందేమో వాస్తవానికి
దగ్గరగా బతికామని వాదిస్తారు

రకరకాలైన మన శరీరాల రంగులు
మనల్ని కలవరపరుస్తూ,
విస్మయానికి గురిచేస్తూ ఆనందపరుస్తాయి.
గోధుమ, గులాబి, ఊదా,
నీలం మరియు తెలుపు

నేనిప్పటిదాకా అన్ని చోట్ల ఆగుతూ
ఏడు సముద్రాల మీదుగా ప్రయాణించాను
ప్రపంచ వింతలన్నీ చూశాను కానీ,
ఒక్క సామాన్య మానవున్ని చూడలేదు

నాకు పదివేలమంది స్త్రీలు తెలుసు
జేన్ మరియు మేరీ జేన్ అని పిలవబడే
కానీ నిజంగా ఒకేరకంగా ఉన్న
ఏ ఇద్దరు స్త్రీలని చూడలేదు

వాళ్ళ ముఖకవళికలు ఒకేలా ఉన్నప్పటికి
కవల పిల్లలు కూడా ఒకేలా ఉండరు
ప్రేమికులు పక్కపక్కన ఉన్నప్పటికీ
వాళ్ళ ఆలోచనల్లో తేడా ఉంటుంది

మనం చైనాను ప్రేమిస్తాము
అందులోనే పోగొట్టుకుంటాం
ఇంగ్లాండ్ బంజరు భూములమీద దుక్కిస్తాం
జనీవాలో నవ్వుతుంటాం వేదనపడుతుంటాం
స్పెయిన్ తీరాల్లో అభివృద్ధి చెందుతుంటాం

మైనేలో పుట్టి చనిపోయినప్పటికి
ఫిన్ ల్యాండ్ లో విజయులమౌతాం
చిన్న చిన్న విషయాల్లో విరోధించినప్పటికీ
చాలా విషయాల్లో ఒకేలా ఉంటాం

నేను స్పష్టంగా తేడాల్ని గమనించాను
రకరకాలైన విధాలైన వారి మధ్య
మనమంతా ఒకేరకంగా ఉన్నాం
మిత్రులారా విరుద్ధంగా లేము

మనమంతా ఒకేరకంగా ఉన్నాం
మిత్రులారా విరుద్ధంగా లేము
మనమంతా ఒకేరకంగా ఉన్నం
మిత్రులారా విరుద్ధంగాలేము

రేడియమ్

మూడు ముచ్చట్లు

1
మడ్డిపూలు
గడ్డిపూలు
గుడ్డి గవ్వలు
అవసరానికి
అవి విలువైన
వజ్రపు రవ్వలు

2
చూపులకందని
స్పర్శకుదొరకని
మాటలుచిలకని
మనసుచిలక
పచ్చలమొలక

3
కొబ్బరి చిప్పలు
బెల్లం అప్పలు
కొరుకుడు పడని
తీపిచెడని
తెలిసీ తెలియని
మాయపుమాటలు

వ్యాసం

శతాబ్దాల మన సాంస్కృతిక వైభవం

హైదరాబాద్ ఒక మినీ ఇండియా లాంటి నగరం. చాలా రాష్ట్రాల ప్రజలు హైదరాబాద్ లో నివాసం ఏర్పడి దీన్ని సాంస్కృతిక సుసంపన్నం చేశారు. ఈ సాంస్కృతీ వైభవాన్ని వివరించే వ్యాసం ఇది.

హెచ్. రమేష్ బాబు

హైదరాబాదు అనేది చారిత్రకంగా ప్రసిద్ధిగాంచిన అంతర్జాతీయ నగరం. దీని చారిత్రక క్రమం 400 ఏండ్ల కిందటనే మొదలైందనడానికి అనేక ఆధారాలున్నవి. లండన్, పారిస్, న్యూయార్క్, జర్మనీలోని బెర్లిన్ నగరాలతో సమానమైన చరిత్ర ఈ హైదరాబాదు మహానగరానిది. శతాబ్దాల తరబడి స్వతంత్ర రాజ్యంగా హైదరాబాదు స్టేట్ పరిఢవిల్లింది. అంతర్జాతీయ నగరాల్లో ఎలాంటి పరిణామాలు జరిగినా దాని ప్రతిఫలనం హైదరాబాదులో కనిపించేది. నాలుగు వందల ఏండ్ల నుంచి పారిశ్రామిక విప్లవం తరువాత వరకు కూడా కులీకుతుబ్ షాల గోల్కొండ సామ్రాజ్యం, హైదరాబాద్ స్టేట్ అనేది అంతర్జాతీయంగా సంబంధాలు కలిగి ఉన్నది. వ్యాపార కేంద్రమేగాక, ఉత్పత్తి కేంద్రం కూడా. అట్లా హైదరాబాద్ అనేది అంతర్జాతీయంగా పేరు ప్రఖ్యాతులు గడించి ప్రాధాన్యతను సంతరించుకుని ఉన్నది.

మొదట 1830లో ఫొటో కెమెరాను కనుగొంటే 1840 నాటికే హైదరాబాదుకు కెమెరా వచ్చేసింది. ఈ పరిణామాలతో ప్రపంచ ప్రఖ్యాత ఫొటోగ్రాఫర్‌ను హైదరాబాద్ ప్రపంచానికి అందించింది. అతనే దీనదయాళ్ (1844-1905). ఈ వెంటనే 1895లో సినిమా కెమెరా ఆవిష్కారమైతే, హైదరాబాదులో ఏడాదిలోపునే కాలుమోపింది. అట్లా హైదరాబాద్ శాస్త్ర, సాంకేతికంగా ఎప్పటికప్పుడు అభివృద్ధి చెందుతూ ఎదిగింది. మన హైదరాబాదు స్టేట్ అప్పట్లో ఫోర్డ్ కారు మార్కెట్లోకి రాగానే నాటి భారతదేశంలో కెల్లా మొదటి కారు కొన్నది నిజాం నవాబు. 1910 లో రైట్ బ్రదర్స్ విమానం కనుగొనగానే, 1920 కల్లా హైదరాబాదులో విమానాశ్రయం ఏర్పాటైంది. నాటి హైదరాబాద్ స్టేట్లో కొల్లాపూర్, మన్ననూర్ వంటి ఏడు ప్రాంతాల్లోనూ ఎయిర్ పోర్టులు రూపొందినవి.

ఈ పరిణామాల నేపథ్యంలోనే హైదరాబాదు పారశీ థియేటర్, హిందుస్థానీ సంగీతాలకు, భిన్న సంస్కృతులకు కేంద్రమైంది. 1857 తరువాత ఢిల్లీ బ్రిటీష్ వారి చేతుల్లోకి వెళ్లిన సమయంలో భారతీయ కళాకారులకు ఒక ప్రత్యేక కేంద్రమంటూ లేకుండా పోయింది. అటువంటి సమయంలో బ్రిటీష్ ఇండియాలోని అన్ని ప్రాంతాల కళాకారుల దృష్టి హైదరాబాద్ వైపు మళ్లింది. ఎందుకంటే ఇక్కడ హైదరాబాదు రాజ్యమనేది చాలా శక్తివంతమైన ప్రాంతం. అట్లాంటి పరిస్థితుల్లో హిందుస్తానీ సంగీతానికి హైదరాబాద్ కేంద్రంగా మారింది.. అలా సంగీత కళాకారులందరూ హైదరాబాదును తమ కళా ప్రతిభకు వేదికగా చేసుకున్నారు. అప్పటికే ఉర్దూ కవిపండితులకు హైదరాబాదు ఆలవాలమై ఉన్నది. ఇలాంటి తరుణంలో ఉస్తాద్ కరీంఖాన్, ఉస్తాద్ అల్లా ఉద్దీన్, రతన్సన్ వంటి అన్ని ఘరానా సంప్రదాయాలకు చెందిన విద్వాంసులు హైదరాబాదు వైపు దృష్టి సారించారు. అందువల్ల హైదరాబాదుకు ప్రత్యేకంగా సంగీత ఘరానా అంటూ ఏర్పడలేదు. కానీ ఎందరో ఉద్దండులైన హిందుస్తానీ సంగీత కారులను ఆదరించి జాతికి అందించింది. కర్ణాటక సంగీతం కూడా జటప్రోలు, గద్వాల వంటి సంస్థానాలు, కర్ణాటక ప్రాంతాలలో పరిమితంగా ఆదరణకు గురైంది. కాలక్రమంలో నాటి నిజాం ప్రభుత్వం ఏకంగా కళాపోషణకు ఒక డిపార్ట్ మెంట్ నే ఏర్పాటు చేసింది.

హైదరాబాదులో సంగీత, నాటక, సాహిత్య రంగాలకు సంబంధించి తొలినాళ్లలో జరిగిన పరిణామ

విశాలాలను ఇంకాస్త లోతుగా వెళ్లి అధ్యయనం చేస్తే చాలా ఆసక్తికరమైన విషయాలు బయటికి వస్తాయి. మొగల్ చక్రవర్తుల శకం భారతదేశంలో పతనమైన తరువాత పెద్దసంఖ్యలో శాస్త్రీయ సంగీతకారులు ఢిల్లీని విడిచి వెళ్లాలనే నిర్ణయానికి వచ్చారు. వీరిలో లక్నో, ఆగ్రా, బరోడా, అలహాబాద్, గ్వాలియ ప్రాంతాలలోని సంగీత కారులు హైదరాబాదు స్టేట్ వైపు తమ సంగీత యాత్రను ప్రారంభించారు. వీరిని కవులూ, ఇతర ఆస్థాన నర్తకీ నర్తకులు అనుసరించి తమ మనుగడను హైదరాబాదులో కొనసాగించాలను కున్నారు. 1800-1920 మధ్యకాలంలో సాంస్కృతిక, కళారంగంలో హైదరాబాదు స్టేట్లో కొత్త శకం ఏర్పడినట్లైంది. ఆ రోజుల్లో హైదరాబాదు ఆరవ నిజాం మీర్ మహబూబ్ అలీఖాన్ ఏలుబడిలో ఉంది. ఆయన మూడేళ్ల వయసులో 1869లో రాజ కిరీటాన్ని ధరించారు. మీర్జాగాలిబ్ మనవడైన నవాబ్ సర్వర్-ఉల్-ముల్క్ ఢిల్లీ నుండి వచ్చి నవాబుకు రాజ భవంతుల నడుమనే విద్యాభ్యాసం చేయించేవాడు. అరబిక్, ఉర్దూ భాషలను ఈయన వద్దనే నేర్చుకున్నారు ఆరవ నిజాం. ఈ నవాబు సర్వర్-ఉల్-ముల్ ను ఆ తరువాత తన ప్రైవేటు సెక్రటరీగా నియమించుకున్నారు. నిజాం కెప్టెన్ క్లార్క్ వద్ద ఇంగ్లీషు ట్యూషన్ చెప్పించుకు న్నారాయన. తదనంతరం అప్పటి వరకూ

హైదరాబాదు కవులు, కళాకారులకు, కళావంతులకు ఆలంబనగా నిలుస్తున్న సంగతి ఆ రోజుల్లో భారతదేశమంతటా మారుమ్రోగిపోయింది. దాంతో లక్నో, ఆగ్రా, మీరట్ వంటి ప్రాంతాల నుండి చాలా మంది హైదరాబాదుకు తరలివచ్చి చార్మినార్ సమీపంలోని మొఘల్‌పూర్‌లో స్థిరపడ్డారు. వీరంతా గోల్ బంగ్లాలో ప్రదర్శనలిచ్చేవారు. ఈ బృందాల్లో వారికి స్వంత మ్యూజికల్ ట్రూప్లు ఉండేవి. హార్మోనియం, సారంగి, తబలా వాదకులుండేవారు.

అధికార భాషగా ఉన్న పర్షియన్ స్థానంలో ఉర్దూను ప్రవేశపెట్టారు నిజాం. తన దర్బారులో కచేరీ చేసిన సంగీత విద్వాంసులకు పెద్దమొత్తంలో నజరానాలు ముట్టజెప్పినాడు.

ఆ రోజుల్లో నిజాం దర్బారులో దేశమంతటా పేరు ప్రఖ్యాతులున్న సంగీత విద్వాంసులు కచేరీలు చేసేవారు. వారిలో ఇనాయత్ ఖాన్ చౌమహల్లా ప్యాలెస్‌లో కచేరీలు చేసేవారు. బరోడా నుండి వచ్చిన ఈయన గొప్ప గాత్ర సంగీత విద్వాంసుడే గాక వీణావాదకులు కూడా. పలు గాత్ర వీణా కచేరీలు చేసిన ఇనాయత్ ఖాన్ నిజాం ప్రభువు చేత "తాన్ సేన్ ఆఫ్ హైదరాబాద్" అనే బిరుదంతో సత్కరించబడ్డారు. కలకత్తాకు చెందిన విక్టర్ కంపెనీ వారు వెలువరించిన ఇనాయత్ ఖాన్ రికార్డులు నిజాం కలెక్షన్స్ లో ఉండేవి. ఇనాయత్ ఖాన్ ఫొటోలు సంగీత ప్రియుల ఇండ్లల్లో ఫ్రేముల్లో స్థిరపడిపోయేంత గొప్పగా హైదరాబాదు ఆయనను గుండెల్లో దాచుకున్నది. ఆయన రెండేళ్ల హైదరాబాదులో తన సంగీత ప్రభావాన్ని వెలిగింపజేశారు.

ఇనాయత్ ఖాన్ తరువాత హైదరాబాదు సంస్థానంలో సంగీత కచేరులు చేసిన వారు పండిట్ మోతీరామ్. ఈయన నిజాం ప్రశంసా పురస్కారం గెలుచుకున్నారు. మేవాడ్ ఘరానాకు చెందిన మోతీరామ్ చాలా ఏండ్లు హైదరాబాదులో నివాసమున్నారు. మోతీరామ్.. హజరత్ అలీని కీర్తిస్తూ పాడుతుంటే సింహాసనం మీద కూర్చున్న నిజాం గౌరవ సూచకంగా దిగి నేలపై కూర్చునేవాడు. హసన్ - హుస్సేన్ల పేరు వినగానే భక్తితో ఆయన నేలదిగేవారు. మోతీరామ్ చిన్న కొడుకే హిందుస్థానీ విద్వాంసుడు పండిత్ జసరాజ్. 1999లో పద్మవిభూషణ్ పొందారు ఈయన.

ఉత్తర భారతంలో రాంపూర్ దర్బార్ కవిగా ప్రసిద్ధి గాంచిన దాగ్ దెహల్వీ అక్కడ తన పదవీకాలం ముగిసిపోగానే 1891లో హైదరాబాదు చేరుకున్నాడు. ఈయన స్వయంగా పాడక పోయినా

గొప్ప సంగీత ప్రేమికుడు. విచిత్రమే మిటంటే హైదరాబాదు వచ్చాక పదేళ్ల వరకు దెహల్వీకి నిజాం ప్రభువు దర్శనం లభించలేదు. తీరా 1901లో నిజాం దర్బారులో ప్రవేశం లభించాక తన పాండిత్యాన్ని ప్రదర్శించి ఈ అవకాశం కొరకు పదేళ్ల పాటు ఎదురు చూడాల్సి వచ్చిందని చెప్పగానే ఆరవ నిజాం గడచిన పదేళ్లలో ఆయన ఖర్చు చేసిన భత్యానికి లెక్కగట్టి బకాయిలను తక్షణమే చెల్లించేలా ఆదేశాలిచ్చారు. ఆ రోజుల్లో కాగితపు కరెన్సీ లేదు. చెలామణిలో ఉన్న వెండి నాణేలను మూటగట్టి ఎడ్ల బండిలో వేసుకుని ఇంటిలో ముట్టజెప్పారు. దీంతో దేహల్వీ తన శేష జీవితం ఏ చింతా లేకుండా గడిపారు.

"అజబ్ అప్నా హాల్ ఘోతాహై బో విషాల్-ఎ-యారాతా దిగయా తుమ్ నే లియా హమ్ క్యాక" దెహల్వీ గజల్‌లో మచ్చుకు ఒకటి. ఈ దెహల్వీనే తన మిత్రుడు "అమీర్ మినై"ని హైదరాబాదుకు పిలిపించి చాలా గజళ్లను రాయించగా, వాటిని ఎందరో ఆనాటి విద్వాంసులు గానం చేశారు. వారిలో ఒకరు కె.ఎల్. సైగల్. విషాదమేమిటంటే ఈయన హఠాన్మరణం చెందడం.

ఇవన్నీ ఇలా ఉండగా 1920ల నాటికి ఉత్తర భారతదేశం నుండి సిద్ద కళావంతుల బృందం ఒకటి హైదరాబాదు వచ్చి చార్మినార్ పరిసర ప్రాంతాల్లో నివాసమేర్పరచుకున్నారు. వీరిలో బేకన్ జాన్, బన్నీజాన్, కాలీజాన్ అనే దర్బారు నృత్యకారిణిలు ఆ రోజుల్లో హైదరాబాదు నగరంలో పెద్ద పేరు పొందినవారు. కాలీజాన్ కూతురు మెహమ్మదీ చేసే ముజ్రాలకు జనం ఎగబడి వచ్చేవారు. ఆమె అందాన్ని క్షణమాత్రం చూస్తే చాలనేవారు. కాలేజాన్ కూడా గొప్ప విద్వాంసురాలు. ఘజల్, టుమ్రి, దాద్రాలు పాడటంలో ఆమెను మించిన వారు లేరు. పెళ్లిళ్ళు, విందులు, వినోదాల్లో ఆమె చేసిన కచేరీలకు భారీ మొత్తంలో పారితోషికాలు ముట్టేవి. మెహమ్మదీ అందం, గానం రెండూ హైదరాబాదీలను ఓలలాడించినవి.

మరొక ఆసక్తికరమైన విషయ మేమిటంటే దేశంలో ఎక్కడా లేని విధంగా "ఖదాముజ్రా" ప్రదర్శనలు హైదరాబాదులో జరిగినవి. సాధారణంగా ముజ్రా ప్రదర్శనలు భవంతుల్లో నాలుగు గోడల నడుమ జరుగుతుంది. కానీ దానికి భిన్నంగా వీధుల్లో పెళ్లి ఊరేగింపుల్లో నిలబడి ముజ్రా గీతాలాపన చేస్తే ప్రదర్శనలు నగరం నడి వీధుల్లో జరిగినవి. ఈ విషయం నాటి చరిత్ర పుస్తకాలలో కూడా ప్రస్తావించారు. పెద్ద సైజు చెక్కబల్లాను వీధి నడుమ ఉంచి ఊరేగింపు ముందులో ముజ్రా ప్రదర్శనలిచ్చేవారు. ఈ ప్రక్రియ హైదరాబాదులోనే మొదటిసారిగా మొదలైంది. ఇలాంటి ప్రదర్శనలిచ్చిన వారిలో కాలీజాన్, మొహమ్మదీలున్నారు. వీరినంతా ఆ రోజుల్లో తవాయిఫ్, నాగర్స్ గా పిలిచేవారు.

మహారాజా చందూలాల్ ప్రధానిగా ఉన్న 1829-1857 మధ్యకాలంలో అధిక సంఖ్యలో కళావంతుల కుటుంబాలు రాజస్థాన్ నుండి తరలివచ్చి ఆ తరువాత "చందులాల్ బేలా"గా పేరొందిన ప్రాంతంలో స్థిరపడ్డారు. ఇది చార్మినార్‌కు ఐదు కిలో మీటర్ల దూరంలో ఉంది. మహారాజా చందూలాల్ కూడా ఇదే ప్రాంతంలో నివసించేవారు. ఈ కళావంతులంతా సంగీత, నాట్యాల్లో నిష్ణాతులై ఉండేవారు. వీరిలో ఎక్కువగా హిందువులే ఉండేవారు. వీరి సంగీత నృత్యాలన్నీ జానపదాల ఆధారితమై ఉండేవి. వీరంతా హిందూ సంప్రదాయ పద్ధతిలో భజనలు, కీర్తనలు పలు ఉత్సవాల్లో పాడేవారు. శ్రీరామనవమి, రాఖీపండుగ, వినాయక చవితి, దసరా నవరాత్రుల్లో వీరి నృత్యగానాలను ప్రదర్శించేవారు. ఈ కళావంతులు అలనాటి హోలీ పండుగ సందర్భాల్లో కూడా పాల్గొని, పాడుతూ, నాట్యం చేస్తూ రంగులు జల్లుకునే వారు. ఈ సందర్భంగా రాజస్థానీకి చెందిన

"హోలీకె దిన్ హోలీ ఆయీరే జరా బాజే బాంసూరీ మత్ మారో పిచికారీ నాచే నందలాలా" పాట, "హోలీ ఆయీరే కన్హయ్యా హోలీ ఆయీరే" మరోపాటను హోలీ సందర్భంగా ఏర్పాటు చేసే కార్యక్రమాలలో, విందుల్లో వీరంతా పాడుతూ నాట్యం చేసేవారు. అంతేగాక బ్రిటీష్ ఆర్మీ క్యాంపుల్లో ఉన్నతాధికారులు వచ్చినపుడు వారి నివాస ప్రాంతాల్లో ఏర్పాటు చేసే వినోద కార్యక్రమాల్లో వీరే ప్రత్యేక ఆకర్షణ.

"కేసరియాబాలమ్ పధారో హమారో దేశ్" అంటూ పాడే వీరిపాట చాలా మంది బ్రిటీషర్లను విశేషంగా ఆకట్టుకునేది. ఇందుకుగాను వీరికి అధికమొత్తం ధనం ముట్టేది. ఈ క్రమంలో మహారాజా కిషన్ పెర్షాద్ హైదరాబాదు ప్రధానిగా పని చేసిన (1902-1912, 1926-1937) కాలంలోనూ కళారంగాలకు ఎనలేని ప్రాధాన్యత, ప్రోత్సాహం లభించింది. ఆయన స్వతహాగా సంగీత, నాట్యాలందు అభిరుచి గలవారు. ఉర్దూ పర్షియన్, ఇంగ్లీషు, హిందీ భాషల్లో గొప్ప పండితుడు. ఎన్నో పుస్తకాలు రాసిన స్కాలర్. ఆయన నిజాం కుటుంబాల్లో జరిగే "సారా"(బర్త్ డే) లకు, పండుగలకు, అధికారిక పార్టీలకు, వ్యక్తిగత బంధువుల కోసం ఈ

ఆ రోజుల్లో నిజాం దర్బారులో దేశమంతటా పేరు ప్రఖ్యాతులున్న సంగీత విద్వాంసులు కచేరీలు చేసేవారు. వారిలో ఇనాయత్ ఖాన్ చౌమహల్లా పాలెలో కచేరీలు చేసేవారు. బరోడా నుండి వచ్చిన ఈయన గొప్ప గాత్ర సంగీత విద్వాంసుడే గాక వీణావాదకులు కూడా. పలుగాత్ర వీణా కచేరీలు చేసిన ఇనాయత్ ఖాన్ నిజాం ప్రభువు చేత "తాన్ సేన్ ఆఫ్ హైదరాబాద్" అనే బిరుదంతో సత్కరించారు. కలకత్తాకు చెందిన విక్టర్ కంపెనీ వారు వెలువరించిన ఇనాయత్ ఖాన్ రికార్డులు నిజాం కలెక్షన్స్ లో ఉండేవి.

నృత్యబృందాలను రప్పించి సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలిప్పించేవారు. మహారాజా చందూలాల్ షా, కిషన్ పెర్షాదు కృష్ణ భక్తులు కావడంతో కృష్ణాష్టమి సందర్భంగా ఏర్పాటుచేసే వేడుకల్లో ఈ కళావంతుల ఆట పాటలే పెద్ద ఆకర్షణ. కిషన్ పెర్షాదు కృష్ణ భక్తుడిగా కృష్ణుడిపై రాసిన భజన్లను "ప్రేమ్ దర్పణ్" పుస్తకంగా అచ్చువేశారు. ఈ కవితల్లో కొన్నింటికి ఎం.ఎ. రవూఫ్ అనే ప్రసిద్ధ ఘజల్ గాయకుడు ట్యూన్లు కట్టి స్వరపరిచారు. ఈయన హైదరాబాదు లోని దక్కన్ రేడియోకు స్టేషన్ డైరెక్టర్‌గా ఉండేవారు. కిషన్ పెర్షాదు ఈ కళావంతుల సంక్షేమం కోసం ప్రత్యేక నిధిని ఏర్పాటు చేసి దాన్ని తన ఆధీనంలో ఉంచుకుని వారి బాగోగులకు సరిపడ ధనాన్ని అందజేసేవారు. దీని వల్ల ఆ రోజుల్లో ఈ కుటుంబాలు హైదరాబాదులో మనగలిగినవి. ఆ తరువాత కాలంలో బేలా ప్రాంతం నుండి వీరంతా తరలివెళ్లి నాగులచింతలో స్థిరపడిపోయారు. ఇక్కడి నుండే హైదరాబాదు నుండి బొంబాయి వెళ్లి మూకీల్లో నటించిన తొలినటి రాంప్యారీ వెలుగులోకి వచ్చింది.

హైదరాబాదు కవులు, కళాకారులకు, కళావంతులకు ఆలంబనగా నిలుస్తున్న సంగతి ఆ రోజుల్లో భారతదేశమంతటా మారుమోగిపోయింది. దాంతో లక్నో, ఆగ్రా, మీరట్ వంటి ప్రాంతాల నుండి చాలా మంది హైదరాబాదుకు తరలివచ్చి చార్మినార్ సమీపంలోని మొఘల్‌పూరలో స్థిరపడ్డారు. వీరంతా గోల్ బంగ్లాలో ప్రదర్శనలిచ్చేవారు. ఈ బృందాల్లో వారికి స్వంత మ్యూజికల్ ట్రూప్లు ఉండేవి. హార్మోనియం, సారంగి, తబలా వాదకులుండేవారు. వీరంతా నిష్ణాతులైన విద్వాంసులు. వీరు కంపోజ్ చేసిన ఘజు డాన్సరు నృత్యం చేసేవారు. సాయంత్రాల్లో గోల్ బంగ్లాకు దారితీసే వీధులన్నీ రకరకాల పూల అంగళ్లు, అత్తరు దుకాణాలతో నిండిపోయినవి.

ఈ గోల్ బంగ్లాలో ప్రదర్శనలిచ్చిన తవాయిఫ్‌లు, నాగర్స్ (నాట్యకత్తెలు)లో ఫిరోజ్ జాన్, దుర్గానా అనే ఇద్దరిని ప్రధానంగా చెప్పుకోవాలి. ఫిరోజాన్ లక్నో నుండి వస్తే, దుర్గానా ఇరాన్ నుండి వచ్చింది. దుర్గానా అరుదైన అందగత్తె. గొప్పగాయని. ముజ్రా నృత్యం ఆమెదొక విభిన్నశైలి. నిజాం నవాబులు, ఉన్నతాధి కారులు ఆమె ముజ్రాలకు హాజరయ్యేవారు.

ఇట్లా నా గర్ల్స్, నౌటకీలు (జానపద నాటకాలు), ముజ్రాలు, మూన్ పారశీ నాటకాలు, సకల ఘరానాలకు నెలవైన హైదరాబాదీ హిందూస్తానీ సంగీత వైభవం, ఉర్దూ ఘజల్లు, ముజ్రాలు, సాహిత్య, నాటక సారభాలు, సినిమా థియేటర్లైన నాటకశాలలు వెరశి మనదైన శతాబ్దాల కళా ప్రాభవం. దశాబ్దాల నిర్లక్ష్యపు చెదల వల్మీకం లోంచి బయల్పడి నేడు నూతన తెలంగాణ సాంస్కృతిక చరిత్ర నిర్మాణానికి వెలుగు దారులు తెరుచుకున్నవి.

1919-1924 మధ్యకాలంలో జరిగిన ఖిలాఫత్ మూవ్‌మెంట్ సమయంలో మూనా రశి థియేటర్స్, ద ఇంపీరియల్ థియేట్రికల్ కంపెనీ, ద ఆల్ ఫ్రెడ్ థియేట్రికల్ కంపెనీలు సయ్యద్ యావర్ అలీ ఆజం రాసిన చాలా నాటకాలు ప్రదర్శించారు. 'టిప్పుసులాన్'. "ఇసామీ ఝుండా' వీటిలో కొన్ని. ఇవేగాక 1900 మొదట్లో సికిందరాబాదులోని ఫొటోప్లేస్ లిమిటెడ్ వంటి సంస్థలు కొన్ని విలాయత్ హుస్సేన్ ఫజ్రా అనే నాటక కర్తను నియమించుకుని 'ఇస్లాహుద్దీన్ అయ్యూబి' అనే నాటకాన్ని ప్రదర్శించగా అది చాలా పాపులరైంది. ఇంకా మౌలానా జఫర్ అలీ రాసిన "జంగ్-ఎ-రూస్-వ-జపాన్ కూడా ప్రేక్షక జనాదరణ పొందిన నాటకం. ఇతని నాటకం ఉరూ వారపత్రిక "దక్కన్ రివ్యూ"లో 1905లో అచ్చయింది. ఈ నాటకం ఒక్కటే పుస్తకంగా గుల్బర్గా జిల్లా కమిషనర్ ముందు మాటతో ప్రచురితమైంది.

సరోజినీదేవి తమ్ముడు హరీన్ చటోపాధ్యాయ హైదరాబాదులో చాలా పేరున్న నటుడు, రచయిత, కవి, నాటక ప్రయోక్త. ఇంట్లోనే నాటకాలు వేసేవాడు. చెల్లెండ్లు మృణాలిని, సునాళిని. అక్క సరోజిని కొడుకు కూతురు జయసూర్య, పద్మజ అంతా కలిసి సెయింట్ జార్జ్ గ్రామర్ స్కూల్లో, నిజాం కాలేజిలో ఆంగ్ల నాటకాలు వేశారు. "అబూహసన్', 'వాల్మీకి' నాటకాలు మద్రాసులోని విక్టోరియా హాల్లో (1918) నిండిపోయిన జనం ముందు ప్రదర్శించి మెప్పించారు. రెండేళ్ల తరువాత 1920లో 'ది స్లీపర్ అవేక్డ్', రిటర్న్ ఫ్రమ్ అబ్రాడ్' అనే రెండు సాంఘిక నాటకాలు ఇండియాలోనే గాక సిలోన్లో కూడా ప్రదర్శితమైంది. మంగళూరులో కమలాదేవి చటోపాధ్యాయను పెళ్లాడాక తన అత్తగారి కోరిక మేరకు తుకారాం', 'జయదేవ్', 'సక్కుబాయి', 'ఏకనాథ్', 'పుండరీక్ వంటి భక్తి నాటకాలు రాశారు. వీటిలో తుకారాం దేశవ్యాప్తంగా ఆదరణ పొందిన నాటకంగా రికార్డులకెక్కింది. కమలాదేవి 1930లోనే రెండు మూకీలో నటించగా, ఆ తరువాత హరీన్ కూడా బొంబాయి, కలకత్తాల్లో హిందీ, బెంగాలీ చాలా చిత్రాల్లో గుర్తుండిపోయే పాత్రల్లో నటించారు.

1956 లో సమైక్య రాష్ట్రం ఏర్పడిన తరువాత క్రమక్రమంగా తెలంగాణ సాహిత్య, సాంస్కృతిక రంగం క్రమంగా తెరవెనకకు వెళ్లడం జరిగింది. సీమాంధ్ర ప్రాంతాల శాస్త్రీయ సంగీత నాట్యాలు, తెలుగు సినిమాలు పూర్తిగా ఈ ప్రాంత ప్రజల జీవితాలపై బలమైన ముద్ర వేసినవి. ప్రధానంగా పాఠ్య పుస్తకాలలో, సినిమాలలో, పత్రికలలో పూర్తిగా సీమాంధ్ర ప్రాంతాలలోని రెండున్నర జిల్లాల వారి భాష ప్రజల జీవితాలను శాసించి భాషనే తెలుగు భాషగా చలామణి అయింది. తెలంగాణ భాషలో, యాసలో మోటుదనం ఉంటుందని అవమానించడం మొదలుపెట్టారు. వీటన్నింటి పర్యావసనమే ప్రత్యేక తెలంగాణ ఉద్యమం. 1995 నుండి మొదలై 2014లో ముగిసి తెలంగాణ రాష్ట్రం సిద్ధించింది.

కవిత

నేను బతుకమ్మ, చెరువు

సి.హెచ్. ఉషారాణి

ఆశ్వయుజం వస్తున్నదంటే చాలు
ఆత్మ పూలవనమై పోయేది.

వెన్నెలసైతంపూలపరిమళాలద్దుకొని
మాతోపాటుగా బతుకమ్మ పాటైపోయేది.

పురాణగాధల పల్లవులు
భారతకథల చరణాలు
రామాయణగాథల అక్షరవరుసలు
బతుకు తీపిచేదు జ్ఞాపకాలు
ఒడిదుడుకు జీవిత సత్యాలు
అన్నీ బతుకమ్మ పాటలై
నవరసాల ఏకపాత్రాభినయాలై
ఉమ్మడి గొంతుల సంగీత ప్రవాహపు
ఏకతాళంలోకి ఒదిగి పోయేది.

వెండి కంకుల గునుగు వరుసలు,
పసుపు నక్షత్రాల తంగేడు జిలుగులు
ముద్దబంగారాల బంతిఅందాలు
నీలాకాశవర్ణపు కట్లపూల శోభలు

అమ్మ చేతి వేళ్ళ నైపుణ్యపు రుజువుగా.
పువ్వుపైన పువ్వుగా ఒదిగి
గౌరమ్మను శిఖరంపై అధిరోహించుకున్న
పూలగోపురమై సాక్షాత్కరించేది బతుకమ్మ.

అర్థరాత్రి దాటే వరకు ఊరంతా పరుచుకునే
తీరొక్కగొంతు తీపిరాగాలతేనె ప్రవాహాలు
వాడలన్నీ పూలరంగులతో పోటీ పడే
తీరొక్కరంగులచీరల ఉద్యానాలు,
కట్టపైన నిండుతంగేడు వనాన్ని నింపుకొని,
నిమజ్జన దినానికి తన చల్లని ఒడిలోకి
ప్రేమగా బతుకమ్మను స్వీకరించే వూరిచెరువు
నెర్రలుతీసి దిగులుగా చూసే
అటువైపుగా వెలుతున్నప్పుడల్లా.
నీళ్లులేని చెరువు మట్టిపైన వాడిపోయిన
బతుకమ్మను చూసినప్పుడు..
నీళ్లులేక పంటరాక వడలిపోయిన
మా నాన్న కనిపించేవాడు.

వీడ్కోలు పాటలతో చేతుల నిండా
నిండు బతుకమ్మని మోసుకొని వెళుతుంటే
మారాకకోసం చెరువంతా పసుపు వెన్నెల
పసిడికాంతులతో ముస్తాబయిన చెరువు.
ఎండిన గుండెగా, ఎడారి రేగడిగా
ఏ ఆలంబనకోసమో ఎదురు చూసేది
ఇన్నాళ్ళకు బతుకమ్మలో మళ్ళీ పసిడినవ్వుల
చిలిపి గంతులను చూసాను.
తనలోని ఎడారి ఎత్తిపోసుకొని.
చిరుసముద్రమైపోయి పసిపాప నవ్వుల నురగలై
కట్టతో సయ్యాటలాడుతున్న చెరువు
అలలను చూస్తున్నాను.

ఇప్పుడు మళ్ళీ చెరువు ఒడిలో చేరడానికి బతుకమ్మ.
బతుకమ్మ రాక కోసం ఒళ్ళంతా
నీటి ఒడిని సవరించుకుంటున్న చెరువు.
ఈ ఇద్దరి కలయికల కళాత్మక ప్రేమ
సంగమం అద్భుత దృశ్యంకోసం నేను.

ఇప్పుడొక గాఢ ఆనందానుభూతిని
గుండెల్లో మోస్తూ
నేను, బతుకమ్మ, చెరువు...

నాటి కవిత

దశరథుని శాపవృత్తాంతం

క్రీ.శ. **1240** ప్రాంతంలో జీవించిన కవి గోన బుద్దారెడ్డి. గోన బుద్దారెడ్డి విఠల భూపతి పేరు మీద రామాయణాన్ని ద్విపద ఛందస్సులో రచించాడు. ఇది రంగానాథ రామాయణంగా ప్రసిద్ధమయ్యింది. తెలుగు నుడికారాలు, లోకోక్తులతో ఈ జానుతెనుగు కావ్యాన్ని రచించాడు గోన బుద్దారెడ్డి. దశరథుడు వేటకు వెళ్ళి ముని కుమారునిపైన పొరపాటుగా బాణం వేసి సందర్భంలోనిది చిరు ఖండిక.

కొడుకనిమదినెంత గుందునోతల్లి
ననుగన్నతల్లికి నారామిజెప్పి
యనుమానపడియెంత యడలునోతండ్రి
యాటలమరిగి రాడనిచూతురొక్క
నీటికందువలేమి నిలిచినాడొక్కొ
యేమనివగతురో యీచావువిన్న
నేమిగాఁగలవారొ యిటమిఁదవారు
ఎవ్వరునుదకంబు నిచ్చెదరింక
నెవ్వరు ప్రోచెద రిటమిదవారి
గడగియీబాణ మొక్కటనెముప్వురుము
బడితినిం కేమని పలవింతువిధికి
ననివిలాపించుచో నావిలాపములు
వినయెప్పుడెప్పుడు విరియునోతమము
ఎప్పుడు చూతునో యిమ్మహాపురుషు
నిప్పాటుపాటిల్లె నే నేడునాకు
ననుచుండనుదయించె నఁతచందురుడు
వనధిలోనాశోక వనధియుప్పొంగ
చందురుడుదయింప సరయువుదాటి
యందు నత్తీరంబు నందునువెదక
తనచేతికలశంబు ధరిణి పై వైచి
తనచెక్కుకలశ మస్తకమున జేర్చి
యురమునవీపున నొఁడొండవెడలు

కవిత

చెట్టుకు విత్తు భరోసా

తుమ్మల దేవరావ్

చీకట్లో మగ్గిన జీవజాలానికిః
నిలువెత్తు కిరణాలు సాచి
ప్రాణశక్తిని నింపుతున్న సూరీడు
భూతల్లికి భరోసా!

జీవన కాంక్షతో..
గడ్డి గూడులో గుడ్లను పొదిగిన తల్లి పిచ్చుక
కొత్త లోకాన్ని పరిచయం చేయబోతున్న
చిట్టిపిచ్చుకలకు ఆకాశమంత భరోసా!

తల్లి గర్భాశయాన్ని వీడి..
భూమి మీదకు రాబోతున్న పసికూనకు
తన్మయత్వంతో...
మృత్యువును సైతం ధిక్కరించి
ముద్దిడుతున్న తల్లి ప్రేమకు ఒక భరోసా!

నాన్న వీపును ఆకాశం చేసుకుని
మీద కూర్చొని గుర్రపు ఆటాడుతూ
విహంగ వీక్షణం చేస్తున్న
పసితనానికి నాన్నయిస్తున్న భవిష్యత్ భరోసా!

కథ

సంజీవని

మనిషి కంటే జంతువు ఎంత విశ్వాసపాత్రమో వివరించే యువ రచయిత మనో ప్రీతమ్ కథ సంజీవని

కె.వి.మన్ ప్రీతమ్

కొండగట్టు... అడవి పెరిగిన కొండల నుంచి ఉదయిస్తున్న సూర్యుడి వెలుతురుకి లేచింది... ఓ వానరం! ఎరుపెక్కుతున్న ఆకాశాన్ని రెండ్నిమిషాలు ప్రశాంతంగా చూసి, అమాంతం ఒక కొమ్మ నుండి మరో కొమ్మకి దూకుతూ... దొరికిన పండ్లన్ని కొరుకుతూ... పంచముఖ ఆంజనేయుని విగ్రహం ఎక్కి, ఆరో ముఖంగా తన తల పెట్టి ఊరంతా చూడసాగింది. దూరంగా కనబడుతున్న మొక్క జొన్న చేను వైపు పోవడానికి ఆశగా ఉన్నా, ఎటు వైపు నుండి 'మంకీగన్స్' లేస్తాయేనని భయపడి... ఆ గన్ చప్పుడు చెవిలో ప్రతిధ్వనికి రాత్రులు నిద్ర పట్టని రోజులు గుర్తొచ్చి మరో వైపు చూడసాగింది.

అలా రెండు, మూడు గంటల తర్వాత భక్త జన తాకిడితో... వేద మంత్రాలు, హారతి గంట చప్పుళ్లు తో మార్మోగే దేవస్థానం... ఆ రోజు నిశ్శబ్దంగా, నిర్మానుష్యంగా కనబడడం ఆశ్చర్యం వేసింది కోతికి. 'మానవులు అంతరించిపోయారా..?', అన్నట్టు సందేహం రేగి రోడ్డు మీద కి వచ్చి పరిగెడ్తుంది. దూరంగా ఇద్దరు పోలీసులు కనబడ్డారు, వాళ్ళ దగ్గరున్న అరటిపండు కోసం మెల్లగా అక్కడికి వెళ్ళింది.

"జంతువుల మధ్యనైన ధైర్యంగా తిరిగే జనం.. ఒక పురుగుకి భయపడి బయటికి రాకుండా ఉండడం విచిత్రంగా అన్పిస్తుంది సార్..", అన్నాడు కానిస్టేబుల్ "ముట్టుకుంటేనే కాదు, దగ్గిన కూడా వచ్చే వ్యాధి మరి. రోగం వచ్చిన వాళ్ళను చూస్కోడానికి డాక్టర్లు... రాని వాళ్లను బయటికి రాకుండా చూస్కోవడానికి మనం.. తప్పదు", అన్నాడు ఎస్.ఐ. వాళ్ళిద్దరి సంభాషణ ఇంకా వింటుంటే మెల్లమెల్లగా లాక్ డౌన్ గురించి అర్థమైంది కోతికి. అప్పుడే ఎవరో రోడ్డు మీదకి రాగానే, అతన్ని పోలీసులు కొట్టిన దెబ్బలకు... తీస్కుందామనుకున్న అరటిపండు అక్కడే వదిలేసి పారిపోయింది కోతి.

రెండ్రోజులవుతుంది... ఎవరు బయటికి రావట్లేదు.. పిలిచి పండు ఇవ్వట్లేదు.. ఆహారశాలలు ఖాళీగా కనబడడంతో ఆకలి భరించలేక అటు ఇటు తిరుగుతుండగా కొద్ది దూరంలో ఓ ఆశ్రమం కనబడింది. అందులో ఓ కిటికీ దాని ముందు ఓ మామిడి పండు. అంతే, ఎగబడి పరిగెత్తింది.. సరిగా అందుకునే సమయానికి కిటికీ అవతల వైపు నుండి ఎవరో పండును లాగేసుకున్నారు. 'హ్..క్.....చ్..' మంటూ కిటికీ లోపలికి చూసింది కోపంగా... నిండు ముఖంతో.. ఓ ముసలావిడ, పండు తింటూ కనబడింది. ఆ కోతిని చూసి కాస్త భయపడి, కాసేపు దాని ముందు దానిలా చేష్టలు చేసిన అది అక్కడి నుండి వెళ్ళలేదు. ఆమె కాస్త మెల్లిగా నవ్వుకొని ఒక పండు ఇచ్చింది. మహాప్రసాద మనుకొని గబగబా తినేసి వెళ్ళిపోతుంటే దాని తోకను లాగి వదిలేసింది ఆమె. అది కాస్త కోపంగా వెనక్కి చూస్తూ వెళ్ళి పోయింది.

మర్నాడు... కోతి మళ్ళీ వచ్చింది.. నిన్న చేతులకున్న మామిడి గుజ్జు తో పట్టుకున్న తోకకి, ఇప్పుడు ఎండిపోయి ఉండే సరికి అది నిన్నటి కోతినే అని అర్థమై మళ్ళీ పండు ఇచ్చింది. అలా రోజుకో పండు ఇవ్వటం అలవాటైంది ఆమెకు. పండ్లిస్తూ కోతితో మాట్లాడడం అలవాటు ఆమెకు.. "చిన్నప్పుడే పెండ్లి... భర్తతో రోజు పొలంకెళ్లి పని చేయటం... కొడుకు పుట్టిన కొద్ది రోజులకు భర్త చనిపోవడం... ఎంత కష్టపడినా కొడుకు చదువులకి డబ్బు సరిపోకపోవటం, పొలం అమ్మేసి మరి చదివిస్తే... కొడుకు పెద్దగై పెండ్లి చేసుకొని ఇలా ఆశ్రమంలో వదిలేసి బెంగుళూరు లో సెటిల్ కావడం", దాకా

ముచ్చట్లు చెప్పింది. ఇంకో అరటిపండు కావాలన్నట్టు కోతి ముఖం పెట్టగానే..'' ఆశ్రమంలో ముసలివాళ్ళకి కూడా ఫోన్లు బాగా అలవాటైపోయి, మాట్లాడడం మర్చిపోయారు. కనీసం నువ్వైన దొరికావు నాకు..'', అంటూ ఇంకో పండు ఇచ్చింది కోతికి. ఒక్కోసారి తన ఫ్యామిలీ ఫోటో కూడా కోతికి చూపిస్తూ కన్నీళ్ళు ఆపుకునేది. జీవితంలోని చీకటి వెలుగుల్ని, సుఖదుఃఖాల్ని, బాధా సంతోషాల్ని చెప్తుంటే, 'నేను తెల్సుకోవాల్సిన రామాయణం చాలానే ఉంది', అనుకునేది కోతి. 'ఏంటో మనుషులు... వాళ్ళను కన్న వారిని వొదిలేస్తారు... మేము కన్న వాళ్ళ ని తీసుకెళ్తారు', అని కోతి తనకు పుట్టిన కోతిని సర్కస్ వాళ్ళు తీసుకెళ్ళడం గుర్తు చేసుకుంటూ అనుకునేది.

అలా కోతికి, ముసలావిడకి మధ్య స్నేహం పెరిగిన కొద్ది రోజులకి...

రెండ్రోజులవుతుంది... ఎవరు బయటికి రావట్లేదు.. పిలిచి పండు ఇవ్వట్లేదు.. ఆహారశాలలు ఖాళీగా కనబడడంతో ఆకలి భరించలేక అటు ఇటు తిరుగుతుండగా కొద్ది దూరంలో ఓ ఆశ్రమం కనబడింది. అందులో ఓ కిటికీ... దాని ముందు ఓ మామిడి పండు. అంతే, ఎగబడి పరిగెత్తింది..సరిగా అందుకునే సమయానికి కిటికీ అవతల వైపు నుండి ఎవరో పండును లాగేసుకున్నారు. 'హ..క్.....చ్..'మంటూ కిటికీ లోపలికి చూసింది కోపంగా... నిండు ముఖంతో.. ఓ ముసలావిడ, పండు తింటూ కనబడింది.

అనుకోకుండా ఒకసారి ముసలావిడ మంచం పై పడి ఉంది. కిటికీ దగ్గరికి వచ్చి చప్పుడు చేస్తున్నా ఆమె మాత్రం కళ్ళు తెరిచి కోతి వైపు చూడట్లేదు. చిన్న రాయి విసిరితే, మెల్లిగా కళ్ళు తెరిచింది..

కానీ ఆశ్రమంలో ఎవరో కర్ర విసరడంతో కోతి పరిగెత్తింది. ఆమెకి ఏమైందోనని, ఏదో సాయం చేయాలనే కసితో పరిగెత్తింది. రోడ్డు మీద నుండి జాతరలా వెళ్తున్న వలస కూలీల్ని చూసి, అందులో కొందరు మాస్క్ లేకుండా ఆకుల్ని అడ్డం పెట్టుకొని వెళ్ళడం చూసి కోతికి జాలేసింది. అయినా అందర్ని దాటేస్తూ కసితో పరిగెడ్తుంది.. చెక్ పోస్ట్ దగ్గర ఎవరో అన్న దానం చేస్తుంటే, ఆ గుంపులోంచి పులిహోర ప్యాకెట్లు అందుకొని ఆశ్రమానికి వచ్చింది. "అరే! కరోనా పేషెంట్ ని ఆశ్రమం లో ఉంచితే ఎలా..? మిగితా వాళ్ళమంతా వయసైపోయిన వాళ్ళమే కదా. ఇంతకీ ఈవిడ గారి అబ్బాయికి కబురు పెట్టారా?'', అని ఒక ముసలాయన ఆశ్రమం ఓనర్పై అరిచాడు. 'మనం పోరాడాల్సింది వ్యాధితో... రోగితో కాదు..' కుయ్ కుయ్ మంటూ కాల్ కట్టైంది. "అయ్యో సార్... వాళ్ళబ్బాయికే ఫోన్ చేస్తున్నాను. పొద్దున్నే విషయం చెప్పాను, ఎలాంటి సమాధానం ఇవ్వలేదు. ఇప్పుడు కనీసం ఫోన్ కూడా తీయట్లేదు..'', ఆశ్రమం ఓనర్.

"సర్లే..ఇంత జీవితం చూసాం. ఇక్కడ మనకు మనమే తోడు. మనమందరం ఆమెకి దూరంగా ఉండి, మన జాగ్రత్తలో మనం ఉంటే చాలు'', అంటూ మిగతా వారికి సర్ది చెప్పాడు ఆ ముసలాయన. కిటికీ దగ్గరికి పులిహోర ప్యాకెట్లు ఆమె కోసం పెట్టి చూసింది కోతి.. లోపల పీపీఈ కిట్లేసుకొని ఆమెకి మందులిస్తున్నారు.

అలా మూడ్రోజుల వరకు డాక్టర్లు వచ్చి ఆమె కు చేస్తున్నవన్ని గమనిస్తుంది కోతి. తర్వాత డాక్టర్లకి కూడా కరోనా రావడం తో తెల్లారి నుండి ఆమె ను పట్టించుకునే నాథుడే లేరు. ఆమె ను మంచం పై అలా చూడడం కోతికి నచ్చడం లేదు... ఊరవతలున్న డాక్టర్ క్లినిక్ కి పరిగెత్తింది... క్లినిక్ దగ్గర ఎక్కువ గా కరోనా పేషెంట్లే ఉన్నారు. వాళ్ళకిస్తున్న ట్రీట్మెంట్ లో భాగంగా ఉన్న కషాయం, మరికొన్ని ట్యాబ్లెట్లున్న కిట్స్ లోంచి ఒకటి గట్టుక్కున అందుకొని పరిగెత్తసాగింది. వెనుక నుండి ఎవరో సెక్యూరిటీ వాళ్ళు రాళ్ళు విసిరితే తగిలిన దెబ్బలను కూడా పట్టించుకోకుండా... హన్మంతుడు 'సంజీవని' తీస్కొచ్చినట్టు... ఆ కిట్ పట్టుకొని ఆశ్రమం లోపలి కి వెళ్ళి మంచం ముందు పెట్టింది... మెల్లగా ఆమెను చూసింది... నిద్రలో ఉంది.. కన్నీళ్ళతో కోతి అక్కడి నుండి వెళ్ళి

పోయింది.

సరిగ్గా మూడ్రోజుల తరువాత... ఆమె పూర్తిగా కోలుకుంది. ఎప్పుడు లేనంతగా హుషారుతనం ఆమె లో కన్పించింది. ఎప్పటి లాగే ఇద్దరు కిటికీ దగ్గర కూర్చుని హాయిగా నవ్వుకున్నారు. అది దూరం నుండి ఆశ్రమం వాళ్ళు ఎవరో ఫోటో తీసి, కోతి చేసిన సాయం సోషల్ మీడియా లో పోస్ట్ పెట్టారు. ఇద్దరు నవ్వుతున్న ఆ ఫోటో వైరల్ అయింది..!

ఒక రోజు కోతి పూలు తెంపుకొని ఆమె కి తీసుకొచ్చింది...ఆ పూలను సంబురం గా చూస్తున్న ఆమె కి ఫోన్ మ్రోగింది... చాలా రోజుల తర్వాత వాళ్ళ కొడుకు ఫోన్ కాబట్టి టక్కున ఎత్తింది.

రెండ్నిమిషాలు మాట్లాడిన తర్వాత పట్టరాని సంతోషం తో ఆమె, ఉన్న పండ్లన్ని కోతి కి ఇచ్చేస్తూ.. "రేపు మా అబ్బాయి వచ్చి నన్ను తీసుకెళ్తాడటా... రేపట్నించీ నేనిక్కడ ఉండను", అని ఆమె మాటలు వినే సరికి కోతి ముఖంలో రంగులు మారాయి.

కోపం, బాధ రెండు ఉప్పొంగుతున్నా... ఏమీ చేయకుండా బరువెక్కిన గుండెతో అక్కడి నుండి వెళ్ళిపోసాగింది. ఆమె పిలుస్తున్నా కూడా, కాసేపటికి మిణుగురులు తప్ప ఆ చీకటి చెట్లలో కోతి కనబడలేదు.

తెల్లారింది... కిటికీ వైపు చూస్తే వేరే

అలా మూడ్రోజుల వరకు డాక్టర్లు వచ్చి ఆమె కు చేస్తున్నవన్ని గమనిస్తుంది కోతి. తర్వాత డాక్టర్లకి కూడా కరోనా రావడంతో తెల్లారి నుండి ఆమె ను పట్టించుకునే నాథుడే లేరు. ఆమె ను మంచం పై అలా చూడడం కోతికి నచ్చడం లేదు... ఊరవతలున్న డాక్టర్ క్లినిక్ కి పరిగెత్తింది... క్లినిక్ దగ్గర ఎక్కువ గా కరోనా పేషెంట్లే ఉన్నారు. వాళ్ళకిస్తున్న ట్రీట్మెంట్ లో భాగంగా ఉన్న కషాయం, మరికొన్ని ట్యాబ్లెట్లున్న కిట్స్ లోంచి ఒకటి గట్టుకున అందుకొని పరిగెత్తసాగింది.

కోతి వచ్చి పండు తింటుంది, కాని ఆ కోతి మాత్రం రాలేదు. అలా కిటికీ దగ్గరే కూర్చుందామేం! - చెక్ పోస్ట్ దాటుకుంటూ వేగంగా వస్తుంది ఒక కార్...

దానికి అడ్డంగా రోడ్డు మీద నిల్చొని ఉంది ఆ కోతి. కాస్త దూరం కారాపి గట్టిగా హారన్ కొట్టిన అడ్డు తొలగట్లేదు అది. అతను మెల్లిగా కార్ దిగాడు... ఆ ముసలావిడ ఫ్యామిలీ ఫోటోలు చూపించిన వ్యక్తేనని కోతి కి అర్థమైంది. అతనో క్ర

తీసుకునేలోపే...ఒక్కసారిగా కొన్ని వందల కోతులు అన్ని వైపులా లేచి రాసాగాయి... వాటి అడుగుల శబ్దానికే అతని గుండెల్లో వణుకు పుట్టింది. వెంటనే కారెక్కి డోర్సన్ని వేసుకుని గ్లాసెక్కిచ్చాడు. అన్ని కార్ మీదికి ఎక్కాయి. లోపల్నుండి అతనికి చుట్టూ ఉగ్రరూపంలో కోతులే... వెంటనే రివర్స్ గేర్ తీసుకోని వెనక్కి వెళ్తుండగా కోతులన్ని పక్కకు వెళ్ళాయి. ఊరవతల దాకా అతన్ని తరిమాయి. ఊరుదాటిన కొద్ది సేపటికి కారాపి... గట్టిగా గాలి పీల్చుకున్నాడు. ఏసీ నిండున్న కార్లో చమటలు కక్కడం ఆపట్లేదు. మళ్ళీ ఒకసారి వెనక్కి వెళ్ళాలన్న ఆలోచనే గుండె దడ పుట్టిస్తుంది. కాస్త తేరుకొని, తన ప్లాన్ అంత కోతులు పాడు చేసాయనుకున్నాడు.

కోతి సాయంతో కరోనా నుండి కోలుకున్న అతని తల్లి ఫోటో ఫేస్ బుక్ లో చూసే అతను ఇక్కడికొచ్చాడు. నిజానికి, అతని భార్య కి కరోనా సోకి చాలా సీరియస్ స్టేజ్ లో ఉంది. "ఎవరైన కరోనా నుండి కోలుకున్న వ్యక్తి యొక్క బ్లడ్ ప్లాస్మా కావాలి, అప్పుడు మీ భార్య తొందరగా కోలుకుంటంది', అని డాక్టర్ చెప్పిన మాటకు తల్లి కరోనా నుండి కోలుకుందని, తీసుకెళ్లామని వచ్చాడతను...!

చమటలు తూడ్చుకుంటూ కోతులు వస్తునాయేమోనని వెనక్కి తిరిగితే ఒక కోతి వచ్చి కార్ పై ఏదో పెట్టి వెళ్ళి పోయింది. మెల్లిగా దిగి చూసాడు.. అది ఒక ఫ్రీజర్ బాక్స్ అని ఆశ్చర్య పోయాడు. తెరిచి చూస్తే సలైన్ బాటిల్ లో ప్లాస్మా నిండి వుంది.. దాని మీద అక్షరాలు.. "కోతులు దాడి చేస్తాయని తెల్సు.. నువ్వు వచ్చేది కేవలం దీని కోసమేనని కూడా తెల్సు.. తీస్కో", అని చదివిన తరువాత, తల్లి ప్రేమ కు అతని కండ్లలో నీళ్ళు సుడులు తిరిగాయి.

కోతి రొమ్ము విరుచుకుంటూ ఆనందంగా ఆశ్రమం వైపు వెళ్ళసాగింది.

పుస్తక పరిచయం

రవీంద్ర అనాహతలోకి...

ఇటీవల రవీంద్ర సూరి నామాల వెలువరించిన అనాహత కవితా సంపుటి సాహితీ లోకంలో ఒక కొత్త ఒరవడి ప్రవేశపెట్టింది. తన ఆలోచనల నుండి, హృదయ ద్రావకం నుండి ప్రవించిన రవీంద్ర కవితా ధార మామూలు గానే మొదలై కవిత్వమై కూచుంటుంది.

చూసే వాళ్ళకు
నాలుగు కాళ్ళ కుర్చీలో
గంటలు తరబడి కూర్చున్నచోటే
ఉన్నట్లు కన్పిస్తుంటాను నేను
కాని..
నేను తిరిగేది ఎక్కడో
వెతికేది ఏంటో
ఎవరికీ కనిపించదు
గాలిలో పరుగెడతాను
వానతో పాటు నడుస్తాను
రాత్రి పూట మొలిచే చుక్కల్ని
తోడుగా ఉన్న చంద్రుడ్ని...
పలకరించి.. పలవరించి..

ఇట్లా కవి కవిలోక విహారం చేస్తూ భౌతిక జడత్వంలో ఉంటాడు. కవిత్వంలో ఆయన చేసిన నిర్మాణం ఎక్కడా కృతకంగా ఉండదు.

కావాలని వేసే ప్రతీకలు అసలు కనిపించవు. అట్లా నెమ్మది నెమ్మదిగా పాఠకున్ని ఆక్రమించుకొంటాడు.

'కొమ్మను వీడిన గాలి
ఊపిరాడక మరో
కొమ్మ నందుకొమ్మంటూంది
ఊపందుకోవాలని'

ఇట్లా ప్రాకృతికమైన ఉపమానాలతో సాగిపోయే ఈ కవిత చివరికి మానవ చైతన్యాన్ని ఉపమేయం చేసి ముగిస్తాడు.

'అలక్ష్యం చేస్తే
లక్ష్యం ఉన్న మనిషైనా
మనిషి నిత్యం రగిలిపోవాలి
చైతన్య మూర్తిలా
కొత్త ఊహల్లో

దుఃఖం గురించి కృష్ణశాస్త్రి రాశాడు. మరణం గురించి అజంతా రాశాడు. ఇవి రెండూ మనిషితనానికి అవిభాజ్యాలు. వీటిపైనా రవీంద్ర చూపు పడింది. చూపు పడడమేమిటి? ఈ కవిత్వమంతా ఈ పార్శ్వాల నడుమే. గింగురుమంటూ తిరుగుతుంది.

గిర్ మంటూ నేలపై పడ్డాక మసక చూపులోనూ దుఃఖం స్పష్టంగా కనిపించింది. మళ్ళీ చావడం కోసం పుట్టినట్లు చివరి వాక్యంలో మళ్ళీ చావడం కోసం పుట్టినట్లు అన్న మాటలోని జీవితం బరువు అలాగే కవిత్వంలో ఒదిగించిన తూగు చూస్తే ఈ కవి సామర్థ్యం అర్థమవుతుంది.

"నా కళ్ళు కార్చేది
నేను దుఃఖంలో
ఉన్నపుడే అంటూ బలమైన వాక్యాలతో కొనసాగే ఈ కవిత

'సుఖానికి ఒకవైపే
దుఃఖం - ఒడవని
దుఃఖానికి మనిషే'

ముఖ చిత్రం లాంటి వాక్యాలతో ముగుస్తుంది.

యుద్ధం చేసేది గెలవడానికే అని చాలామంది అనుకొంటారు. కానీ, సూరి 'యుద్ధంలో గెలవకపోవడం కాదు. యుద్ధం చేయకపోవడమే విషాదం' అంటాడు.

ఊరును గురించి రాయని కవి దాదాపుగా కనిపించడు. రవీంద్ర ఊరిని గురించి రాసిన తీరులో ఒక ప్రత్యేకత ఉంది.

"ఊపిరి పోసిన
అమ్మతో సమానం
ఊరు కన్నబిడ్డల
వెచ్చని కౌగిలింతల్లాం
టి పచ్చని జ్ఞాపకాలు".

జీవితానుభవం, విభిన్న తాత్విక అధ్యయనం కలిసిపోతే వచ్చే వ్యక్తీకరణలు రవీంద్ర కవిత్వంలో కనిపిస్తాయి. రాయడం, చదవడం అనే ప్రధానాంశాలను ఆయన నిరంతరం కొనసాగిస్తే తెలుగు సాహిత్యంలోని అగ్రకవుల వరుసలో తొందరలోనే చేరిపోతాడు.

వ్యాసం

మానవతా సంతకం - ప్రజాకవి కాళోజి

పొట్లపల్లి శ్రీనివాసరావు

వ్యక్తిత్వానికి, సాహిత్యానికి అబేధం చెప్పిన మనిషి కాళోజి. ఆయన మాట్లాడుతున్నట్టే చెప్పిన కవిత్వం ప్రజలలో బలంగా నాటుకుంది. నిరలంకారంగా మనసు దోచిన ఆయన శైలి తెలంగాణ పాఠకునికి ఒక గొప్ప సాంస్కృతిక నేపథ్యం ఆయన కవిత్వము-వ్యక్తిత్వము ఆవిష్కరించే ఈ వ్యాసం.. మీ కోసం.. మరోసారి కాళోజీని స్మరిస్తూ...

కాళోజి జీవితము, వ్యక్తిత్వము, సాహిత్యము వేరు వేరు కాదు. ఆయనెంత నిరాడంబరుడో కవిత్వమూ అంతే. మన ఎదురుగా నిలబడి మాట్లాడినట్లు ఉంటుంది. అన్యాయంగా మాట్లాడేటోన్ని చూస్తె రుస రుస లాడెటోడు. అన్యాయం ఏ రూపంల ఉన్న సహించేటోడుగాడు.

తెలంగాణలోని ఆటుపోట్లకు ఉద్యమాలకు కాళోజి "నాగొడవ" ఒక సజీవ సంతకం. ప్రపంచంలోని అనేకానేక విషయాలకు ఒక దర్పణం. మనిషితనం మరువని మహొజ్వల ఉగ్రరూపం కాళోజి. "తెలంగాణా వస్తుందా" అని కాళోజి చనిపోవడానికి ముందు ఆయన్ను చూడ్డానికి వెళ్ళిన నన్ను, నందిని సిధారెడ్డి, అనిశెట్టి రజితలను ప్రశ్నించిండు! "వస్తది మీరు తప్పక చూస్తరు" అని సిధారెడ్డి గట్టిగ చెప్పిండు- కాళోజి కండ్లలో ఏదో ఆనందం "మెరుపు? కాళోజి చివరాఖరి ఊపిరిలో కూడా "తెలంగాణ" రావాలన్న కోరిక. ఈ ప్రజలు బాగుపడాలన్న తపన, ఇవాల్టికీ సమాధానం దొరకని అనేక ప్రశ్నలకు కాళోజి బతికుంటే తప్పక జవాబు చెప్పెటోడు.

భౌగోళిక, ప్రజాస్వామ్య, సాంస్కృతిక తెలంగాణ ఇదంతా ఏంది? మనది మనకు ఐనాక ఏది కావాల్నో అప్పుడు మాట్లాడుకుందం - మన సంగతి మనం చూసుకుందం - ఇప్పుడీ విడగొట్టే మాటలెందుకని... కాళోజి ప్రశ్నించేటోడు ఇప్పుడాయన లేడు... ఆయన మాటలున్నయి -ప్రశ్నలున్నయి..

మనిషికి అచ్చమైన నిర్వచనం కాళోజి, మానవత్వానికి అసలైన అర్థం కాళోజి. మాటలు తప్ప ఏ ఇజాలు లేక పోవడం కాళోజీ యిజం. మనిషి తనం మరువని మనిషి అసమ్మతి, నిరసన, ధిక్కారాల స్వరం మానవత్వపు మనుగడకు నిలువెత్తు సంతకం. కాళోజి ఒక కాలేజి. అక్షర యోధుడు, ఈ కాలపు వేమన్న పౌర హక్కుల సంతకం హక్కుల ఝుండా, నిజమైన ప్రజస్వామ్యవాది ఉద్యమజీవి కాళోజి ఇలా చెప్పుకుంటూ పేజీలుగా రాయొచ్చు, చెప్పొచ్చు, ఇవన్నీ కాళోజి గురించి ప్రజలు అనుకునే విషయాలు. అంతగా ప్రజలతో మమేకమైన కవి బహుశా ముందు తరాల్లో కూడా అరుదుగానే ఉంటారు కావచ్చు.

జరిగిందంతా చూస్తూ ఎరగనట్టు పడివుండగ/ సాక్షీ భూతున్ని కాదు/ సాక్షాత్తు మానవున్ని 'అని ధీమాగా చెప్పిన కాళోజి అనే మానవీయ సంతకం సెప్టెంబర్ 9, 1914లో జన్మించింది. ఈయన పూర్తి పేరు రఘువీర్ నారాయణ్ లక్ష్మీకాంత్ శ్రీనివాస రావు రాంరాజా కాళోజి. మడికొండలో స్థిర నివాసం ఏర్పరుచుకున్న రంగారావు, రమాబాయి దంపతుల ద్వితీయ సంతానం. భార్య వేలూరి రుక్మిణీబాయి, కుమారుడు రవికుమార్. ప్రముఖ ఉర్దూ కవి కాళోజి రామేశ్వరావు 'షాద్' వీరి అన్న గారు ఆనాటి కర్ణాటక ప్రాంతం బీజాపూర్ జిల్లాలోని రట్టిహాళి గ్రామములో తన తల్లి మేనమామల ఇంట్లో కాళోజి జన్మించాడు. అక్కడ సాయిరాం గ్రామంలోనూ, వరంగల్‌లోని ఇల్లంద తాలూగా కారేపల్లి గ్రామంలోనూ బుడిబుడి అడుగులు వేసిన కాళోజి ప్రాథమిక విద్య మడికొండలో మొదలైంది. సెకండ్ ఫారం ఆనాటి మెదక్ సుభాలో ఉండిన కాలేజ్ యేట్ పాఠశాలలోనూ, హైదారాబాద్ పాతబస్తీ కాన్గీ బడిలోను జరిగింది. పదవ తరగతి వరకు వరంగల్ కాలేజ్ యేట్ హైస్కూల్ నుండి పూర్తి చేశారు.

సహజంగానే పోరాటాల జీవి కాబట్టి ఆనాటి ఆర్య సమాజ ఉద్యమం,

పౌరహక్కులు, 1931లో భగత్ సింగ్ ఉరితీత, స్కూల్లో నాటకాలు, వాక్ స్వాతంత్ర్యాల సమావేశ స్వాతంత్ర్యాన్ని హరించిన "గస్తి నిషా తిరుపన్" చట్టం కాళోజి జీవితాన్ని, వ్యక్తిత్వాన్ని సాహిత్యాన్ని చివరిదాకా ప్రభావితం చేసినయి. అందర్నీ గౌరవించడం 'నా గొడవ' నైజం. మారని పరిస్థితులకు మనిషి స్థితిగతులకు నా గొడవ ఇంకా సజీవ సాక్ష్యంగా మిగిలిందని అందరూ అంటుంటే నేనిప్పుడు నా కవిత్వానికి కీర్తికి సంతోషించాలా? యాభై సంవత్సరాల తరీఖ ఇప్పుడు కూడా ఉన్నందుకు ఏడ్వాల్నా.... అని మద్రాస్ కళాసాగర్ అవార్డు సందర్భంలో భోరున విలపించిన కాళోజి కవిత్వానికి ముసలితనం ఎప్పుడూ అరమైలు దూరంలోనే ఉందనేది నిర్వివాదాంశం.

కవిత్వం సామాజిక ప్రయోజనం కోసమే కాని కీర్తి కండూతి కోసం కాదని కాళోజి వాదన. ఈ వాదనతో ఏకీభవించని వారు కాళన్నను చూసి కూడా ఉంటే... వాళ్లు ఇప్పటికైనా ఆత్మ విమర్శ చేసుకోవాల్సిందే.

ప్రజాస్వామ్యం మీద ప్రగాఢ నమ్మకం ఉన్న కాళోజి ప్రహ్లాదుడు మొట్టమొదటి సత్యాగ్రహి అంటాడు. హిరణ్యకశ్యపుని పొట్ట చీల్చిన నరసింహుడు చేసింది ప్రతి హింస అని తీర్మానిస్తాడు. పురాణేతిహాసాల్లోని అనేకానేక సంప్రదాయ విశ్వాసాలను ఆధునిక సామాజిక అవసరాలకు అన్వయించి చెప్పగల ప్రతిభాశాలి. హింస ప్రతిహింసల కన్న 'అధీకృత హింస' మరింత దారుణమని తేల్చి చెప్తుతాడు. ఓటు హక్కును నిర్బంధించడం సహేతుకం కాదని ఎవరు ఎవరిని నియంత్రించకూడదని కోరుకున్న స్వేచ్ఛాజీవి. పౌరహక్కుల వేదిక ఆయన స్వరం. ఆయన మాటకు కవిత్వానికి తేడా ఉండదు. అది జనం బాష, అది జనంగోడు. అలాంటి వాడుక భాషను అందలమెక్కించిన ఘనత కాళోజీది. వాడుకభాష అనేది కొన్ని ప్రాంతాలకే పరిమితం కాదు. అది తెలుగు జాతియావత్తుది.

అన్ని మాండలికాలకు తగు ఆదరణ ఉండాలనే తపన ఆయనది. అట్లా తెలంగాణ భాషను, సంస్కృతిని పరిరక్షించు కోవాలని ఈ దృష్టితో పాలకులు చూడాలని, అలా చూడలేదు కాబట్టే అట్లా మరిచిన ఆత్మాభిమానం, అణచివేత వీర తెలంగాణకు నాందీ ప్రస్థానంగా మారిందని కాళోజీ స్పష్టంగానే హెచ్చరించాడు. తెలంగాణను స్వప్నించాడు. వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యాన్ని

> **'హృదయం మలినమైనదని' అనవరత ఆందోళనతో ప్రజాస్వామ్య పరిరక్షణ కొరకు ఎటర్నల్ విజిలెంట్ గా పొరుడు వుండాలని కోరుకున్న కాళోజీ, మాటలను ఈటెలుగా, కత్తులుగా మార్చి దౌర్జన్యపు దగుల్బాజీల గుండెల్లోకి సూటిగానే దింపేవాడు. ఒక చారిత్రిక ఆశావాదంతో భవిష్యత్తు పథగామిగా ఉదయం కానే కాదనుకోవడం నిరాశ ఉదయించి అట్లానే ఉంటుందనుకోవడం దురాశ ఈ చీకటి ఉండదు..... సూర్యుడు తప్పక ఉదయిస్తాడు'**

హరించే ఏ సందర్భాన్నైనా నిరసించాడు, ఉగ్రుడై ప్రజానీకాన్ని హెచ్చరించాడు.

'మన కొంపలార్చిన మన స్త్రీల చెరచిన/మన పిల్లలను చంపి మనల బంధించిన మానవాధములను మండలాధీశులను/ మరచిపోకుండగా గురుతుంచుకోవాలె/కసి ఆరిపోకుండా బుసకొట్టచుండాలే/కాలంబురాగానే కాటేసి తీరాలె/తిట్టిన నాల్కలను చేపట్టి కొయ్యాలె/ కొంగు లాగిన వ్రేళ్ళ కొలిమిలో పెట్టాలె /కన్ను గీటిన కళ్ళ కారాలు చల్లాలె/తన్నిన కాళ్ళను "డాకలి"గా వాడాలె /కండ కండగా కోసి కాకులకు వెయ్యాలె/కాలంబు రాగానే కాటేసి తీరాలె' అని హైదరాబాద్ సంస్థాన నిజాం నిరంకుశ పరిపాలనలోని ఆకృత్యాలను ఎండగడ్తూ ప్రజల్లో చైతన్య జ్వాలలు రగిలుస్తూ ఊరూవాడా ఉద్యమ ప్రవాహమై సాగుతాడు. జైలు జీవితాన్ని అనుభవించాడు. చిన్నప్పటి నుండే దేశ పరిస్థితుల పై దృష్టి నిలిపినాడు. కుటిలమతులను దేబె ముఖాలను జాగ్రత్తగానే గమనిస్తూ తన, జీవన గమనాన్ని గమ్యాన్ని నిర్దేశించున్న కాళోజి క్రమంగా ప్లీడరీ చదువు చదివినప్పటికీ భావజాల వ్యాప్తికి 1938లోనే భావజాల 'వైతాళిక సమితి' స్థాపించాడు. వందేమాతరం ఉద్యమానికి విరాళాలు సేకరించాడు. కాలేజి విద్యార్థి సంఘ నాయకుడిగా ఆనాటి పరిస్థితుల దృష్ట్యా గణేష్ ఉత్సవాలను ఘనంగా జరిపిన ధీరోదాత్తుడిగా దసరా ఉత్సవాల్లో చురుకైన కార్యకర్తగా ఆనాటి నియంతలకు హెచ్చరికగానే పాల్గొన్నాడు. మూర్తీభవించిన మానవతా వాదిగా అభ్యుదయ కాముకుడిగా ప్రజాపక్షం వహించే నిఖార్సైన కవిగా ఎదిగాడు. 'నా గొడవ' కవిత్వాన్ని ప్రకటించాడు. ఆ కవిత్వం సమస్తం ప్రజల కవిత్వం. అది చదివిన వాళ్ళు ఎవరికి వాళ్ళు తన గొడవ చెప్పుకున్నట్లుగా ఉంటుంది. అలా ప్రతి మనిషి గొడవే 'నా గొడవ'లో కనిపిస్తుంది కాబట్టే కాళోజి ప్రజాకవి అయ్యాడు.

ఆ భావార్ణవంబులో నా వరకు నేను/ మునక లేసి ఎంతో మురిసిపోతాను/మన మిరువురము కలుసుకొనిన సమయాల ఆటలూ పాటలూ పనులూ ఎప్పుడెపుడు ఏవేవి ఎటుల జరిగినవో/ఎదలోన అటులనే పదిల పరచాను. స్మృతి చేత వానినే వెదికించుతాను/వెదికించి మనసులో అతికించుతాను/ తలచుకుని తలచుకుని ఉలికి పడతాను/గట్టు కనపడనీక నిట్టూర్చుతాను, అని భావనా జగత్తులో ఒకటి రెండు సందర్భాల్లో కన్పించిన కాళోజి "నర్తకుని నాట్యాలు, గాయకుని గానాలు/వాదకుని వాద్యాలు శిల్పకుని శిల్పాలు/చిత్రకుని చిత్రాలు అంగనల అందాలు కవిరాజు కావ్యాలు/ కర్షకా! నీ కర్రు కదిలినన్నాళ్ళే"అంటూ

జన చైతన్యం కోసం బతికినన్నాళ్ళు తపించాడు. జాతి మూలాలు మరిచిన పాలకులను నిష్కర్షగా నిజాయితీగా పౌరుడిగా, ప్రశ్నించడమే ఊపిరిగా కవిత్వాన్ని వాహికగా మార్చుకున్నాడు. పౌరులారా ! పొరలుగా బ్రతుకు గడుపుచున్నారేం? అని ప్రశ్నించినాడు, ఆవేదన చెందాడు. అన్యాయాన్ని ఎదిరించిన ప్రతి ఒక్కర్ని ఆరాధించాడు.

అధిక్షేపమా... అన్యాపదేశమా... పొగడ్తనా... తెగడ్తనా.. అన్నీ కలగలిపి గణనాయకుల అవలక్షణాలను ఎండగట్టే ప్రయత్నం చేస్తాడు. ముద్దుముద్దుగానే వాళ్ళ మొద్దు నిద్దుర వదలగొట్టే సత్తా ఒక్క కాళోజికే చెల్లింది. అందుకే "నీ పేరుతో టోపి నిత్యమైపోయింది/మీమాట వెనుకనే మా మాటచెప్పాము/ బతికినన్నాళ్ళ నిన్ను బాపు అని పిలిచితిమి/చచ్చిపోయిన నిన్ను జాతిపితను చేసితిమి పెక్కు భంగుల నిన్ను చెక్కి శిలవేసితిమి/వేడ్కతో ఇంటింట వేలాడదీసితిమి. ఇంకేమికావలె/ ఇంకేమి చేయాలె, 'బాపూ... బాపూ... బాపూ" అని గుండెలు బాదుకుంటూ మరీ చెప్తాడు.

"చతురమతులు, దేబెమొగాలు/ జగతిలో రెండే రెండు రకాలు/చతుర వర్గం విలాసం కొరకు దేబెల సర్వస్వం ముడిసరకు... ప్రజాస్వామ్యం గణరాజ్యం/ చతుర నాయకమ్మన్యుల భోజ్యం/ పాలితులపై జరిగే శోషణ/పాలకవర్గం చేసే పోషణ/నెత్తిన నోరుంటే చాలు/ పెత్తనం లభిస్తుంది' అని అనడమేకాదు ఎవరికి చేపని ఎండిన చన్నులు/రస విహీనములు రాజకీయములు" అని ఘాటుగానే ఈసడిస్తాడు, నిప్పులు చెరుగుతాడు.

'మానవుని మానవుడు మానవుని మాదిరిగా మన్నించ లేనంతమలిన మైనాది/మానవుని హృదయం మలినమైనదని' అనవరత ఆందోళనతో ప్రజాస్వామ్య పరిరక్షణ కొరకు ఎటర్నల్ విజిలెంట్ గా పౌరుడు వుండాలని కోరుకున్న కాళోజి, మాటలను

ఈటెలుగా, కత్తులుగా మార్చి దౌర్జన్యపు దగుల్బాజీల గుండెల్లోకి సూటిగానే దింపేవాడు. ఒక చారిత్రక ఆశావాదంతో భవిష్యత్తు పథగామిగా "ఉదయం కానే కాదనుకోవడం నిరాశ ఉదయించి అట్లానే ఉంటుందనుకోవడం దురాశ. ఈ చీకటి ఉండదు... సూర్యుడు తప్పక ఉదయిస్తాడు' అంటూ భరోసా కల్పించిన కాళోజి 'సాగిపోవుటె బ్రతుకు... ఆగిపోవుటె చావు/ సాగిపోదలిచిన ఆగరాది చటెపుడు/ ఆగిపోయిన ముందుసాగనే లేవెపుడు/ వేచియుండిన-పోను నోచుకోనేలేవు. తొలగి త్రోవెవడిచ్చు త్రోసుకొని పోవలయు/బ్రతుకు పోరాటము- పడకు ఆరాటము' అంటూ భుజం చరిచి మనవెంట నడుస్తాడు. మనల తలఎత్తి నడిపిస్తాడు.

"చెమ్మగిలిన కన్నులలో కమ్మలెన్నో చదివాను/బతికి పొరలేని బాధ- పలుకుజారని గాథ, చలికి బయటపడేటి గుట్టు బలిమినెటులో దాచినట్టు" అని చెపుతూనే "చెమ్మగిల్లని కనులు బ్రతుకు కమ్మదనము చూడలేవు" అని తీర్మానిస్తాడు. నేల కొరుగుతున్న పోరాటయోధుల పక్షాన కన్నీరై ప్రవహిస్తాడు. సామాన్య ప్రజల్లోని నిర్లిప్తతను గొర్రెదాటు తనాన్ని ఎద్దేవా చేస్తడు. వాళ్ళలో ఒక చైతన్య అవగాహన పెంపొందించితేనే ప్రజాస్వామ్యం బతికి బట్టకడుతుందని కాళోజికి ప్రగాఢ నమ్మకం. 'గొర్రెదాటు' ప్రజానీకానికి మార్గదర్శనం చేస్తడు. దగాగడ్డి కరుస్తొంది గొర్రె/వగల గాలి పీలుస్తోంది, గొర్రె/పగల నీళ్ళు తాగుతాంది గొర్రె/మందల పడి మురుస్తోంది గొర్రె తెగ బల్సింది గొర్రె/ గొల్లన్న యాతనంతా తన కొసమే అనుకుంటాంది. గొర్రెగొల్లన్న కొలిచే మల్లన్న తానే అనుకుంటుంది గొర్రె. మోసంలో పడి మోచ్చం చూస్తాంది గొర్రె/ మందల పడి మురుస్తోంది గొర్రె/తెగ బలుస్తోంది గొర్రె యని ప్రజలకు పాలకులకు గల వ్యత్యాసాన్ని కవిత్వమై సమూహంలో సంభాషిస్తాడు.

మనుషుల మధ్య వైరుధ్యాలకు, కాట్లాట పోట్లాటలకు సూదిమొన మొదలు రైలింజన్ వరకు ఏదైనా కావచ్చంటాడు ఆ నేపథ్యంలోంచే 'చాపచింపు సామ్రాజ్యం/ కోడిగుడ్డు-కోహినూర్/పాటి మన్ను ప్లాటినం/ఏదైతేనేం? ఏదైతేం/ పసిబాలుడు....పండు ముసలి/ బిచ్చగాడు..... లచ్చిమొగుడు/తొత్తు కొడుకు... పెత్తందార్/ఎవడైతేనేం? ఎవడైతేనేం?..... పోటీ పడి కాటులాడ అన్న కవితను విన్పిస్తాడు.

- "నేను కమ్యూనిస్టువలెచెప్తున్న' 'నేను సోషలిస్టుగా మాట్లాడుతున్న' 'నేను హిందువుగ ఈ విషయం చెప్తున్న' అంటారు గాని మనిషివలె ఆలోచించేదెప్పుడు? అనేది నా ప్రశ్న - డాక్టర్' అంటె పలుకుతరు వకీల్ అంటే

ప్రజాస్వామ్యం మీద ప్రగాఢ నమ్మకం ఉన్న కాళోజి ప్రహ్లాదుడు మొట్టమొదటి సత్యాగ్రహి అంటాడు. హిరణ్యకశ్యపుని పొట్ట చీల్చిన నరసింహుడు చేసింది ప్రతి హింస అని తీర్మానిస్తాడు. పురాణేతిహాసాల్లోని అనేకానేక సంప్రదాయ విశ్వాసాలను ఆధునిక సామాజిక అవసరాలకు అన్వయించి చెప్పగల ప్రతిభాశాలి. హింస ప్రతిహింసల కన్న 'అధీకృత హింస' మరింత దారుణమని తెల్చి చెప్పుతాడు.

పలుకుతరు. కవీ అంటే పలుకుతరు కానీ మనిషి అంటే 'మనిషంటవ్' అని కోపానికస్తరు.... ఇదెక్కడి వ్యవహారం- ఇడెక్కడి నీతని ఆవేదన చెందేవాడు. మనం ఇంకా మనుషులుగా మారలేదని భాధ మనిషంటే కష్టపడేవాడు, శ్రామికుడు అని కాళోజి భావన- ఒకసారి 'మిత్రమలండలి' సమావేశం జరుగుతున్న సంధర్భంలో రిక్షాలో ఏదో సామాను తెచ్చిన రిక్షా అతను సార్ ఇక్కడెవరన్న మనుషులున్నారా అని కాళోజిని అడుగుతే-ఇగో ఇక్కడున్నోల్లందరం మనషులమే కదా... అంటే రిక్షా అతను నవ్వుతూ... ఛీ మీరు కాదు సార్.. గా సామాండ్లు లోపట పెట్టేటోళ్ళు కావాలంటాడు - ఇప్పటికైనా అర్థమైందా మనుషులంటే ఎవరో అని కాళోజీ గంభీరంగా చూస్తూ చెప్పిన జవాబు - ఆనాటి మిత్రమండలికి ఎప్పటికీ గుర్తుంటుంది. అందుకే కాళోజి "సంత సముగ జీవింపగ/సతతము యత్నింతుగాని ఎంతటి సౌఖ్యానికైన ఇతరుల పీడింప లేను' అని చెప్పుకుంటాడు 'నేనింకా 'నా' నుండి 'మా' వరకే రాలేదు/మనం' అన్నప్పుడు కద ముందడుగు ఆ మనం గురించి ప్రతి ఒక్కరు పాటు పడాలని కోరుకుంటాడు. "మాతృదేశము మాట ముచ్చట/ ముదము గూర్పదు మదికిననియెడి/ పరమనీచుకు ధరణినంతట/ గలయవెదికిన కావనగునా?/ లాఠి దెబ్బల లక్ష్యమేమి/ కఠిన శిక్షయె కాదు కాదు/ చావు కైనను జంకనీయదు.. అగ్గి కొండల అవనియైనను వానవరదల ఎడారియైనను/ మాతృదేశము మాతృదేశమె" యని దేశభక్తిని చాటుకుంటూనే దేశంలో పడ్డ దొంగల నీతి బాహ్యతను పబ్లిగ్గానే విమర్శిస్తాడు.

'యుద్ధంలో ఫ్రాన్సు కవులంతా చెల్లా చెదురై పారిపోతే లూయి ఆరగాన్ ఒక్కరే దేశంలో నిలబడి ప్రజా స్వామ్యాన్ని వెల్లడించే గీతాలు వ్రాశారు. కాళోజి 'లూయి ఆరగాన్ లాంటి వాడు. తెలంగాణా మూగజీవాల హృదయాల్ని ప్రతిబింబింప చేశాడు. అని శ్రీ శ్రీ అన్న మాటలు ముమ్మాటికి నిజమని పండిత పామర జనం ముక్తకంఠంతో కాళోజి పట్ల విశ్వాసాన్ని ప్రకటించింది. 'పుట్టుకనీది/ చావునీది/బతుకంతా దేశానిది' అని జయప్రకాశ్ నారాయణ్ ను ఉద్దేశించి వ్రాసిన కాళోజీ కవిత కాళోజీకే మరింత సమగ్రంగా సరిపోయింది. లార్డ్ బైరన్ కవిత 'ఒకే ఒక్క సిరాచుక్క లక్ష మెదళ్ళకు కదలిక' అనువాదం ఐనప్పటికీ, కాళోజి మూల కవితగానే విస్తృత ప్రచారమైంది.

1953లో దేశోద్ధారక గ్రంథమాల మొదటి సంపుటి వెలువరించింది క్రమంగా నాగొడవ-పరాభవ వసంతం, పరాభవం గ్రీష్మం, పరాభవ వర్షం, పరాభవ శరత్తు, పరాభవ హేమంతం, పరాభవ శిశిరం 'ఆరు సంపుటాలుగా వెలువడ్డాయి. తెలంగాణ ఉద్యమ కవితలు, జనధర్మ 1968లో వెలువరిస్తే, నాగొడవ కొన్ని భాగాలు, యువభారతి, ఏలూరు సంక్రాంతి మిత్రులు ప్రచురించారు. కాళోజి కథానికలు అణా గ్రంథామాల 1940లో, దేశోద్ధారక గ్రంథమాల 1950లో వెలువరించింది. 1968లో ఖలీల్ జీబ్రాన్ 'ది ప్రాఫెట్ 'జీవనగీత'గా అనువదించ బడింది. ఇంకా అనేక మరాఠీ, బెంగాళీ రచనలను తెలుగు అనువాదాలు, అనేక వ్యాసాలు, పత్రికలకు ఇచ్చిన ఇంటర్వ్యూలు ప్రచురించాల్సి ఉంది. కాళోజి సమగ్ర సంపుటి 'నా గొడవ' కాళోజి ఉన్నప్పుడే గౌరవనీయులు మాజీ ప్రధాని కీ.శే. పి.వి. నరసింహరావు గారి చేతుల మీదుగా హైదరాబాద్‌లో కాళోజి 88వ జన్మదినోత్సవం సందర్భంగా ఆవిష్కరించబడింది. 'ఇదీ నాగొడవ' కాళోజి ఆత్మకథ స్వేచ్ఛా సాహితి ప్రకటించింది.

తూర్పు మల్లారెడ్డి కాళోజి జీవితం సాహిత్యం సిద్ధాంత గ్రంథం' ప్రకటించి డాక్టరేటు పట్టా పొందాడు. 'బాపూ, బాపూ!!! బాపూ!" కాళోజి కథలు, కౌన్సిల్‌లో కాళోజీ, కాళోజి ఫౌండేషన్ ప్రకటిస్తూ... ఆయన ఆలోచనలను భవిష్యత్తరాలకు అందిస్తున్నది. బతికినన్నాళ్ళు మనిషి బతుకు కోసం తపించిన కాళోజి భౌతికంగా నవంబర్ 13, 2002న మన నుండి దూరమైనా ఆయన కండ్లు ఎక్కడి నుండో మనల చూస్తునే ఉన్నాయి. చివర్లో నేత్రదానం చేసాడు. చివరికి ఆయన శరీరం కూడా కాకతీయ మెడికల్ కళాశాల విద్యార్థులకు చేతి పుస్తకమైంది. 'నానా యిజాల అడుగున చూడ నా ఇజందే అగుపడును జూడ' అని చెప్పిన కాళోజి 'బతుకు తప్పదు/బతక్క తప్పదు' అని సందేశించిన కాళోజి అన్యాయాన్నెదిరించిన కాళోజికి అన్యాయన్నెదిరించిన వాడే ఆరాధ్యుడు. అలాంటి కాళోజి శకం'లో మనము బతికినందుకు కనీసం ఒకతృప్తితో గర్విద్దాం-ఆ ఆలోచనా ధారను ముందు తరాలకు అందిద్దాం.

'బడి పలుకులు కాదు... పలుకుబడులు కావాలి' ఎవడి భాషలో వాడు మాట్లాడాలి. ఏ మాటకు ఆ మాట వేరే... కాని దాని ఆట కోటి తీర్లు... ఒకడి భాష...ఇంకోడికి యాస-దేని అందం దానిదే. అన్ని భాషలు/ప్రాంతీయాలు/ మాండలికాలు బతకాలి. మనభాష పట్ల...మన వాడుక పట్ల కచ్చితంగా ఆత్మాభిమానం ఉండాలి... అని కాళోజీ అదే పనిగా చెప్పెటోడు. ఒకడి వాడుక భాష ఇంకొకడు కించ పరచొద్దు. అక్కడి కవిత్వం, కథ, నవల ఇక్కడ అర్థమైతున్నపుడు ఇక్కడి సాహిత్యం అక్కడెందుకు అర్థం కాదు..... ఇదెక్కడి వ్యవహారం అని ఆవేదన చెందిన కాళోజి జన్మదినం సెప్టెంబర్ 09, "తెలుగు మాండలిక భాషాదినోత్సవం" జరుపాలని కాళోజి ఫౌండేషన్ నిర్ణయించి జరుపుతున్నది. ప్రజాకవి కాళోజి నాగొడవ... ప్రజల గొడవగా కాలం ఉన్నంత కాలం ఉంటుందనేది నిర్వివాదాంశం. ఇప్పుడు తెలంగాణ ప్రభుత్వం తెలంగాణ భాషా దినోత్సవంగా జరుపుతున్నది. జాగృతి సంస్థ కూడా ఆరోజు కవిసమ్మేళనం జరిపి కవులను సత్కరిస్తుంది.

జ్ఞానపీఠ్ పొందిన తొలి ఆంగ్ల భాషా రచయిత అమితావ్ ఘోష్

సాహిత్య రంగంలో విశేష కృషిచేసినందుకు, ప్రముఖ రచయిత అమితావ్ ఘోష్ 2018వ సంవత్సరానికి జ్ఞానపీఠ్ అవార్డుకు ఎంపికయ్యారు. ఈ పురస్కారం గెలుచుకున్న తొలి ఆంగ్ల భాషా రచయిత అమితావ్ ఘోష్ కావడం విశేషం. ఆయన 54వ జ్ఞానపీఠ్ పురస్కారాన్ని అందుకున్నారు.

1956లో కోల్‌కతాలో జన్మించిన అమితావ్ ఘోష్ ప్రస్తుతం న్యూయార్క్‌లో నివసిస్తున్నారు. అమితావ్ ఘోష్‌కు గుంపులో ఒకడిగా కాకుండా తనకంటూ ప్రత్యేకతను చాటుకొనే రచయితగా సాహితీ లోకంలో గుర్తింపు ఉంది. చరిత్రలోని విషయాలను అత్యంత నిపుణతతో వర్తమానానికి జోడించడం ఆయనకే సాధ్యమైన శైలి. చరిత్రను, వర్తమానానికి జోడించేందుకు, తన రచనల్లో ఒక ప్రత్యేక సందర్భాన్ని ఏర్పరచుకుంటారు అమితావ్ ఘోష్. 1989లో ద షాడో లైన్స్ అనే పుస్తకానికి ఆయన సాహిత్య అకాడెమీ అవార్డు గెలుచుకున్నారు. 2007లో భారత ప్రభుత్వం పద్మశ్రీ పురస్కారాన్ని అందజేసింది. ఆయన ప్రముఖ రచనల్లో 'ద సర్కిల్ ఆఫ్ రీజన్', 'ది షాడో లైన్', 'ద కలకత్తా క్రోమోజోమ్', 'ద గ్లాస్ ప్యాలెస్', 'ద హంగ్రీ టైడ్', 'రివర్ ఆఫ్ స్మోక్', ఫ్లడ్ ఆఫ్ ఫైర్' ప్రముఖమైనవి.

లెవీస్ గ్లూక్ ..సాహితీ విభాగంలో నోబెల్ పొందిన అమెరికా కవయిత్రి

అమెరికా కవయిత్రి లెవీస్ గ్లూక్‌కు, సాహితీ విభాగంలో నోబెల్ పురస్కారం-2020 లభించింది. 2006లో గ్లూక్ రచించిన 'అవెర్నో' కవితా సంకలనం నోబెల్ బహుమతికి ఎంపికైంది. తన కవితలలో, కుటుంబ జీవితంలోని కష్టానష్టాలను సైతం హాస్యం, చమత్కారం కలగలిపి వివరించారు కవయిత్రి గ్లూక్.

లెవీస్ గ్లూక్ 1943, ఏప్రిల్ 22న న్యూయార్క్‌లో జన్మించారు. 1968లో 'ఫస్ట్‌బోర్న్' పేరుతో మొట్టమొదటి కవిత రాసిన గ్లూక్ అతి తక్కువ కాలంలోనే సమకాలీన అమెరికా సాహిత్యంలో ప్రముఖ కవయిత్రిగా పేరు సంపాదించుకున్నారు. 1980లో వచ్చిన డిసెండెంట్ ఫిగర్ ఆమెను విస్మరించలేని కవయిత్రిగా నిలబెట్టింది. లెవీస్ గ్లూక్ రాసిన కవిత్వం "ద ట్రయంప్ ఆఫ్ ఎకిలీస్" (1985) లోని మాక్ ఆరెంజ్ కవిత స్త్రీవాద గీతమై నిలిచింది. ఆరు దశాబ్దాల్లో డిసెండింగ్ ఫిగర్స్, ది ట్రయంఫ్ ఆఫ్ అచిల్స్, అరారట్ వంటి 12 కవితా సంకలనాలను, రెండు వ్యాస సంకలనాలను గ్లూక్ రచించారు. తన జీవితంలో ఎదురైన వైఫల్యాలు, చేదుఅనుభవాల గుర్తులను

తన సంపుటిల్లో ప్రతిబింబించారు లెవీస్ గ్లూక్. 'హృద్యమైన, స్పష్టమైన ఆమె కవితా స్వరం వ్యక్తి ఉనికిని విశ్వవ్యాప్తం చేస్తుంది'అని నోబెల్ బహుమతి ప్రకటన సమయంలో, స్వీడిష్ అకాడమీ శాశ్వత కార్యదర్శి మాట్స్ మామ్ పేర్కొన్నారు.

చిరుప్రాయంలోనే రచనలు ప్రారంభించిన లెవీస్ గ్లూక్, 77 ఏళ్ల వయసులోనూ అవిరామంగా రాస్తూనే ఉన్నారు. మార్పు కోసం తపన పడుతూ, మళ్లీ అదే మార్పు ఎదురైనప్పుడు విలవిల్లాడుతూ అచ్చం సగటు మనిషిలాగే ఆమె కవిత్వం ఉంటుంది. తను రాసే ప్రతి సంపుటిలోనూ, కొత్తదనం, ప్రత్యేక శైలితో పాఠకులను ఆకట్టుకుంటారు లెవీస్ గ్లూక్.

WHAT YOU SHOULD KNOW ABOUT POLITICS... BUT DON'T

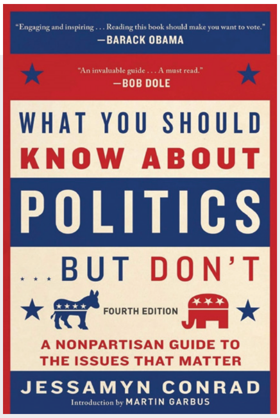

ఇటీవల ముగిసిన అమెరికా అధ్యక్ష ఎన్నికల్లో డెమొక్రటిక్ అభ్యర్థి జో బైడెన్, ఆ దేశ 46వ అధ్యక్షుడిగా ఎన్నికైన విషయం తెలిసిందే. జెస్సమైన్ కాన్రాడ్ రాసిన What You Should Know About Politics... But Don't పుస్తకం, అమెరికన్ రాజకీయాల ప్రపంచం గురించి లోతైన అవగాహన పొందడానికి సహాయపడుతుంది.

హోరెత్తించే ప్రచారాలు, అసత్యాలు, నీలం, ఎరుపు గా విడిపోయిన రాజకీయ చిత్రపటంలో... సగటు అమెరికా విద్యావంతుడు, రాజకీయాలకు అతీతమైన, నమ్మకమైన శిబిరాన్ని ఎలా ఎన్నుకుంటాడు? ఇలాంటి అంశాలను ఈ పుస్తకంలో క్షుణ్ణంగా వివరించారు.

History of Modern Telangana

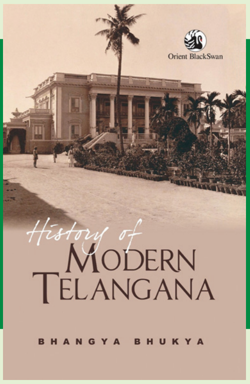

భాంగ్య భూక్య రచించిన History of Modern Telangana పుస్తకం, కొత్త రాష్ట్రమైన తెలంగాణ యొక్క గతాన్ని అన్వేషిస్తుంది. ఇది పద్దెనిమిదవ శతాబ్దంలో అసఫ్ జాహి పాలన స్థాపించబడినప్పటి నుండి జూన్ 2014 లో తెలంగాణ రాష్ట్రం ఏర్పడే వరకు తెలంగాణ చరిత్రను వివరిస్తుంది. ప్రధానంగా ఈ ప్రాంతంలో జరిగిన సామాజిక-ఆర్థిక మరియు రాజకీయ పరిణామాలను ఈ పుస్తకంలో వివరించారు.

తెలంగాణ ప్రాంతం శతాబ్దాలుగా ప్రత్యేకమైన సంస్కృతిని మరియు స్వంత చరిత్రను కలిగి ఉంది. తెలంగాణ ప్రాంతంలో జరిగిన వివిధ ప్రజా ఉద్యమాలను సైతం ఈ పుస్తకంలో వివరించారు.

Seven Decades of Independent India

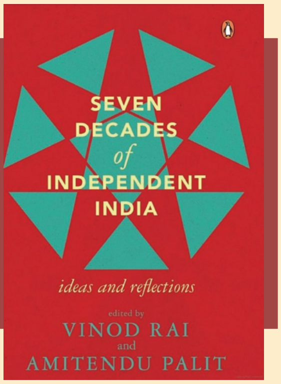

వినోద్ రాయ్ మరియు డా॥ అమితెండు పాలిత్ రచించిన Seven Decades of Independent India పుస్తకం భారతదేశం యొక్క నిన్న, నేడు, రేపు అనే అంశాలను ప్రతిబింబిస్తుంది. దేశంలోని విశిష్టమైన వ్యక్తులు, నిపుణుల నుండి అరుదైన విషయాలు, వివిధ అంశాలను సేకరించి ఈ పుస్తకంలో పొందుపరిచారు. ఈ పుస్తకం నిన్న, ఈ రోజు, మరియు రేపు భారతదేశంపై ప్రతిబింబిస్తుంది.

భారతదేశంలో ప్రజాస్వామ్యం తన ప్రజల ఆకాంక్షలను నెరవేర్చిందా? రాజ్యాంగ సంస్థలు సరైన దిశలో పనిచేస్తున్నాయా? దేశం ఆర్థిక శక్తి కేంద్రంగా మారుతుందా? వంటి ప్రశ్నలకు ఈ పుస్తకం సమాధానం ఇవ్వడానికి ప్రయత్నిస్తుంది.

PETER MAY LOCKDOWN

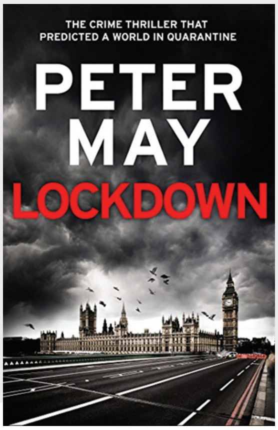

మాజీ జర్నలిస్ట్-స్క్రీన్ రైటర్ పీటర్ మే, 15 సంవత్సరాల క్రితం 2005 లో 'లాక్ డౌన్' అనే క్రైమ్ థ్రిల్లర్ రాశారు. ఈ పుస్తకంలో లండన్ కేంద్రంగా సంక్రమించిన ఒక ప్రాణాంతక వ్యాధి త్వరితగతిన ప్రపంచమంతా వ్యాపించింది. ఈ వ్యాధిని అరికట్టడానికి ప్రపంచ దేశాలన్నీ లాక్‌డౌన్ విధిస్తాయి.

అయితే ఈ పుస్తకం "అవాస్తవికమైనది" అంటూ 2005 లో ప్రచురణకు నోచుకోక, తిరస్కరించబడింది. కానీ ఇప్పుడు మనం కరోనా వైరస్ మహమ్మారి కారణంగా ఇలాంటి పరిస్థితిని ఎదుర్కొంటున్నందు వల్ల, 2005 లో పీటర్ మే రాసిన 'లాక్ డౌన్' చివరకు 2020 లో ప్రచురించబడింది.

సమాజం

వీడని నీడ

మాదిరెడ్డి సులోచన నవలలో సమాజం

సమాజ పరిణామానికి తన అధ్యయనాన్ని జోడించి రాసిన రచయిత్రి మాదిరెడ్డి. తెలంగాణ నుంచి వచ్చి నాటి సీమాంధ్ర రచయితలతో పోటీ పడి అగ్రస్థానం పొందిన నవలాకారిణి ఈమె. ఒక ప్రత్యేకతను సంతరించుకున్న నవల 'వీడని నీడ' మీ కోసం...

కాంచనపల్లి గోరా

మాదిరెడ్డి సులోచన 1970, 80 ప్రాంతం లో వెలిగిపోయిన నవలాకారిణి. ఒకప్పుడు ఆమె నవలలు గృహిణులు ఇంటి పని మరచిపోయి చదివేవారు. కాలేజీ విద్యార్థులు పాఠం చెప్పే లెక్చరర్స్ చూడకుండా పుస్తకం మధ్యలో నవలను పెట్టుకొని చదివేవారు. సినీ నిర్మాతలు ఆమె నవలలను తెరకెక్కించడానికి పోటీ పడేవారు.

ఇన్ని ఆదరణలున్న ఈ నవలామణి వ్యాపార నవల ఆరోపణలో చిక్కుకు పోయారు. పాఠకులను తనతో నడిపించగలిగే శైలీ నైగనిగ్యం దానితో పాటు సామాజిక చిత్రణ ఉన్న ఈమె సీరియస్ నవలాకారుల వరుసలో చేరలేక పోయారు.

కాని మిగతా వ్యాపార నవలా రచయితలతో పోలిస్తే మాదిరెడ్డి సులోచన రచనలలో ఎన్నో గుర్తించదగిన లక్షణా లున్నాయి. సాహిత్య ప్రయోజనం ఆనవాళ్ళు ఉన్నాయి.

మాదిరెడ్డి నవలలో సామాజిక కోణాన్ని గుర్తిస్తే ఆమె కూడా సీరియస్ నవలాకారుల వరుసలో చేరిపోతారు.

ఆమె "వీడని నీడ'నవల సుమారుగా 1970 ప్రాంతంలో వచ్చింది. తెలంగాణ ప్రాంతంలో జన్మించిన సులోచన తెలంగాణ సమాజాన్ని, అది ఎదుర్కొన్న తాకిడులను బాగా అర్థం చేసుకున్నారు. ఆమెలోని కనికట్టు ఏమిటంటే అనవసర సిద్ధాంత విశ్లేషణలు భాషాడంబరం మచ్చుకైనా ఉండవు. పాఠకుడు వస్తువుతో ప్రయాణం చేస్తూ ఆమె చిత్రించిన సామాజిక పరిస్థితులు దర్శిస్తాడు.

వీడని నీడ నవలలో మధ్యతరగతి కుటుంబానికి చెందిన క్రాంతి అనే నర్సు ఒక ఆదర్శ యువతి. పట్టుదలగా తాను ఉద్యోగం చేస్తానని అనంతగిరి శానిటోరియం లో చేరుతుంది. రాజా అనే పేషెంట్, అతనితో పాటు సింహ అనే యువకుడు పరిచయం అవుతారు. సింహ తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాల కోసం ప్రాణాలను పణంగా పెట్టడానికి సిద్ధమైనవాడు. ఉద్రేకి. అతని పట్ల ఆకర్షితురాలైన క్రాంతి సింహాను చీకటి జీవితం నుండి తప్పించాలని ప్రయత్నం చేస్తుంది. మానవతా కోణం మనిషి సామాజిక బాధ్యత గురించి అతనికి అవగాహన కలిగించడానికి ప్రయత్నం చేస్తుంది. తన పార్టీలోనే ఉన్న స్వార్థపరుల పోకడల వల్ల అతను మారుతాడు. వ్యక్తి హింస వల్ల ప్రయోజనం లేదని గుర్తిస్తాడు. సింహాను తన జీవిత భాగస్వామిగా ప్రపంచానికి పరిచయం చేద్దామనుకునే సమయానికల్లా పార్టీ నాయకుడైన పికూర్ కుట్రకు బలై చనిపోతాడు. అతను క్రాంతి స్మృతుల్లో వీడని నీడగా ఉంటాడు.

కథ చిన్నదే అయినా మాదిరెడ్డి కథనాన్ని కొనసాగించిన తీరు ముచ్చటగా ఉంటుంది. మధ్యతరగతి కుటుంబాలలో సాధారణంగా అమ్మాయిల స్వేచ్ఛకు తల్లులు అడ్డు పడితే తండ్రులు ప్రోత్సహించడం ఆకాలం నుంచే ఉంది. నవలలో క్రాంతి తండ్రి ఆమెను కాదనకుండా సహకరిస్తాడు.

నవలలో రాజా అనే యువకుని పెళ్లిజరుగుతుంది. ఆ కాలంలోని సంపన్నుల పెళ్లికి అద్దం పడుతుంది ఇది. ఆమె పెళ్లిని చిత్రీకరించిన పద్ధతి చూడండి.

"ఐశ్వర్యవంతులు ఒక చోట చేరారా అన్నట్టు ఉంటుంది. స్త్రీలు బంగారు నగలతో జరీ చీరలతో తిరుగుతున్నారు. ఒకవైపు బారులు తీరిన కుర్చీలు రెండో వైపు జంబుఖానాలు పరచి కింద కూర్చునే వారికి, కుర్చీలపై కూర్చునే వారికి వీలుగా అమర్చారు. బ్యాండు మేళం ఒక ప్రక్క కూర్చొంది. బారులు తీరిన వాహనాలు

మరొక వైపు ఉన్నాయి. ఒకసారి నా దుస్తుల వైపు చూసుకున్నాను. లైట్ బ్లూ కలర్ కొవ్వాయి చీర, సాదా జాకెట్టు ఒంటిపేట గొలుసు తప్ప మరే ఆడంబరం లేదు. కింద పడ్డట్టు నిల్చుండి పోయాను. చెమట పట్ట సాగింది.

యువతీ యువకులు ఓర చూపుల తో పరిహాసాలడుకొంటున్నారు. వారిని చూసి వీరు, వీరిని చూసి వారు విసుర్లు విసురుకొంటున్నారు. పందిళ్ళు పచ్చటి ఆకుల సువాసనలు లేకపోయినా పందిరి కొసకు వ్రేలాడదీసిన మల్లెల సౌరభం మత్తెక్కించేలా ఉంది. అలాగే కూర్చుండి పోయాను. ఇవే కాకుండా ఆ కాలంలో మధ్య తరగతి విలువలు, అపోహలు, మానవ సంబంధాలలోని అనేక కోణాలు ఈ నవలలో చక్కగా చిత్రించారు.

సింహ తో అతని విధానాలు నచ్చక పోవడం తో మధ్యలో విడిపోతుంది. క్రాంతి కూడా తనతో సహయానం చేయలేదని వేరే పెళ్లి చేసుకొమ్మని చెప్పి వెళ్లి పోతాడు. తలిదండ్రుల బలవంతం వల్ల దూరపు బంధువైన శంకరంతో పెళ్లికి ఒప్పుకొంటుంది క్రాంతి.

క్రాంతి శంకరానికి తన కథ అంతా చెబుతుంది. నిన్ను మోసం చేయడం నా కిష్టం లేదు, కాబట్టి చెబుతున్నానంటుంది.

ఆమె సంస్కారం శంకరానికి నచ్చుతుంది. గతాన్ని మరచి పోదామంటాడు.

తరువాత పెళ్లి తంతు మొదలయ్యాక సింహ స్నేహితుడు రాజా దగ్గరనుండి క్రాంతి

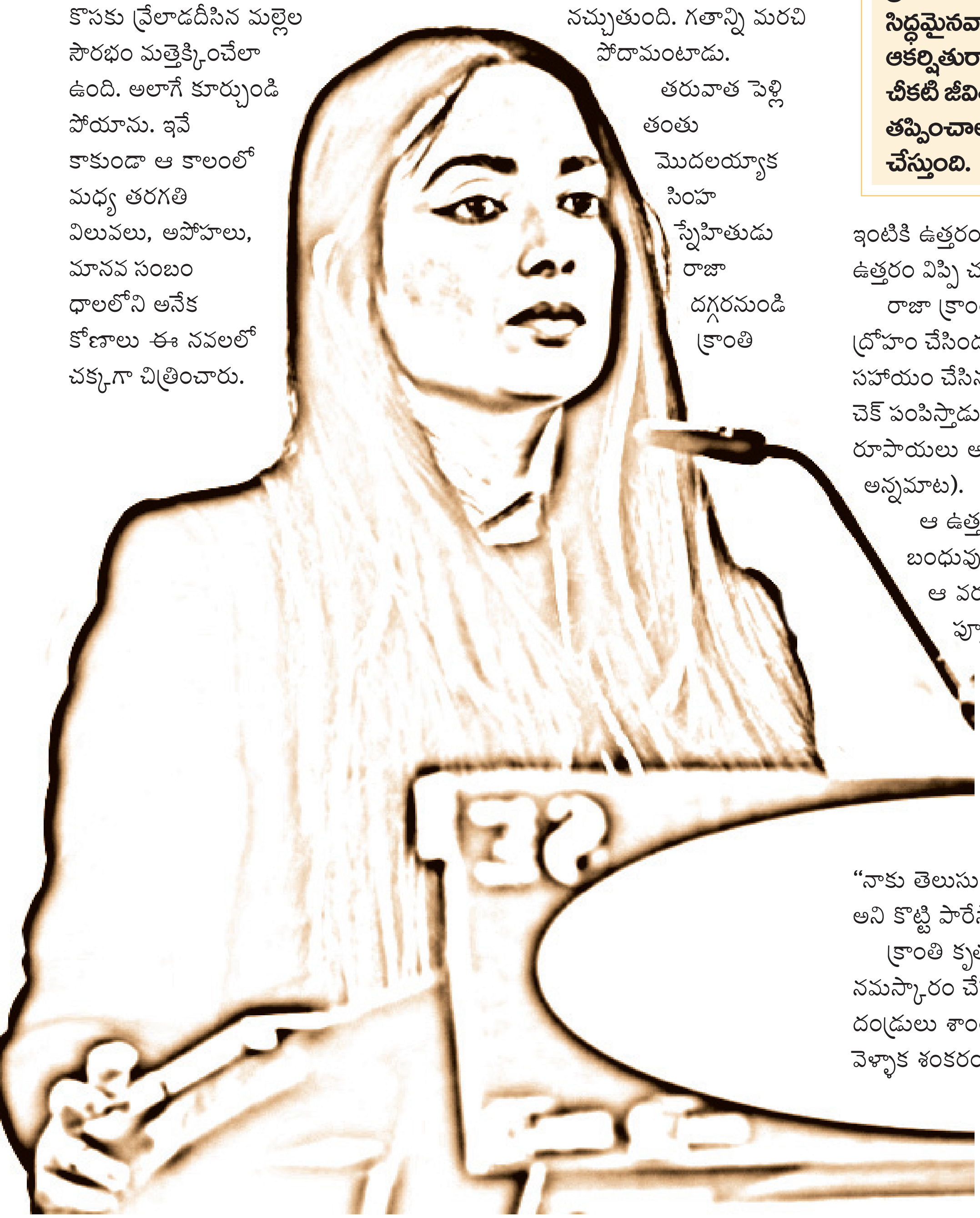

వీడని నీడ నవలలో మధ్యతరగతి కుటుంబానికి చెందిన క్రాంతి అనే నర్సు ఒక ఆదర్శ యువతి. పట్టుదలగా తాను ఉద్యోగం చేస్తానని అనంతగిరి శానిటోరియం లో చేరుతుంది. రాజా అనే పేషెంట్, అతనితో పాటు సింహ అనే యువకుడు పరిచయం అవుతారు. సింహ తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాల కోసం ప్రాణాలను ఫణంగా పెట్టడానికి సిద్ధమైనవాడు. ఉద్రేకి. అతని పట్ల ఆకర్షితురాలైన క్రాంతి సింహాను చీకటి జీవితం నుండి తప్పించాలని ప్రయత్నం చేస్తుంది.

ఇంటికి ఉత్తరం వస్తుంది. క్రాంతి అన్న ఆ ఉత్తరం విప్పి చదువుతాడు.

రాజా క్రాంతి ని నిరసిస్తాడు. సింహకు ద్రోహం చేసిందంటాడు. తనకు వైద్య సహాయం చేసినందుకు వంద రూపాయల చెక్ పంపిస్తాడు. (ఆ రోజుల్లో వంద రూపాయలు అంటే చాలా ఎక్కువ అన్నమాట).

ఆ ఉత్తరం సంగతి అక్కడున్న బంధువులందరికీ తెలిసిపోతుంది. ఆ వరకే బంతి భోజనాలు పూర్తవుతాయి. పెళ్లి కొడుకు వదిన చాలా ఆక్షేపణ చేస్తుంది. క్రాంతి తలిదండ్రులు డీలా పడిపోతారు. అపుడే వచ్చిన శంకరానికి వదిన అంతా చెబుతోంది.

"నాకు తెలుసు లే ఆమె అంతా చెప్పింది" అని కొట్టి పారేస్తాడు.

క్రాంతి కృతజ్ఞతతో శంకరం కాళ్ళకు నమస్కారం చేస్తుంది. క్రాంతి తల్లి దండ్రులు శాంతిస్తారు. తరువాత ఇంటికి వెళ్ళాక శంకరం వదిన మాటల వల్ల ఇతర బంధువుల మాటల వల్ల మారిపోయి క్రాంతిని తిరస్కరిస్తాడు.

ఈ విధంగా అడుగడుగునా మధ్య తరగతి మనుషుల మనస్తత్వాలు, పట్టింపులు, మధ్యతరగతి వివాహాల్లోని భోజన పద్ధతులు, వధూవరులను సిద్ధం చేయడంలోని పద్ధతులు, ఇతర ఆచారాలు చిత్రిస్తారు.

నవలలో ఇపుడు మనం చూడని రిక్షాలు కనబడుతాయి. రిక్షాకు రూపాయి బాడుగ చాలా ఎక్కువ. ఒక పెళ్లికి క్రాంతి రిక్షాలో వెడుతుంది. రిక్షా అతను రూపాయి పావలా అడిగితే క్రాంతి రూపాయి ఇస్తానంటుంది.

క్రాంతి సింహ పార్టీ స్థావరానికి వెడుతుంది. అక్కడ కొంత కాల్పనిక వాతావరణం చూస్తాం. అది రచయిత్రి తన ఊహతో రాసిందని తెలిసిపోతుంది.

హాస్పిటల్ లో జగన్ మోహన్ రావు అనే పేషెంట్‌కి ట్రీట్ చేస్తుంది క్రాంతి. ఆయన సమన్వయ వాది. ఆయన సంభాషణా క్రమంలో క్రాంతితో ఇట్లా అంటాడు. "నాన్న గారు మరణించగానే ఆదాయ వ్యయాలు చూసుకున్నాను. నాకున్న భూములు చూసి ఆశ్చర్య పోయాను. చేసుకోలేని నాకు ఇంత పొలమా? కష్టం చేసి చెమటోడ్చి పండించే వారికేం లేదు. రాత్రింబవళ్ళు ఆలోచించాను. అనవసరంగా నాదగ్గర అంత ఉండడం ఇతరులకు ఈర్ష్య కలిగింప జేస్తుందనేది నిర్వివాదాంశం. అందుకే అమ్మేశాను. నాకు కావలసింది ఉంచుకొన్నాను. వారికి నా పట్ల పగ ద్వేషం లేదు.

అతను సింహాను జనజీవన స్రవంతిలో కలపడానికి క్రాంతి చేసే ప్రయత్నానికి సహకరిస్తాడు. లాయర్ ద్వారా చట్ట పరంగా వెళ్లాలని ఆలోచిస్తాడు. చెయ్యని హత్యా నేరం సింహపై పడిందని విశ్వసిస్తాడు.

జీవితానుభవం నుండి, వాస్తవిక సామాజిక పరిస్థితి నుండి ఒలికిన వాక్యాలు ఈ నవలలో ఎన్నో కనిపిస్తాయి.

"ఎవరిని కావాలని చంపను, వారి చర్యలే వారి పాలిటి మృత్యువు అవుతాయి". (సింహ 62 పేజీ)

"స్త్రీలు ఆరాధన పేరిట మగవారికి అహం పెంచుతున్నారు". (పేజి 62)

"ఏ ప్రేమారాధన గుడ్డిదని సోనా బాయి విషయం లో నేననుకున్నానో ఆ ప్రేమారాధన వదలలేక పోతున్నాను" .

ఇట్లా చూసుకుంటూ పోతే నవలలో ఆకాలం లోని స్త్రీ పురుషుల మానసిక ప్రచలనాలు సమాంతర సమాజం పునాదులుగా కనిపిస్తాయి.

తీవ్రవాది సింహ పరివర్తన చెందినాక ఇట్లా అంటాడు.

"క్రాంతీ, నువ్వు చెప్పే మాటలు నాడు నిర్లక్ష్యం చేసినా నేడు నమ్ముతున్నాను. ఒక దుష్టుడిని చంపినంత మాత్రాన దుష్ట శక్తులు నశించవు. ఈ దుష్ట శక్తులు స్వార్థం అనే ఆహారంతో బతుకుతున్నాయి. ఈ స్వార్థానికి మూలకారణం తెలుసుకోవాలి."

పార్టీ నాయకుడుగా ఉన్న వ్యక్తి ప్రభుత్వానికి సరెండర్ అవుతాడు. టైగర్‌గా పిలువబడ్డ ఈ నాయకుడు అధికార పార్టీ లో చేరిపోతాడు. అతన్ని గురించి సింహ ఇట్లా అంటాడు.

"అతను చేసిన పనులు చేయించిన పనులు తలచుకొంటే సిగ్గు కలుగుతుంది. ధనవంతులంతా చెడ్డవారన్న దురభి

> **యువతీ యువకులు ఓర చూపులతో పరిహాసాలడు కొంటున్నారు. వారిని చూసి వీరు, వీరిని చూసి వారు విసుర్లు విసురుకొంటున్నారు. పందిళ్ళు పచ్చటి ఆకుల సువాసనలు లేకపోయినా పందిరి కొసకు వ్రేలాడదీసిన మల్లెల సౌరభం మత్తెక్కించేలా ఉంది. అలాగే కూర్చుండి పోయాను. ఇవే కాకుండా ఆ కాలంలో మధ్య తరగతి విలువలు, అపోహలు, మానవ సంబం ధాలలోని అనేక కోణాలు ఈ నవలలో చక్కగా చిత్రించారు.**

ప్రాయంతో మేము మా కామ్రేడ్స్ చందాలుగా అయితే నేమి, బెదిరించి అయితే నేమి డబ్బు లాగాం, అది పార్టీ కోసం, రూలింగ్ పార్టీ ఒత్తిడికి భయపడి పార్టీ మార్చిన వాడు, తన మానాన ఉండవచ్చు కదా, ఎదురు ప్రశ్నించిన దామోదర్ రెడ్డి ని చిత్రవధ చేయించాడు".

తరువాత మరొక చోట మరొక వ్యక్తి గురించి క్రాంతి ,సింహ ల సంభాషణ,

"ఇది ఎన్నడో గ్రహించాను. చొక్కాలు మార్చినట్టు పార్టీలు మార్చే వారున్నంత కాలం మన ప్రజల గతి ఇంతే. హరిజన వాడలో పోచయ్య ప్రకాశంగా మిషనరీ సహాయం పొందాడు. బయట రామిరెడ్డి దోపిడీ సంగతి తెలిసి బాగుపడచ్చు ననుకున్నాడేమో, పార్టీలో చేరాడు. ఇపుడు కాంగ్రెస్‌లో రిజర్వ్‌డ్ సీట్లున్నాయని తెలిసి అక్కడికి వెళ్లి పోచయ్యగా సీటు సంపాదించాడు. అవకాశ వాదులు, అతను ప్రకాశంగా మారినపుడే అతని అసలు రంగు బయట పడింది" .

"నేను అనుకోలేదు క్రాంతీ, నిమ్న జాతులవాళ్ళు సోషల్ సప్రెషన్ వల్ల ఎకనామిక్ డిప్రెషన్ వల్ల మతం మారారు అనుకున్నాను."

అలాగే వివాహేతర సంబంధం గురించి ఓ పాత్రతో "స్త్రీకో న్యాయం పురుషునికో న్యాయం అవసరం లేదు" అనిపిస్తుంది.

ఇంకా రజాకార్లు, కమ్యూనిస్టులు హింస విప్లవ కారుల స్థావరం, హేతువాదులు, ధనిక వర్గాలు, భూస్వాముల మనస్తత్వం గురించి, ప్రేమ చంద్ కథ, భూస్వాముల హత్య లాంటి ఉదంతాల చర్చలు ఎన్నో కనబడతాయి. నవలలో కొంత నాటకీయత, కాల్పనికత కూడా ఉన్నాయి.

ఏమైనా ఈ నవల సామాజిక కోణం మాత్రం అవశ్యం గమనించ దగింది. ఇంత శాస్త్రీయ దృక్పథం కలిగిన ఈ రచయిత్రి వ్యాపార నవలా కర్తల వరుసన చేరడం ఈమె తెలంగాణ నుండి రావడం ఒక కారణమేమో?

పాకిస్థాన్ నేపథ్యంలో సాగిన సాహస గాథ 'రాజి'

చిత్రం : రాజి, దర్శకురాలు : మేఘనా గుల్జార్ భాష : హిందీ

బ్రిటిషర్స్ నుండి స్వాతంత్రం పొందిన తర్వాత సువిశాల భారతదేశం రెండు ముక్కలైంది. భారతదేశం-పాకిస్థాన్‌గా విడిపోయాక దాయాదుల మధ్య తరచూ ఏదో ఒక అంశంలో ఉద్రిక్త పరిస్థితులు నెలకొన్నాయి. అలాంటి పరిస్థులలో నెలకొన్న యుద్ధాల్లో ఒకటి 1971 ఇండియా-పాకిస్థాన్ వార్. ఈస్ట్ పాకిస్థాన్ (ప్రస్తుత బంగ్లాదేశ్)లో ప్రత్యేక దేశం కోసం తిరుగుబాటు మొదలైన నేపథ్యంలో భారత్-పాక్ మధ్య ఉద్రిక్త పరిస్థితులు నెలకొన్నాయి. ఈ క్రమంలో జరిగిన పరిణామాలతో భారత్ మీద దాడి చేసేందుకు పాకిస్థాన్ కుట్రలు చేసింది. అయితే ఈ కుట్రలు భగ్నం చేయడంలో కీలక పాత్ర పోషించారు ఇండియన్ ఇంటలిజెన్స్ ఏజెంట్స్. అలాంటి ఏజెంట్లలో ఒక కీలకమైన ఏజెంట్ కథే 'రాజి' చిత్రం.యదార్థ జీవిత సంఘటనలు, మరియు హరిందర్ సిక్కా రాసిన కాలింగ్ సెహమత్ అనే పుస్తకం ఆధారంగా ఈ చిత్రాన్ని తెరకెక్కించారు.బార్డర్ లో ఉండి దేశం కోసం పోరాడే సైనికుల గురించి, వారి జీవితాల గురించి మనం చూశాం.. కానీ శత్రు దేశంలో ఉండి దేశం తరుపున గూఢచర్యం చేసే వారు తమ ప్రాణాలే కాదు, వారి జీవితాలను సైతం త్యాగం చేసే సంఘటనలను రాజి చిత్రంలో దర్శకురాలు మేఘనా గుల్జార్ అద్భుతంగా తెరకెక్కించిన ఈ చిత్రానికి అలియా భట్ తన సహజ నటనతో చిత్రానికే జీవం పోసారు. అలాగే భవానీ అయ్యర్ స్క్రీన్ ప్లే ప్రేక్షకులకు ఆసక్తికరంగా మరియు ఉత్కంఠ భరితంగా ఉంటుంది. ఈ చిత్రంలో అలియా భట్ కూతురిగా, భార్యగా మరియు దేశం తరపున ఏజంటుగా తన నటనతో ప్రేక్షకులను కట్టిపడేసింది. చివరిగా ఈ చిత్రం దేశభక్తికి నిదర్శనంగా చెప్పుకోవచ్చు.

'గ్రీన్ బుక్'

చిత్రం : గ్రీన్ బుక్, దర్శకుడు : పీటర్ ఫరెల్లి, భాష : ఇంగ్లీష్

ఈ చిత్రం పేరును 1936- 19 వెలువడిన విక్టర్ హ్యూగో రాసిన "ద నీగ్రో మోటారిస్ట్ గ్రీన్ బుక్ ఆధారంగా తీసుకొని తీసిన ఈ చిత్రం ఇద్దరు వ్యక్తుల మధ్య ఒక సంవత్సర కాలంలో జరిగిన ప్రయాణం కథనే ఈ గ్రీన్ బుక్ సినిమా.1962 లో ప్రముఖ వాయిద్య కారుడు డాన్ శిర్లే మరియు బౌన్సర్ మరియు డ్రైవర్‌గా పనిచేసే టోనీ కి మధ్య జరిగిన ప్రయాణంలో ఎదురైన సంఘటనలను నల్ల జాతీయుల పట్ల మరియు తెల్ల జాతీయులు ఎలా వ్యవహరిస్తారనే కోణాన్ని దర్శకుడు చాలా జాగ్రత్తగా చూపించారు. నల్ల జాతీయులు అంటే చిన్న చూపు ఉండే టోనీ, శిర్లే దగ్గర డ్రైవర్ గా చేరతాడు. శిర్లే, టోనీల ఆలోచనా విధానంలో చాలా మార్పులుండేవి. శిర్లేకి ఎదురైన చాలా సమస్యల నుండి తప్పు చేసైనా బయటపడేయలని చూస్తాడు.అది ఇష్టం లేని శిర్లే నిజాయితీగా చాలా సాదాసీదాగా ఉండాలనుకుంటాడు. శిర్లే పియానో వాయించే విధానం చూసి టోనీ మంత్ర ముగ్దుడైతాడు. అలాగే టోనీ అనుకున్నది ఎలాగైనా సాధించాలనే పట్టుదల చూసి శిర్లేకి కూడా టోనీ పై మంచి అభిప్రాయం వ్యక్తమవుతోంది. ఇలా చివరికి ఇద్దరి మధ్య చాలా మార్పులు వచ్చి టోనీ కూడా నల్ల జాతీయుల పట్ల మంచి అభిప్రాయం ఏర్పడుతుంది. శిర్లే పాత్రలో ప్రముఖ నటుడు మర్షల్ అలీ అద్భుతమైన నటనతో ఉత్తమ సహాయ నటుడుగా ఆస్కార్ అవార్డ్ కూడా పొందాడు. అలా దర్శకుడు సున్నితమైన అంశాన్ని చక్కటి స్క్రీన్ ప్లేతో విమర్శలకు దారితీయకుండా తీశారు. కానీ ఈ చిత్రం ఆస్కార్ అవార్డులు పొందిన తర్వాత కొన్ని విమర్శలను కూడా వచ్చినా ఆస్కార్ లో మూడు అవార్డులను గెలుపొంది ఎంతో మంది అభిమానుల మన్నలను పొందింది.

నవ్య సంప్రదాయ ప్రతినిధి

తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యతో మామిడాల రమేశ్ బాబు...

పద్యకవిగా, గేయకవిగా, సాహితీ విమర్శకులుగా, గ్రంథ పరిష్కర్తగా, గ్రంథ వ్యాఖ్యాతగా, ప్రయోక్తగా, గ్రంథ సంపాదకులుగా, సాహితీ రూపకాల రూపకర్తగా బహుముఖ ప్రజ్ఞా సంపన్నుడు డా॥ తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులు గారు ఈ పక్షం మన అతిథి...

'బడి ఎవ్వడు కడితేనేం
గుడి ఎవ్వడు కడితేనేం
మన బుడతడు తెలివి పెంచి
చదివి బాగు పడితే సరి'

తెలుగు సాహితీ లోకానికి పరిచయంమక్కరలేని వ్యక్తి డా.తిరుమల శ్రీనివాసాచార్య. పద్యకవిగా, గేయకవిగా, సాహితీ విమర్శకులుగా, గ్రంథ పరిష్కర్తగా, గ్రంథ వ్యాఖ్యాతగా, ప్రయోక్తగా, గ్రంథ సంపాదకులుగా, సాహితీ రూపకాల రూపకర్తగా బహుముఖ ప్రజ్ఞా సంపన్నుడు డా. తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులు గారు. నిండైన విగ్రహం, శ్రావ్యమైన కంఠం, ఆకట్టుకునే వ్యక్తిత్వం, అమాయకమైన చిరునవ్వుతో తెలుగు సాహిత్యాభిమానులందరికీ గుర్తొచ్చే వ్యక్తి డా. తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులు. ఆరు దశాబ్దాలుగా 50 కి పైగా తన రచనలతో పాత, కొత్త తరాలకు వారధిగా నిలిచారు. 2015 తెలంగాణ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ప్రకటించిన తొలి దాశరథి సాహితీ పురస్కారాన్ని అందుకున్న కవి తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులు. గత 60 సంవత్సరాలలో ఎన్నో పురస్కారాలను అందుకున్న రుబాయిల రాజు తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులు గారితో ముఖాముఖి.

ఇంత గొప్ప సాహితీవేత్తగా పరిణితి చెందడానికి నేపథ్యమయిన మీ బాల్యం మరియు విద్యాభ్యాసం, ఉద్యోగం గూర్చి తెల్పండి?

మాది ఒక పేద కుటుంబం. వైష్ణవులం. అప్పటి కరీంనగర్ జిల్లా సిరిసిల్ల తాలుకా నారాయణపురం మా ఊరు. 12 సంవత్సరం వరకే వైష్ణవ సాంప్రదాయాన్ని, సాహిత్యాన్ని మా నాన్న గారు కారంచేటి తిరుమల మనోహరాచార్యుల వారు బోధించినారు. నిత్యానుసంధానం, తిరువాయిముగ్రి, పంచ వాక్యాలతో పురుష సూక్తం, లక్ష్మి సూక్తం నేర్చుకున్నారు. మా నాన్న గారికి రామరాజు భూషణుని, వసు చరిత్ర అంటే గాఢమైన అభిమానం, ఆయన నాచేత 50,60 పద్యాలు కంఠతా పట్టించాడు. మా ఊరికి అప్పుడే కొత్తగా బడి వచ్చింది. అచ్యుత రామరాజు గారు అనే అధ్యాపకుడు ఉండేవారు. మంచి గాయకుడు, రంగస్థల నటుడు. మా ఊరిలో మూడవ తరగతి వరకు పక్కనే ఉన్న ఎల్లారెడ్డి పేటలో 4, సిరిసిల్లలో 5,6 తరగతులు చదువుకున్నారు. చిన్నప్పటి నుండి పాటలంటే ఇష్టం, హాయిగా గొంతెత్తి పాడుకునేవారం. ఆ తర్వాత మా పెద్దన్నయ్య K.V. రాఘవాచార్యులు మెదక్ లో టీచర్ గా పనిచేసేవారు. వాని వద్దనే ఏడు నుండి పన్నెండు తరగతులు అప్పట్లో మల్టీపర్పస్ హై స్కూల్ మొదటి బ్యాచ్ 1959 లో చదివాను. నాది M.P.C. ఇంజనీరింగ్ చదవాలి కాని వయస్సు 21 సంవత్సరాలు దాటింది. కావున BEకి అర్హుడవు కావు కావున టీచర్గా పనిచేస్తూ చదువుకో అని అన్న సలహా ఇవ్వడంతో టీచర్ గా ఉద్యోగం ప్రారంభించాను. మెదక్ జిల్లా రామాయంపేట తాలూకా కలువకుంట దగ్గరున్న వెంకటాపురంలో నా ఉద్యోగ జీవితం ప్రారంభించాను. ఆ తర్వాత సూరారం, చేగుంట, రామాయంపేట స్కూళ్లల్లో పనిచేసాను. దుబ్బాకలో పనిచేస్తుండగా M.A. ఉస్మానియా నుండి ప్రైవేటుగా పూర్తిచేశాను. ఆ తర్వాత సిద్ధిపేట డిగ్రీ కళాశాలలో లెక్చరర్ గా నియమించారు. అక్కడి నుండి ఎస్.పి. కాలేజ్ సికింద్రాబాద్ లో స్థిరపడ్డాను.

మీ వివాహం, కుటుంబం గూర్చి..?

1968లో నాకు పెళ్ళయింది. నా భార్య శ్రీమతి స్వరాజ్య లక్ష్మి. హైదరాబాద్ లో కమలా నెహ్రూ పాలిటెక్నిక్ కళాశాలలో ఆమె ఉపన్యాసకురాలు. నాకు నలుగురు

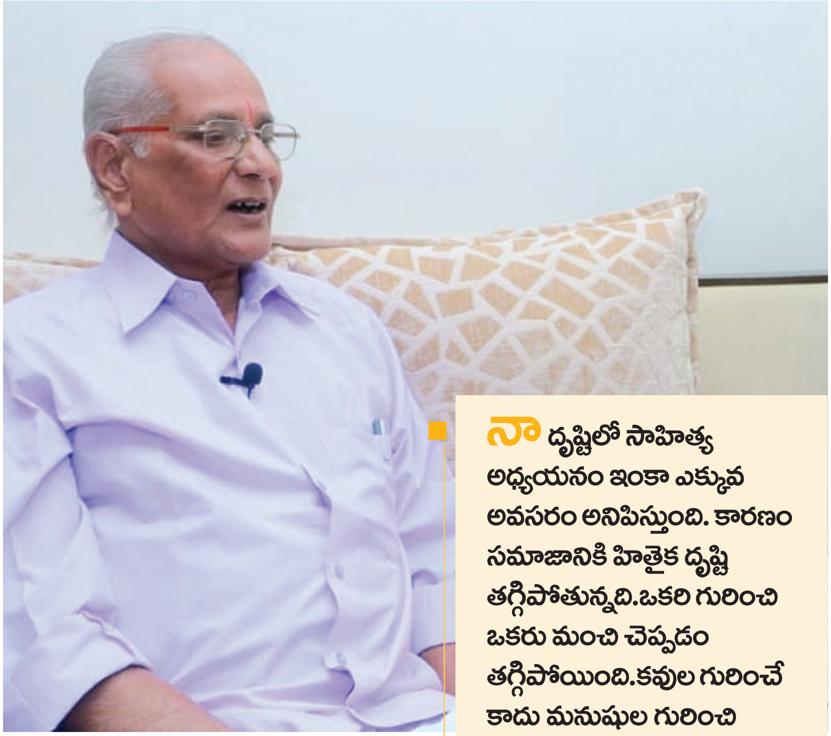

> **నా దృష్టిలో సాహిత్య అధ్యయనం ఇంకా ఎక్కువ అవసరం అనిపిస్తుంది. కారణం సమాజానికి హితైక దృష్టి తగ్గిపోతున్నది.ఒకరి గురించి ఒకరు మంచి చెప్పడం తగ్గిపోయింది.కవుల గురించే కాదు మనుషుల గురించి కూడా మంచిగా చెప్పం. ఇప్పుడు ఎదుటివారి పాండిత్యాన్ని అభినందించేవారు కూడా తక్కువే. దీనిలో కవి తనంతట తానే చెప్పుకోవాల్సిందే. కవి ఒక సంఘజీవి, వ్యక్తి యొక్క కష్టాన్ని సమాజపరం చేసే ఇది అందరి కష్టమని చెప్పేవాడే కవి.**

కూతుళ్లు. నేను సిద్దిపేట, కుటుంబం హైద్రాబాదు, ఈ తిరుగుడు కుదురదని సిద్దిపేటలో రాజీనామా చేసి సర్దార్ పటేల్ కళాశాలలో చేరాను. 25 సంవత్సరాలు అక్కడే పనిచేశాను. 1995 లో రీడరుగా రిటైరయ్యాను. కళాశాలలో నా పాఠాలు వినడానికి ఎక్కడెక్కడి నుండో విద్యార్థులు వచ్చేవారు ఇతర కళాశాలల నుండి కూడా. చాలా నిర్మలంగా, స్వచ్ఛంగా, పారదర్శకంగా అధ్యాపక వృత్తిని ముగించాను.

మీ రచనల గూర్చి, వాటి ప్రేరణ గూర్చి తెల్పండి..?

ఎక్కడ ఉన్నా, ఏ పని చేస్తున్నా రచనా వ్యాసాంగం కొనసాగేది. నా రచనలకు ప్రేరణ నా భార్య. ఆమే నా తొలి విమర్శకురాలు కూడా. బాగుంది, బాగాలేదు అని స్పష్టంగా చెప్పేది. బాగాలేదు అని చెప్పినప్పుడు మళ్లీ కొంచెం మార్చుకుని చెప్పేవాన్ని. 1970లో 'ఉదయరాగం' నుండి 2019 'స్వరాజ్యలక్ష్మి స్మృతి' వరకు 50కి పైగా రచనలు చేసాను.

పాట, పద్యంపై మీకింత అభిరుచి ఎందుకు కలిగింది..?

చిన్నప్పటి నుండి నాకు పాటంటే ఇష్టం, గేయరచనల కన్నా. ఎం.ఏ. చదివేటప్పుడు పెద్దపెద్ద ప్రబంధాలు, కావ్యాలు చదువుకున్నాం కాబట్టి పద్యమంటే ఇంత గొప్పదా అని పద్యం మీద కూడా అభిరుచితో పట్టు సాధించాను.వచన కవిత్వం కూడా రాసాను కానీ తక్కువ.

మీ వ్యాఖ్యలు, గ్రంథ పరిష్కరణం గూర్చి తెలపండి?

ఇతరుల కోసం, వారు కోరితే పండితునిగా కొన్ని కావ్యములకు వ్యాఖ్యానం కూడా చేసాను.

ప్రశ్న: మీపై ప్రభావం చూపిన వారిలో దాశరథి,సినారె ముఖ్యులని చెప్పవచ్చు వారిని గురించి చెప్పండి?

జవాబు: మొదటి నుండి దాశరథి, నారాయణరెడ్డిగారు ప్రభావం నాపై ఎంతో ఉంది కొందరు ప్రభావం ఉంటేనే మనిషి ఎదుగుతాడు తర్వాత తన దారి తను చూసుకుంటాడు. పరిసరాలలో జీవించిన మహా కవుల ప్రభావం ప్రత్యక్షంగానో, పరోక్షంగానో మన మీద ప్రసరిస్తూనే ఉంటుంది.పాండిత్య పరంగా దివాకర్ల వెంకటావధాని గారి ప్రభావం కూడా ఉంది. వారికి నా తొలి కావ్యం 'ఉదయరాగం' అంకితమిచ్చాను.

యువభారతి తో మీ అనుబంధం?

1970 లో లహరీ ప్రసంగాలతో యువభారతి లో నేను కూడా సభ్యునయ్యాను వంగపల్లి విశ్వనాథం, సుధామ, విజయ వంటి వారితో అక్కడ మంచి స్నేహం దొరికింది. అక్కడే ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి ప్రత్యేకంగా నాకు ఆప్తుడైనాడు. ఒక విధంగా నాకు ఆయన మార్గదర్శి కూడా కృష్ణమూర్తిగారు అరబీ, ఉర్దూ,ఫార్సీల లో మంచి పండితుడు, నారాయణ రెడ్డి గారికి ఏ అనుమానం వచ్చినా కృష్ణమూర్తినడిగే తెలుసుకునేవారు నారాయణరెడ్డి గారి కొన్ని కావ్యాలకు దాదాపు 15 కావ్యాలకు మూలం కృష్ణమూర్తిగారి ప్రేరణ. కృష్ణ మూర్తి గారు చెప్పిన విషయాల్లో నుండి ఒక పాయింట్ తీసుకొని సినారె గారు కావ్యాన్ని రచించే వారు.

మీ రూబాయిలు, గజల్లు గురించి చెప్పండి. దాదాపు 25 కావ్యాలు రుబాయిల్లో రచించారు కదా?

జవాబు: రుబాయి, గజల్ రెండూ ఉర్దూ ప్రక్రియలే. రుబాయి ఎందుకు బాగా ఆకర్షించిందంటే మనం చెప్పదలుచుకున్న భావానికి అది మెరుపు లాగా ఉంటుంది.ఇది చివరిపాదంలో చెప్పే ప్రక్రియ రుబాయి. 26 కావ్యాలు రుబాయిల్లో రచించాను ఉర్దూ లో ఉన్న ప్రశంసాత్మక గుణం నన్ను ఆకర్షించింది. దాశరథిని అభిమానించే నేను ఉర్దూలో పండితుడైన ఆయనను ఈ విషయంలో కూడా అనుకరించాను.అలాగే నారాయణరెడ్డి గారిని కూడా. సినారె కావ్యాలన్నీ చదివి "సినారె సాహితీ మూర్తి" అనే పెద్ద గ్రంథాన్నే వ్రాసాను. దీనికి సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు కూడా వచ్చింది. విశ్వంభర దాకా వ్రాసాను. రుబాయిలన్నీటికీ దాశరథి గారి

ప్రేరణే.నారాయణ రెడ్డి గారి నుండి గానం అనుకరించాను.

గంగా తరంగాలు గూర్చి, గానం, సంగీతం ఎలా అలవడింది?

సంగీతం ఏమి నేర్చుకోలేదు దిల్ షుఖ్ నగర్, గడ్డి అన్నారం గట్టుపై కూర్చొని పాడుకుంటూ ఈ గంగా తరంగాలు రాసాను. ఇవి కొందరు గాయకులు సీడీ రూపంలో తీసుకొచ్చారు.

వానమామలై వరదాచార్యులు ప్రత్యేక అభిమానం ఎందుకు ఏర్పడింది ఆధునిక తెలంగాణ సాహిత్యంలో ఒక మంచి ప్రబంధం లేదనే బాధతో వనామామలై వరదాచార్యులు గారు "పోతన చరిత్ర"అనే ప్రబంధాన్ని రాసి ఆంధ్ర, తెలంగాణ ప్రాంతంలో ప్రముఖుల సమక్షంలో పాడి ప్రచారం చేసినాడు.

ఒక విధంగా చెప్పాలంటే ఈ ఆధునికయుగంలో తెలంగాణ సాహిత్యంలో వానమామలై వరదాచార్యులుగారు నన్నయ లాంటివారు. దాశరథి గారు తిక్కన లాంటివారు. సినారె గారు ఎర్రాప్రెగడ లాంటివారు. కారణం ఆధునిక మొదటి తెలంగాణ ప్రబంధం పోతన చరిత్రే. ఆయన మీద అభిమానంతోటే ఈ వ్యాఖ్యానాలు వ్రాసాను.

ఎన్నో అవధానాలలో మీరు సంధానకర్తగా ఉన్నారు. పద్యంపై ఇంత పట్టు,ధారణ ఉన్న మీరు అవధానం ఎందుకు ప్రయత్నించలేదు?

నిజమే నాగఫణిశర్మ, మేడసాని మోహన్, మన అందెవెంకటరాజం, గుండ్లూరి దత్తాత్రేయశర్మ వంటి అవధానుల సభల్లో సంధానకర్తగా, సమన్వయకర్తగా వ్యవహరించాను కానీ ఎప్పుడూ ఆ అవధానాన్ని చేయాలని కూడా ఎందుకో అనుకోలేదు.

అప్పట్లో "మీరు సాహిత్యాన్ని ఎందుకు చదవాలంటే" అనే పుస్తకాన్ని వ్రాసారు. ఇప్పటి పరిస్థితులలో, ఈ సమాజానికి మీరు సాహిత్యాన్ని ఎందుకు చదవాలంటారు?

ఇప్పుడు నా దృష్టిలో సాహిత్య అధ్యయనం ఇంకా ఎక్కువ అవసరం అనిపిస్తుంది. కారణం సమాజానికి హితైక దృష్టి తగ్గిపోతున్నది.ఒకరి గురించి ఒకరు మంచి చెప్పడం తగ్గిపోయింది.కవుల గురించే కాదు మనుషుల గురించి కూడా మంచిగా చెప్పం. ఇప్పుడు ఎదుటివారి పాండిత్యాన్ని అభినందించేవారు కూడా తక్కువే. దీనిలో కవి తనంతట తానే చెప్పుకోవాల్సిందే. కవి ఒక సంఘజీవి, వ్యక్తి యొక్క కష్టాన్ని సమాజపరం చేసే ఇది ఇది అందరూ కష్టమని చెప్పేవాడే కవి. సాహిత్యంలో దీనినే సాధారణీకరణం అంటారు అలా చేసే వాడు కవి కాబట్టి సమాజాన్ని అర్థం చేసుకోవాలంటే సాహిత్యం ఎప్పుడూ చదవాల్సిందే. సమాజానికి దార్శనికుడు కవే.సమాజానికి హితాన్ని మాత్రమే చెప్పేవాడు కవి.

ఒక కవికి కనీసం ఏ లక్షణాలుండాలంటారు?

సమాజంలోని కష్టసుఖాలను పరిశీలించి చెప్పేవాడే కవి. భావాన్ని ప్రకటించే గుణం ఉండాలి ఈ ప్రకటనకు శబ్దం అవసరం. శబ్ద నిర్దోషిత్వం శబ్ద శుద్ధి,శబ్ద సృష్టి,కొత్త సమాస నిర్మాణం, కొత్త పలుకుల నిర్మాణం, జాతీయాల నిర్మాణం ఇవన్ని కవికుండాలి. కవి సుందరంగా చెప్పే ప్రయత్నం చేస్తాడు. కవి ప్రజా ప్రతినిధి. ఇంగ్లీష్‌లో స్తూక్తి ఉన్నట్లు కవి poet is a un acknowledged legislator of the world.

మీకు సినీ ప్రముఖుల పరిచయాలు ఎలా ఏర్పడ్డాయి?

నాకు అభిమాన నటుడు నాగేశ్వరరావుగారు ఆయనకు నా "దీపాల చూపులు" అనే కావ్యాన్ని అంకితమిచ్చాను.అలాగే విశ్వనాథగారితో కూడా. నా "గంగా తరంగాలు" అనే కావ్యాన్ని విశ్వనాథ వారికి అంకితమిచ్చాను. ఆ కావ్యాన్ని చదివి నన్ను సినిమా రంగానికి పరిచయం చేస్తాడేమో అనుకున్నాను కానీ నేను ఆయనను ఈ విషయమై అడగలేదు.ఆయన కూడా నన్ను పిలవలేదు. ఘంటసాల నా అభిమాన గాయకుడు.బాలు గారికి నా "ప్రపంచ విపంచి" అంకితమిచ్చాను.

చివరగా ఒక గొప్ప పద్యకవిగా నేటి పద్య కవులకు మీరిచ్చే సూచన?

పద్య రచన కావ్య హేతువులైన ప్రతిభ, పాండిత్యము, అభ్యాసం ఈ మూడింటికూర్పు. ప్రతిభ,పాండిత్యం ఎంతున్నా అభ్యాసం ఎప్పుడూ ఉండాల్సిందే. శబ్దం మీద అధికారానికి బాగా చదవాలి కాబట్టి అధ్యయనం, అభ్యాసం రెండూ క్రమం తప్పవద్దు. పూర్వకవుల కావ్యాలు చదవాలి కొందరి గ్రంథాలు చదివినవాడే కొత్త గ్రంథాలు వ్రాస్తాడు.

ప్రస్తుతం అనేక మాద్యమలున్నాయి. కాబట్టి నీ ప్రతిభా పాండిత్యాన్ని సులభంగా ప్రదర్శించుకోవచ్చు కాబట్టి కృషిముఖ్యం. అది ఏదైనా. ప్రస్తుత ప్రభుత్వానికి గుర్తింపు కూడా ఉంది కాబట్టి మన కృషే మనకు ఆస్తి.

ధన్యవాదాలు సర్ నమస్తే.

- మామిడాల రమేశ్‌బాబు

తాత్త్విక చింతనతోనే గొప్ప కవితా శిల్పం

డా॥ కాంచనపల్లి గో.రా.

సమాజ హితాన్ని కోరుకునే తాత్త్వికత, ఉత్తమ వ్యక్తిత్వం కలిగిన కవుల నుంచే అసలు సిసలైన కవితా శిల్పం రూపుదిద్దుకుంటుందని ప్రముఖ సాహితీ వేత్త తంగేడు పక్ష పత్రిక అసోసియేట్ ఎడిటర్ డాక్టర్ కాంచనపల్లి గోవర్ధన రాజు అన్నారు. 31 అక్టోబర్ 2020న తెలంగాణ రచయితల వేదిక కరీంనగర్ జిల్లా శాఖ ఆధ్వర్యంలో జూమ్ ద్వారా జరిగిన 90వ ఎన్నీల ముచ్చట్లు వెబినార్‌లో ఆయన ముఖ్య అతిథిగా పాల్గొన్నారు. "వచన కవిత్వం-రచనా మెలకువలు" అంశంపై కాంచనపల్లి విస్తృతమైన ప్రసంగం చేశారు. కవిత్వ నిర్మాణ పద్ధతులను సోదాహరణంగా వివరించారు. కవితా వస్తువు ఎంపిక, శీర్షిక కూర్పు, ఎత్తుగడ, నిర్వహణ, ఆలోచనాత్మక ముగింపుల గురించి విశ్లేషించారు. నిత్య అధ్యయనం అభ్యాసాలతోనే కవితా రచనా శక్తి అలవడుతుందన్నారు. కవులు చదవడం, రాయడం సమాంతరంగా కొనసాగించినపుడే మేలైన కవిత్వం ఉద్భవిస్తుందని తెలిపారు. ఇటీవలి కాలంలో తెలంగాణ సారస్వత పరిషత్ అచ్చేసిన "వచన కవిత్వం-వస్తు శిల్పాలు" పుస్తకాన్ని కొత్తగా కవిత్వం రాస్తున్నవారు తప్పనిసరిగా చదువాలని సూచించారు. ఈ కార్యక్రమంలో తెలంగాణ రచయితల వేదిక రాష్ట్ర అధ్యక్షుడు గాజోజు నాగభూషణం, అన్నవరం దేవేందర్, రాష్ట్ర ప్రచార కార్యదర్శి కూకట్ల తిరుపతి, బూర్ల వెంకటేశ్వర్లు, జిల్లా అధ్యక్షుడు కందుకూరి అంజయ్య, చీకోలు సుందరయ్య తదితరులు పాల్గొన్నారు. సుమారు ముప్పై ఐదు మంది కవులు వర్తమాన పరిస్థితులపై కవితా గానం చేసారు.

'మబ్బుల మాటు' కవితా సంపుటి ఆవిష్కరణ

తేదీ 01-11-2020 ఆదివారం ఉదయం 10.30 ని.లకు చైతన్య విద్యానికేతన్ హైస్కూల్ మగ్దుం నగర్, జగద్గిరి గుట్టలో డా.కుర్మాచలం శంకరస్వామి రచించిన మబ్బులమాటు కవితా సంపుటి ఆవిష్కరణ జరిగింది. కుత్బుల్లాపూర్ శాసనసభ్యులు కె.పి. వివేకానంద గ్రంథాన్ని ఆవిష్కరించగా, ప్రముఖ కవి తిరునగరి అధ్యక్షత వహించారు. వక్తలుగా నేటి నిజం ప్రధాన సంపాదకులు బైస దేవదాసు, కాంచనపల్లి గో.రా., అశ్వాపురం వేణు, నాధవ్ ప్రభృతులు హాజరయ్యారు.

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి జయంతి సభ

నవంబర్ 1 రోజు దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి జయంతి సందర్భంగా అక్టోబర్ 31 న జూమ్ సభ జరిగింది. ఓలేటి పార్వతీశం, వడ్డేపల్లి కృష్ణ, నిడమర్తి నిర్మలాదేవి, అలగా కృష్ణమోహన్, దేవులపల్లి సాహితీ మూర్తి మత్వాన్ని విశ్లేషించారు.

డా॥ మంగళగిరి శ్రీనివాసులు రచించిన పరిశోధనా గ్రంథం ఆవిష్కరణ

డా. మంగళగిరి శ్రీనివాసులు రచించిన ఆంధ్ర (నేటితెలంగాణ) సారస్వత పరిషత్తు - తెలుగు భాషా సాహిత్యసేవ అను పరిశోధనా గ్రంథం ఆవిష్కరణ సభలో ఎడమ నుండి కుడికి శ్రీ బడేసాబ్, డా. జుర్రు చెన్నయ్య,ఆచార్య ఎన్ ఆర్ వెంకటేశం, ఆచార్య ఎల్లూరి శివారెడ్డి, డా. కెవి రమణాచారి, రచయిత డా. మంగళగిరి శ్రీనివాసులు, మంత్రి రామారావు, మన్నేమోని కృష్ణయ్య.

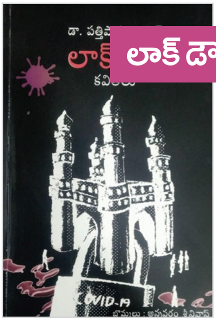

లాక్ డౌన్ కవితలు

డా. పత్తిపాక మోహన్
వెల: రూ 75
సెల్ : 9811239219

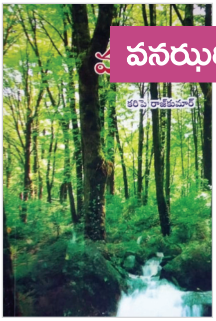

వనఝరి

కరిపె రాజ్ కుమార్
వెల. రూ.100
సెల్ : 8125144729

ఒక వర్షం కురిసిన రోజు

డా.కాంచనపల్లి
వెల. రూ.80
సెల్ : 9676096614

ఆదిశంకరుల సౌందర్య లహరి

ఆచార్య పప్పు వేణుగోపాల రావు
వాక్కులమ్మ ప్రచురణ
వెల. రూ. 120
సెల్ : 8179101153

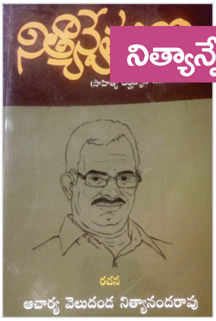

నిత్యాన్వేషణం

ఆచార్య వెలుదండ
నిత్యానందరావు
వెల.రూ. 400
సెల్ : 9441666881

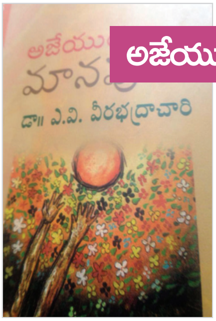

అజేయుడు మానవుడే!

డా॥ ఎ.వి. వీరభద్రాచారి
విబిసి పొయెట్రీ సర్కిల్
వెల. రూ. 150

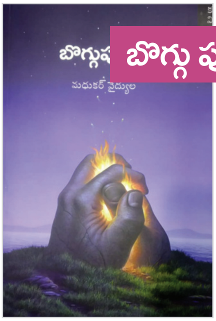

బొగ్గు పూలు

మధుకర్ వైద్యుల
కాకతి పబ్లికేషన్స్
హైదరాబాద్
వెల: రూ.100

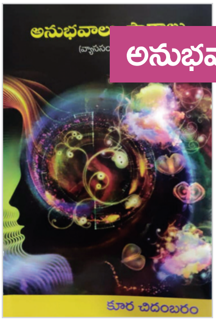

అనుభవాలు పాఠాలు

కూర చిదంబరం
సావిత్రి ప్రచురణలు
సికింద్రాబాద్
వెల: రూ 100

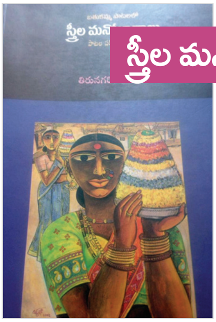

స్త్రీల మనోభావాలు

తిరునగరి దేవకీదేవి
వికారాబాద్
వెల: రూ. 300
సెల్ : 9949636515

చుక్కపొద్దు

జిందం అశోక్
మానేరు రచయితల సంఘం
సిరిసిల్లా.
వెల: రూ 100

‘జల’ తెలంగాణ